

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Andra kammaren.

Nr 34.

Lördagen den 12 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarbetyg:

Att kyrkoherden d:r A. Wallerius på grund av olycksfall (fot-skada) under de närmaste dagarna är oförmögen att delta i riksdagsarbetet, intygas härmed.

Stockholm den 12 maj 1923.

Erik Uddenberg,

legit. läkare.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden nr 4—7 samt bevillningsutskottets betänkande nr 41.

§ 4.

Till avgörande företogs konstitutionsutskottets memorial, nr 19, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Efter föredragning av *utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 rege-ringsformen*, lades berörda anmälan till handlingarna.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

Utskottets anmälningar jämlikt § 107 regeringsformen.

Punkten 1.

Utskottet hade under denna punkt funnit ett i protokollet över försvarsärenden den 8 december 1922 omförmäلت ärende vara av den beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen statsrådet Hansson.

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 34.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Uti en vid denna punkt avgiven reservation hade herrar *Strömberg, Gustaf W. Hansson, Lyberg, Larsén, Sävström, Vennerström, Borg och Bäckström* förklarat, att de icke funnit tillräcklig anledning till anmälan mot föredragande departementschefen.

Sedan utskottets anmälan blivit föredragen, begärdes ordet av

Herr **Hansson** i Stockholm, som anförde: Herr talman, mina herrar! När i början av riksdagen från konstitutionsutskottet infordrades handlingar i massor av mål, hade man det intrycket, att det denna gång ifrån konstitutionsutskottets sida förestod en särskilt energisk och intresserad granskning av regeringens verksamhet. Om man ser resultatet av denna granskning, sådant det föreligger i utskottets betänkande, måste man ju säga, att den föregående regeringen icke har någon synnerlig anledning att känna sig allt för mycket träffad av de anmärkningar, som från utskottets sida hava gjorts mot ledamöter av regeringen.

I första punkten har utskottet gjort en anmälan mot mig i egenkap av innehavare av ämbetet som chef för försvarsdepartementet. Och det egendomliga med denna anmälan är, att utskottet självt måste erkänna, att det saknar grund för anmälan, men att man ändå velat använda sig av denna utväg för att få ett tillfälle att inför riksdagen uttala en mening, icke i en principfråga, icke i en sakfråga, utan i en remissfråga. Jag måste säga, att jag finner ett sådant tillvägagångssätt högst egendomligt. Och jag skulle tro, att det icke bleve lyckligt för framtiden, om detta fall skulle godkännas som prejudikat och det sedan skulle bli en ohejdad vana hos konstitutionsutskottet att beskylla ett statsråd för att hava åsidosatt rikets sannskyldiga nytta var gång detta utskott känner sig behöva uttala en mening i en större eller mindre fråga.

Det gäller här ett utnämningsärende. Generalfälttygmästaren hade till en tygverkmästarebeställning utsett en tyghantverkare Hedlund. En annan tyghantverkare klagade hos Kungl. Maj:t, och efter vederbörlig remiss upphävde Kungl. Maj:t generalfälttygmästarens beslut och utnämnde klaganden till den ifrågavarande befattningen. Nu inträffar det, att utskottet efter granskning förklarar sig icke ha något att erinra mot det sakliga avgörandet. Där emot finner utskottet, att innan detta avgörande företogs borde den först utseddes mening hava inhämtats. Det finnes ingen särskild anledning att tvista med utskottet rörande formerna för en remiss. Är det så, att det anses, att man bättre iakttar rättvisa vid handläggningen av ett ärende genom hörande av ännu en eller flera, så är det uppenbart, att detta hörande icke kommer att så försinka ärendets handläggning, att däri ligger tillräcklig anledning att motsätta sig den väg, som utskottet önskar, att man vid remiss skall gå. När emellertid utskottet har gjort gällande, att det förfaringssätt, som tillämpats från försvarsdepartementets sida, icke skulle tillgodose rättvisan vid handläggningen av målen, så vill jag påpeka, att det ingalunda är på det sättet, att den först utnämndes synpunkter

icke hava blivit beaktade vid handläggningen av ärendet. Det är att märka, att här har generalfältygmästaren genom sin utnämning redan tagit ståndpunkt. Då kommer en klagande, som framhåller för sin del, vilka grunder, som enligt hans förmenande bort leda till att han i stället fått befattningen. Klagomålet remitteras till generalfältygmästaren, som givetvis efter sitt beslut är mest intresserad av att framhålla alla de synpunkter, som enligt hans mening kunna tala för att den först utnämnde verkligen blir utnämnd. Det föreligger häri fullkomlig garanti för att den sida, som har en annan uppfattning än klaganden, också skall på bästa sätt få tillfälle att inför Kungl. Maj:t framlägga sina synpunkter. Nu anser emellertid konstitutionsutskottet, att detta icke räcker till, utan att man också skulle hava personligen hört den först utsedde.

Som jag redan sagt, jag skall icke tvista om den saken. Jag vill endast här konstatera, att det är en mycket hastigt tillkommen upptäckt konstitutionsutskottet gör, när det finner, att hittillsvarande praxis icke tillgodoser rättvisa vid behandlingen av ett befordringsärende, då denna praxis, som här följts, tillämpats inom försvarsdepartementet under alla år, och då man, enligt vad som säges mig, inom konstitutionsutskottet funnit mål 7 år tillbaka i tiden, där samma praxis vid remisser har tillämpats. Det är rätt egendomligt, att konstitutionsutskottet i en hast upptäckt, att vad som varit rättvist under alla dessa år, plötsligt icke längre kan anses vara rättvist.

Men denna tvist om remissens form är naturligtvis icke den föreliggande frågans kärnpunkt, utan kärnpunkten måste vara det egendomliga förfarande, som konstitutionsutskottet använt sig av för att få tillfälle att uttala sin mening i saken. Om man läser den kläm, utskottet här formulerat i första punkten, skall man mycket snart däri finna en väsentlig avvikelse från formuleringen av andra och tredje punkterna. Utskottet säger: »Som det synes utskottet uppenbart, att rättssäkerheten bäst tillgodoses genom att i samtliga departement en riktig praxis följes vid handläggningen av dylika ärenden, har utskottet emellertid funnit sig böra genom en anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen statsrådet Hansson bringa till riksdagens kännedom vad i ärendet förekommit.» Utskottet gör alltså icke, vad det enligt grundlagen bör göra i sådant fall, då § 107 § anlitas. Utskottet gör icke en anmälan mot statsrådet Hansson, utan utskottet anser sig böra på detta sätt »bringa till riksdagens kännedom vad i ärendet förekommit». Utskottet använder alltså endast anmälningsförfarandet som ren form för att göra ett uttalande och icke, som enligt grundlagen avses, för att inför riksdagen anmäla, att vederbörande statsråd i visst fall icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller, som det står, »icke med övöld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat».

Vad blir nu följden, om denna praxis godkännes? Jo, utskottet behöver icke längre låta sitt samvete tyngas av det ansvar, som måste följa, när man skall göra en anmälan enligt § 107 och framställa så grava anklagelser, som enligt denna paragraf framställas

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

mot det statsråd, som anmäles. Utan utskottet kan i stället bara säga, att i själva verket finnes ingen grund för anmälan, men utskottet har behövt uttala en mening, och då utlämnar det en ledamot av Kungl. Maj:ts regering åt allmänheten som en man, som icke förstått att med övöld förvalta sitt ämbete. Ty detta blir naturligtvis följden. Även om det här i riksdagen är fullkomligt uppenbart, att utskottet icke formligen gjort en anmälan mot vederbörande statsråd, så får genom sakens framställning inför allmänheten det anmälda statsrådet ändå mot sig detta sken av att icke ha förvaltadt sitt ämbete anmärkningsfritt. Jag finner ett sådant förfarande i högsta grad olyckligt, oegentligt och orättfärdigt. Utskottet kunde för att få fram en mening rörande formen för remisser hava använt andra utvägar. Det kunde ju hava anlitat samma utväg, som man gjort i andra fall, nämligen att i ingressen, innan man kommer till anmälningspunkterna, omtala att man upptäckt, att inom departementet vid remiss av befordringsärenden olika praxis tillämpats, och framhålla önskvärdheten av att det åvägabragtes uniformitet. Utskottet kunde också hava genom en interpellation av någon dess ledamot eller på annat sätt bringat saken inför riksdagen. När utskottet självt har konstaterat, att grund saknas för anmälan, och konstaterat, att departementschefen förfarit formellt riktigt, så har icke enligt min mening utskottet någon rättighet att med tillämpning av grundlagen göra anmälan mot en departementschef. Skola vi ha ett grundlagsvårdande utskott här i landet, så får det vara grundlagsvårdande även mot sig självt.

Härpå yttrade

Herr **Engberg**: Herr talman! Den föregående ärade talaren förklarade, att han icke ville ge sig in i någon tvist med utskottet i fråga om själva sakfrågan och underströk mycket riktigt, vad utskottet självt framhållit, nämligen att utskottet har ställt sig neutralt i den frågan, huruvida den ena eller den andra av de sökande lämpligast bort utnämnas, men att utskottet ansett förfarandet skadligt med hänsyn till den allmänna rättssäkerheten. Även i detta avseende var herr Hansson inne på den linjen, att han icke ville gendriva utskottets uppfattning, men att utskottet vid framställandet av mindre anmärkningar icke borde följa den vägen att göra anmärkning enligt 107 §, utan han rekommenderade i stället exempelvis ett sådant förfaringssätt som att göra en allmän ingress därom o. s. v.

Jag vill då säga, att det här är ingen ny diskussion angående den lämpligaste formen för att till riksdagens kännedom bringa, vad man hittar under dechargearbetet i utskottet. Det är en diskussion, som är lika gammal som paragrafen själv, höll jag på att säga. Och det har visat sig i föregående tid, att man gång på gång gjort försök att vid sidan om såväl 106 som 107 § få fram till riksdagen, vad man har observerat. I detta fall, där utskottet ju icke vill rikta någon anmärkning gent emot departementschefen utan endast vill uttala att detta synes vara en enligt utskottets mening farlig praxis,

kunde det ju därför måhända också sägas hava varit en lämplig utväg att endast omförmåla saken eller att använda den allmänna form, som herr Hansson antydde. För min del vill jag säga, att jag icke kan biträda denna uppfattning. Och det är därför att man på den vägen kommer till ett förfarande, där konstitutionsutskottets dechargebetänkande med säkerhet skulle bli ett slags allmän skvallerkrönika, där man rapporterar om än det ena och än det andra, som man observerat under granskningen, men som man icke givit formen av en anmälan enligt 107 §. Och följden bleve, såvitt jag förstår, att man icke reservationsvis kunde göra någon eventuell anmärkning här. Ty lika väl som man kan reservera sig mot en anmälan, som uttryckligen gjorts enligt 107 §, lika väl kan man ha rätt att reservera sig gentemot dylika allmänna anmärkningar.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Jag vill nu säga, att det finnes rent saklig grund, varför man icke bör taga ett åberopande av 107 § allt för seriöst, och det är det, att under tidernas lopp har denna paragraf sublimerat ut till att bli endast en allmän formel. När man tittar tillbaka på striderna om rätta tillämpningen av 107 § under det gångna århundradet, skall man finna, att då brottades med varandra två huvuduppfattningar, den ena som menade att 107 § skulle tillämpas som en allmän systemkritik på den förda politiken, den andra som sköt fram detaljkritiken i förgrunden och förklarade sig vilja skilja mellan person och sak. Det var särskilt det gamla lantmannapartiet i tiden, som förfäktade detaljkritikens ståndpunkt, och sedan framemot sekelskiftet har detaljkritikståndpunkten fullständigt segrat.

Jag såg en tidning, som gjorde den anmärkningen, att dessa paragrafer äro att likna med gamla rostade muskedunder. Ja, det må vara hänt, det är mycket sant, att det mången gång icke finnes någon rimlig proportion mellan den sakens vikt, som framföres, och de hiskliga paragrafer som åberopas. Vad 106 § beträffar har den tillämpats fem gånger, alla gångerna utan någon som helst effekt, och den har sedan praktiskt taget blivit ett obrukbart vapen. Vad 107 § beträffar förutsätter den på grund av sin formulering, att från riksdagens sida på basis av vad utskottet omförmåler en hemställan skall göras till regeringen om att skilja ett statsråd från hans ämbete, men under tidens lopp har det visat sig, att detta sammanhang emellan påföljden och själva bestämmelsen i paragrafen har alldeles utsuddats, och man skulle kunna säga, att dessa isolerade fall av överträdelser, som man observerar och som ursprungligen avsetts att göras anmälan om enligt 106 §, de hava, hela sällskapet, flyttats in under 107 §. 107 § har blivit den hatt, under vilken man nu samlar detaljanmärkningarna. Vi gå icke den allmänna anmärkningslinjen längre, vi gå detaljanmärkningslinjen, och jag tror därför att det är riktigt, att man tar praxis sådan den utvecklats, att man betraktar tillämpningen av 107 § för vad den numera är, nämligen som endast en yttre form för att ordna in dessa anmärkningar uti.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att år 1898 gjordes ett mycket allvarligt försök att tillgodose detta behov av anmälan vid sidan av 107 §. Det var den bekante statsrättsläraren Alin,

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

som då i konstitutionsutskottet dikterade ett betänkande, som gick ut på en sådan ändring i 107 §, att riksdagen skulle hava möjlighet att, där en felaktig praxis påtalades, göra en hemställan till regeringen om vidtagande av ändring i denna praxis, alltså en komplettering av paragrafen. Motiveringen var den, att här finnes ett behov att legalisera en praxis som brutit sig igenom och som man ansåg det vara svårt att stävja, och därför ville man hava den reglerad. Jag tror för min del, att själva tankegången kunde vara riktig, men att man överdrev faran av åberopandet av 107 §.

Man får, som sagt, taga den paragrafen sådan den nu blivit genom praxis, och därmed anser jag, att detta tal om otymplighet och orimlighet i tillämpningen saknar egentligen allt värde. Jag vill också tillägga, att anledningen varför man under föregående tid, till exempel senast 1880, hade försökt sig på allmänna anmärkningar vid sidan av 107 § var den, att då ägde 107 § en helt annan tyngd än vad den för närvarande äger. Då ansågs det orimligt att för småsaker tillgripa denna då såsom tung betraktade paragraf. Läget är annorlunda i samma mån som betydelsen av en anmälan enligt 107 § har så att säga urvattnats; nu betyder det icke vad det gjorde förr, och därför föreligger heller icke enligt min mening något särskilt behov av en form vid sidan av dessa paragrafer.

Vad då angår dessa ifrågasatta allmänna ingresser vill jag säga, att utskottet nu i år andra gången har tagit upp den formen, men utskottet har på goda grunder begränsat dessa allmänna ingresser till att gälla, som i fjol, protokollens skick och uppställning och, såsom i år, vissa felaktigheter beträffande protokollens underskrivande. Längre har utskottet icke velat gå på den vägen, och att gå den väg som herr Hansson anvisat skulle, synes det mig, leda ut i det ovissa.

Jag ber därför, herr talman, att denna anmärkning måtte läggas till handlingarna.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda anmälan lades till handlingarna.

Punkten 2.

Under denna punkt hade utskottet funnit ett i protokollet över kommunikationsärenden den 14 augusti 1922 omförmält ärende vara av beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot medlemmarna av den t. f. regering, som handlagt ifrågavarande ärende, nämligen statsråden Lindqvist, Nothin, Svensson och Hansson.

Vid denna punkt hade reservationer emellertid avgivits:

av herrar *Engberg, Larsén, Andersson* i Igelboda och *Fast*, vilka förklarat, att de ej funnit tillräckligt bärande skäl föreligga för att i denna punkt göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot den tillförordnade regeringen; samt

av herrar *Thulin, Ljunggren, Gustaf W. Hansson* och *Vrang*.

Utskottets anmälan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr **Sjöblom**: Herr talman! Då man studerar konstitutionsutskottets betänkande och jämför det med tidigare utskottsbetänkanden, kan man, då man är så litet partiman som jag, icke undgå att anse ett sådant betänkande litet underligt. Ty för varje år är det så, att då det är en regering med högerfärg, är det vänstermän som kritisera och hava anmärkningar att komma med, men då betrakta motpartiets ledamöter i konstitutionsutskottet det som självklart att anse det rättvist att icke komma med några anmärkningar. Och sitter det en socialdemokratisk regering, då visar det sig, att rättsynpunkterna äro lika delade på det andra sättet. Jag förmodar, att de som i framtiden komma att läsa denna tids dechargebetänkanden, icke kunna undgå att få den uppfattningen, att det förelegat lust och vilja att söka sak med politiska motståndare även i konstitutionsutskottet, ty icke kan väl ändock själva rättsuppfattningen vara så delad på partierna, att dechargebetänkandena böra se ut på detta sätt.

Vad denna andra punkt, herr talman, som nu är föredragen, beträffar, har jag begärt ordet, därför att jag står litet i ansvar för den skrivelse, som ligger till grund för det Kungl. Maj:ts beslut, som nu är föremål för anmärkning från konstitutionsutskottet. Sedan några år tillbaka har det pågått en undersökning om reglering av Vätern för att därigenom i betydande mån öka energitillgången vid kraftverken i Göta älv. Denna undersökning har kostat mycket pengar och mer än en gång varit på tal här i kammaren. Bland andra egendomar som skulle beröras av denna reglering var säteriet Nynäs, vilket hade stora delar av sin jord i sådant höjdläge, att det skulle komma att beröras av en reglering av Vätern. Det inträffade då, att ägaren av nämnda gård blev försatt i konkurs och man visste icke på förhand, vilket pris egendomen vid en exekutiv försäljning skulle komma att betinga. Det var då kungl. vattenfallsstyrelsen fick tanken, som jag ännu i dag betraktar såsom mycket klok, att styrelsen skulle förskaffa sig möjlighet att vid en försäljning till eventuellt mycket lågt pris bliva iståndsatt att inköpa egendomen. Det anfördes i denna skrivelse till Kungl. Maj:t de motiv, varpå vattenfallsstyrelsen grundade sin framställning. Jag skall icke här närmare gå in på den saken utan endast nämna, att vid 1914 års värdering av de skador, som en reglering av Vätern skulle åsamka säteriet Nynäs, hade dessa skador upptaxerats till 75,000 kronor, och ett inköpspris, vid en eventuell inlösning, beräknat efter samma års prisförhållanden, till 260,000 kronor. Nu såldes egendomen 1922 för ett pris av 125,000 kronor, och vattenfallsstyrelsen ansåg alla skäl föreligga att inköpa egendomen för att på det viset göra en betydande besparing för statsverket vid Väterns eventuella reglering.

Nu har utskottet icke ingått på en undersökning av lämpligheten av detta köp i och för sig, men med anledning av vad utskottet i detta sammanhang likväl anför rörande möjligheterna av att en blivande reglering av Vätern måhända icke komme att beröra fastig-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

heten ifråga, skulle jag vilja säga, att varje reglering av Vänern för ökande av älvens lågvattenmängd och därmed av effekten vid kraftstationerna i Göta älv ovillkorligen kommer att medföra viss skada på lågt liggande marker invid Vänern. Alldenstund Nynäs gård har såväl åker som äng mycket lågt belägna, skulle varje reglering komma att medföra avsevärd skada på säteriet. Konstitutionsutskottets antagande att en reglering möjligen kunde genomföras utan att skada säteriet i fråga saknar varje stöd i verkligheten, och jag kan i den delen alls icke förstå konstitutionsutskottets resonemang.

Konstitutionsutskottet har vidare anfört, att motiveringen till riksdagsbeslutet 1917, då ifrågavarande anslag första gången beviljades, ger vid handen, att anslaget icke var ämnat att begagnas för sådant ändamål. Härtill skulle jag endast vilja fråga: vad är det för skillnad på att genom en vattenreglering av sjön Vänern mångdubbla energimängden i kraftstationerna vid Göta älv eller att sätta in nya aggregat eller bygga nya kraftstationer vid Göta älv? Det är mycket svårt att förstå var skillnaden ligger i dessa båda alternativ. Emellertid förhåller det sig enligt min mening så, att det tillvägagångssätt, som vattenfallsstyrelsen, Kungl. Maj:t och riksdagen tidigare hava använt sig av i dylika fall, kunna betraktas i mycket lika den transaktion, som här påtalats av konstitutionsutskottet. Jag kan sålunda inför kammaren med ett par exempel visa att tidigare tillämpade sätt äro ungefär analoga med detta. Ett inköp av Fredrikslund och Källhagen samt Sjöboda med därtill hörande områden, vattenrätt och fiske vid Vänersborg ägde rum 1907 i anledning av behovet av dessa områden för utbyggandet av Trollhättan. I anledning av en kungl. proposition samma år till riksdagen beslöts att godkänna nämnda köp av fastigheterna, vilket inköp huvudsakligen motiverades med att dessa fastigheter utgjorde nyckeln vid Vänerns blivande reglering. Sålunda hava liknande saker skett tidigare, utan att det skett några anmärkningar därför och utan att man kan säga att det blivit till skada för statsverket. Departementschefen anförde vid det tillfället det skälet, att det med visshet kunde förutses, att köpesumman för ifrågavarande egendomar skulle komma att betydligt överstiga den då föreslagna, ifall köpet skulle äga rum först vid en blivande reglering av sjön Vänern. Det är ju alltid så, och det hava vi här i kammaren oss alla mycket väl bekant, att då staten kommer med sina intressen, är det enskilda som tränga sig emellan eller försöka tränga sig emellan för att utnyttja tillfällena att genom värdestegring kunna tillgodogöra sig vinster i större eller mindre mån. Det är ur den synpunkten som dessa affärer på ett tidigare stadium uppgjorts, som jag tror till väsentlig nytta och väsentlig besparing för statsverket. Flera exempel kunna anföras på att köp skett ungefär efter liknande principer som detta, utan att anmärkning blivit gjord. Dessa exempel torde emellertid med tydlighet visa, att statsmakterna flerfaldiga gånger funnit det vara med kronans fördel förenligt att på förhand, då tillfälle därtill har givits, tillförsäkra kronan fastighet för ett gynnsamt pris, långt innan beslut om fastighetens utnyttjande blivit fattat eller ens utredning

om vederbörande företag blivit slutförd. Att 1917 års riksdagsbeslut skulle innebära mera skärpta bestämmelser, än vad som gällde för användningen av 1907 och 1909 års anslag till inköp av vattenfall i främsta rummet, är så mycket mindre fallet som vid behandlingen av 1917 års anslag framhölls, att vattenfallsstyrelsen borde givas möjligast största ekonomiska frihet att efter gottfinnande disponera anslagna medel. Det är märkvärdigt, när man ser detta yttrande i 1917 års riksdagsbeslut, att utskottet kan säga, att detta beslut åsyftade raka motsatsen eller att skärpa bestämmelserna för att förhindra dylika affärer.

Utskottet anför vidare, att genom köpet av Nynäs säteri skulle riksdagens beslutanderätt över regleringen av Vätern blivit på något sätt föregripen. Det är emellertid svårt att kunna förstå ett sådant uttalande från konstitutionsutskottet, då man jämför det betalda priset med Nynäsgårdens taxeringsvärde, som 1922 upptagits till 163,000 kronor. Jag tror, att det icke saknas möjlighet för vattenfallsstyrelsen att redan nu sälja egendomen till 125,000 kronor och möjligen därvid få vattenrätten undantagen. Emellertid vill jag alldeles bestämt framhålla, att det enligt min mening var ett särdeles gynnsamt tillfälle för staten att tillförsäkra sig fastigheten, vilken i betydande grad skulle komma att motverka ett reglerande av Vätern, och det är detta som förestavade vattenfallsstyrelsens åtgärd. Att Kungl. Maj:t beviljar nödiga medel för inköp och tar detta ur en annan låda i statskassan än som särskilt skulle vara ämnad för detta på grund av riksdagens beslut, kan jag för min del icke finna vara ett konstitutionellt förfarande, som skulle behöva påtalas och anmärkas i ett uttalande från konstitutionsutskottet.

Slutligen vill jag göra den reflexionen, att styrelsen så mycket mindre förväntat någon anmärkning för sitt initiativ att vid ägarens obestånd förvärva Nynäs säteri till billigt pris som det tvärtom skulle varit klandervärt, synes det mig, om vederbörande icke iakttagit tillfället att på ett synnerligen förmånligt sätt förvärva egendomen för statens räkning. Om genom dylika anmärkningars godtagande den grad av affärsmässighet, som vattenfallsstyrelsen kan ha presterat inom statsförvaltningen skulle ytterligare kringskäras, torde det i varje fall knappast vara i överensstämmelse med 1917 års riksdagsbeslut, och jag tror icke, att det skulle vara i statens intresse, om så sker.

För min personliga del må jag säga till sist, herr talman, att den motivering, som utskottet har för sin anmärkning, verkar på mig verklighetsfrämmande, ja, den verkar på mig nästan krystad såsom motivering för denna anmärkning, ty det är icke saken, som varit det vägledande momentet och som man velat få fram vid framställandet av en anmärkning i denna fråga. Skall man låta binda sig av formerna så, att de affärsdrivande verken hindras att på sätt, som här kommit i fråga, utföra sin verksamhet, då tror jag, att staten därigenom icke kommer att få några fördelar.

Jag skulle för min del, herr talman, vilja yrka, att andra kam-

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

maren måtte besluta i enlighet med den reservation, som är fogad till denna punkt.

Herr Vennerström: Herr talman! Den föregående talaren, som väl närmast bör anses vara det ansvariga statsrådets suppleant, började sitt anförande med att uttala ett starkt beklagande av, att utskottets handläggning av dechargefrågorna enligt hans och många mening gått alldeles för starkt i de partipolitiska linjernas riktning. Jag ber att få inlägga en bestämd gensaga gentemot detta uttalande från herr Sjöbloms sida, och denna gensaga kan också riktas utanför denna kammare till vissa pressorgan, som även anlagt samma synpunkt på frågan. Jag ber att få fästa herr Sjöbloms uppmärksamhet på det faktum, att vid dechargebetänkandets första anmärkningspunkt uppträdde som talman för anmärkningen en sådan man som herr Engberg, och han kan väl icke rimligen anses vara motståndare till den avgångna regeringen och allra minst till en sådan man som den avgångne försvarsministern herr Per Albin Hansson. Och då herr Sjöblom sökte göra gällande, att utskottet skulle ha behandlat dessa frågor efter partipolitiska linjer, så ber jag att få säga min värderade, numera partivän herr Sjöblom, att jag icke har anledning att i denna anmärkningspunkt träda honom partipolitiskt för nära och vill icke söka partipolitisk sak med honom vare sig som ledamot i vattenfallsstyrelsen eller som vapendragare för det i detta fall ansvariga statsrådet.

Om vi övergå till själva sakfrågan, vill jag för min del säga gentemot herr Sjöblom, att det är icke av rent formalistiska utan tvärtom av sakliga synpunkter, som jag funnit mig föranledd att ansluta mig till utskottsmajoritetens hållning i detta fall. Herr Sjöblom talade om en något underlig metod, att en regering, som har olika lådor eller kassor, skulle ha rätt att taga ur den ena kassan för den händelse den andra kassan icke lämpligen stode till förfogande. Jag ber att energiskt få uttala mig mot det slags statsmannasynpunkter, som herr Sjöblom anlagt. Här finnas två anslagsposter — vi kunna ju kalla dem kassor — och i den ena finnes vattenfallsanslag, som i allmänhet äro avsedda för inköp av vattenfall o. s. v. Sedan finnes det en något mindre kassalåda, avsedd för anslag för förberedande åtgärder för Vänerns reglering. Nu hör obestriddligen denna fråga tillsammans med Vänerns reglering, men märk väl, att anslaget har icke tagits ur kassalådan för Vänerns reglering utan ur den stora kassalådan, där penningar äro reserverade för vattenfallsköp i allmänhet. Ha nu statsrådet och den ansvariga regeringen rätt att för detta ändamål taga penningar ur den stora kassalådan? Jag ber bestämt och med hänvisning till riksdagens föregående behandling av dylika frågor att få bestrida, att man har rätt att taga penningar ur denna låda. Men då en sådan rätt icke föreligger och då man icke använder anslaget för Vänerns reglering utan helt andra anslag, då är jag för min del tvungen som ledamot av andra kammaren och även som ledamot av en sådan riktning, som vill värna om riksdagens beslutanderätt över beskattningen och de

stora utgiftsfrågorna, att för min del ansluta mig till anmärkningen i detta fall.

Jag vill emellertid säga herr Sjöblom det, att jag skulle icke tvekat — så mycket revolutionsblod får det väl finnas i min kropp, trots vad Z. Höglund må säga i sin tidning — att tillgripa penningmedel ur den stora kassalådan även för den händelse man icke skulle haft rätt att använda dessa penningmedel, men då skulle i det fallet ett verkligt nödläge förelegat, som gjort, att man icke kunnat handla på annat sätt. Men huru är det här egentligen ställt? Ja, huru förhåller det sig med Vänerens reglering? Först och främst har riksdagen ännu icke beslutat i den stora frågan om Vänerens reglering. För det andra vet ingen människa, när denna reglering kan komma till stånd, om det blir om 10, 15, 20 eller 25 år. Och för det tredje vet icke riksdagen i denna stund, på vad sätt denna reglering en gång kommer till stånd. När allt detta är dunkla punkter, då är det väl uppenbart, att en sådan taxering av vattenskadan på Nynäs gård, på vilken inköpet är baserat, vilket är gjort i ett sådant läge, då ingen människa känner, på vad sätt hela regleringsfrågan kommer att skötas, uppenbarligen svävar i fria luften. Det finnes icke några fasta hållpunkter och detta gör enligt min uppfattning, att det är fullständigt omöjligt att få fasta händer på inköpet av gården.

Av sådan anledning vill jag för min del energiskt bestrida riktigheten av herr Sjöbloms tanke, att utskottet har sökt efter rent partipolitiska angreppspunkter vid denna fråga.

För min del ber jag, herr talman, få yrka, att utskottets anmärkning lägges till handlingarna.

Herr Björkman: Herr talman! Det har talats så mycket om konstitutionsutskottets sätt att behandla dessa frågor och det har anmärkts, att man skulle ha företagit denna behandling efter partilinjer. Emellertid har i den första frågan en socialdemokrat uppträtt gentemot en medlem av den förra regeringen, och i denna fråga ha nyss två socialdemokrater uppträtt mot varandra. För att det därför icke skall se ut som om här rådde endast ett inbördes krig mellan socialdemokraterna har jag ansett, att även en röst från annat håll borde höras.

Herr Sjöblom har nyss velat påpeka, att det här rörde sig om frågan om lämpligheten av detta köp. Utskottet har med flit icke velat lägga sig mycket om bord med frågan såsom en lämplighetsfråga, ehuru det kan ifrågasättas, om köpeskillingen verkligen för staten är så förmånlig, som vederbörande velat göra gällande. Det lär exempelvis icke ha funnits spekulanter på orten till ett köp för annat än en summa, avsevärt lägre än den staten fick betala. Innan positivt beslut fattats i frågan, kunde det nog varit skäl uti att hava tagit sig en ytterligare funderare redan ur affärssynpunkt. Här ha handlingar emellertid inkommit till Kungl. Maj:t och kommunikationsdepartementet den 14 augusti 1922, och redan samma dag fattades Kungl. Maj:ts beslut, och det beslutet är grundat på

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

en framställning, däri det vimlar av sådana uttryck som »preliminär utredning», »det synes», »sannolikhet», »man bör kunna få åter etc.» Det kan också erinras om fall, då staten och många kommuner skulle funnit det lyckligt, om, ehuru stora belopp blivit nedlagda i företag, man i tid dock befriat sig från dessa företag och låtsat om ingenting. Att förut pengar nedlagts på Vänerns reglering hade därför ej bort prejudicera för att ytterligare medel borde offras, innan riksdagen därom beslutat.

Men huvudsaken i frågan är, om Kungl. Maj:t äger att i detta fall använda detta anslag, anslaget till vattenfallsköp kan jag kalla det, såsom här skett, innan den stora frågan om Vänerns reglering blivit avgjord. Det finnes ju särskilt anslag för *förberedande* åtgärder för Vänerns reglering. Vänerns reglering är sålunda en fristående fråga, och frågan om anslag för de förberedande åtgärderna ligger vid sidan om frågan om anslag för inköp av vattenfall och vad därmed äger sammanhang. Sålunda synes det mig uppenbart, att riksdagens avsikt varit, att anslaget för vattenfallsköp icke skulle tagas i anspråk för den nämnda regleringens *slutliga* genomförande, och denna åtgärd att inköpa egendomen i fråga tog dock sikte på detta *slutliga* genomförande.

Herr Sjöblom har framdragit exempel, som enligt hans mening skulle visa, att man har varit inne på en bog, som skulle ha hävd för sig. Jag vill då erinra, att de exempel, som herr Sjöblom tog, avsågo köp i enlighet med riksdagens beslut eller beslut av Kungl. Maj:t, i enlighet med riksdagens bemyndigande, och de köpen skedde i direkt förbindelse med kraftverk. Här ha vi — jag upprepar det — ett särskilt anslag för förberedande undersökningar rörande Vänerns slutliga reglering. Då har regeringen, så vitt jag kan förstå, icke haft rätt att begagna ett annat anslag för sådant, som syftade till det slutliga genomförandet, när man måst ordna med ett särskilt anslag, då det endast gällt förberedande arbeten.

Den anmärkning, som gjorts, går ut på, att åtgärder icke få vidtagas, som ett, tu, tre ställa riksdagen inför ett fait accompli, och konstitutionsutskottet har då enbart gjort sin skyldighet, när det här sökt bibehålla riksdagens rätt oförkränkt. Den principen bör väl alltid göra sig gällande, och denna anmärkning är därför icke, som herr Sjöblom sade, verklighetsfrämmande och krystad, utan den är klar. Den vill skydda riksdagens makt och myndighet.

Jag yrkar, att punkten måtte läggas till handlingarna.

Herr Sjöblom: Herr talman! Då jag hör herr Björkman säga, att vattenfallsstyrelsens skrivelse vimlar av sådana uttryck som »det synes» o. s. v. så skulle jag vilja fråga herr Björkman, vilken skrivelse han själv skulle ha åstadkommit, om han t. ex. skulle haft att yttra sig om en egendom, som skulle försälas på exekutiv auktion och han funnit köpet fördelaktigt. Jag undrar, om herr Björkman då åstadkommit en skrivelse, i vilken icke förekommit sådana där allmänna ordalag. Då förhållandena vid köpet icke medgävo tid för en noggrann utredning tycker jag, att det mera ser ut som

advokatyr att här i kammaren påvisa, att det förekommer sådana allmänna uttryck i en dylik skrivelse.

Vidare säger herr Björkman, att hela konstitutionsutskottets uppfattning vilar på en rent principiell åskådning, och att man icke i första hand tagit hänsyn till om köpet varit lämpligt eller icke, om det varit till fördel eller nackdel för staten, utan att frågan gällt riksdagens myndighet. Skall då riksdagen driva sin prestige så långt, att man uraktlåter att begagna möjligheten att göra en affär, som påtagligen är till fördel för staten, då är det min uppfattning, att riksdagsmannen icke fyller sin plikt som riksdagsman på det riktiga sättet, utan att han handlar på ett oriktigt sätt. Man skall väl icke låta formen så härskra över sitt sunda förnuft, att man åsamkar staten förluster på grund av detta principrytteri och oavsett själva saken.

Nu säger herr Björkman, att det icke fanns köpare ens till detta pris 125,000 kronor. Skall däri ligga, att vattenfallsstyrelsen betalt ett högre pris än styrelsen verkligen behövt göra, eller huru skall man uppfatta detta herr Björkmans yttrande? Jag tycker att de diskussioner, som i själva verket icke röra några stora saker, drivas litet för långt här i riksdagen och de kunna icke lända staten och det allmänna till någon nytta, då de klavbinda de affärssdrivande verkens ledning i sådana fall, som det här är fråga om. Jag har endast velat tillägga detta i anledning av vad som blivit sagt.

I övrigt skall jag på grund av en oförmåga i mitt föregående yrkande be att få ändra detta till att punkten med ogillande lägges till handlingarna.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag hade saklöst kunnat underlåta att begära ordet efter herr Sjöbloms anförande, ty jag delar till punkt och pricka hans mening. Jag har endast velat stryka under, att om vi äro på det klara med att Kungl. Maj:t på förslag av vattenfallsstyrelsen gjort en god affär, huvudsynpunkten böra vara, att det som gjorts varit klokt och riktigt och icke om det varit formellt rätt i alla avseenden. Jag är övertygad om att vi en gång måste komma därhän att särskilt de affärssdrivande verken medgivas större handlingsfrihet än som hittills varit fallet. Vi måste, mina damer och herrar, se sanningen i ögonen, sådan den är. Det förhåller sig så, att en majoritet med bästa vilja i världen icke kan bilda sig en mening om vad som är det riktiga eller oriktiga i en sådan affär som denna. Och därför blir det kanske några få enskilda personer, som få tränga in i ärendet och taga ställning till detsamma på grund av den sakkännedom, som de kunna förvärva. Här är enligt min uppfattning det riktigaste att se till, om denna åtgärd varit klok och riktig. Och det är min erfarenhet, som jag har från annat håll, att vad vattenfallsstyrelsen kan göra för att i fortsättningen arbeta på att förebygga oskäligen kostnader för staten, det bör den enligt min uppfattning verkligen söka göra så långt den kan. Om man fått följa med och se, vilka oerhörda kostnader statskassan fått vidkännas på den grund att man icke kunnat träffa

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

uppgörelser i förväg rörande järnvägar, kraftledningar o. d., då känner man sig benägen att fälla ett dylikt omdöme.

I detta fall har vattenfallsstyrelsen bedrivit en verklig fram-
synt, klok och affärsmässig politik. Talet om att vi icke skulle
ha beslutat någon reglering av Vänern tror jag, att vi kunna lämna
åt sitt värde. Jag tror, att det framgår av handlingarna, att en
reglering av Vänern skulle komma att beröra stora delar av denna
egendom. När man därtill erkänner, att detta förvärv gjorts för
synnerligen billigt pris, då förstår jag icke, att man kan komma
fram med den anmärkningen, som här framställts på formella grun-
der, och man medger ju, att anmärkningen har formell karaktär.
Men den formella synen på tingen, då det gäller en affär och en affär
för framtiden, kan jag icke tillägna mig.

Därför ber jag, herr talman, att få instämma med herr Sjöblom.

Herr *Olofsson* i Digernäs instämde häruti.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Konstitutionsutskot-
tets fungerande ordförande har ju i föregående punkt hävdad den
uppfattningen, att numera 107:an så urvattnats, att konstitutions-
utskottet nu icke menar något med att göra en anmälan enligt
denna §. Under sådana förhållanden, när konstitutionsutskottet
självt fastslår meningslösheten av sina anmärkningar, kunde det ju
vara onödigt att här fortsätta diskussionen om de anmärkningar,
som utskottet här velat göra för att lämna åtminstone ett kvitto på
det arbete, som utförts vid granskningen.

Vad som emellertid föranlett mig att begära ordet var, att herr
Björkman i Norrköping fastslog, att kärnpunkten i föreliggande an-
mälan var den, att konstitutionsutskottet velat hävda, att regeringen
får icke genom ett beslut ställa riksdagen inför ett fait accompli;
regeringen får icke binda riksdagens händer vid en framtida hand-
läggning av ärendet. Om detta är kärnpunkten, då måste jag för
min del säga, att den anmälan, som gjorts mot en tillförordnad re-
gering, som också jag råkat tillhöra, är ännu mindre befogad än
om man håller sig till de rent formella synpunkter rörande anslagens
användning, som herr Vennerström utvecklade. Ty genom detta
beslut ha riksdagens händer på intet sätt bundits. Hade man för-
farit på det sättet, att det vidtagits några tekniska anordningar,
eller hade man förfarit så, att redan på förhand, innan man be-
hövde göra detta förvärv av egendomen, det hade utbetalts visst
skadestånd, som icke kunnat till staten återbetalas, eller om det ned-
lagts kostnader för tekniska förberedande arbeten, då skulle jag
kunna förstå detta resonemang om att riksdagens händer varit
bundna. Men vad har skett? Jo, en egendom har inköpts för ett
facilt pris, en egendom som, om den icke kommer att användas för
det avsedda ändamålet, kan säljas och säkerligen säljas utan för-
lust för staten. Sålunda bör riksdagen med hänsyn till behandlingen
av frågan om Vänerns reglering känna sig fullständigt obunden av
detta lägenhetsköp, och statsmakterna kunna säkerligen, där-

est riksdagens beslut skulle gå i den riktningen, att man icke hade användning av lägenheten, avyttra densamma utan förlust för staten. Men om riksdagen skulle — som antagligt är — fatta beslut i annan riktning, då inträder icke någon olägenhet av inköpet, utan då har regeringen underlättat det beslut, som riksdagen vill fatta och underlättat det på sådant sätt, att beslutet kan billigare genomföras än eljest.

Om sålunda kärnpunkten i denna anmärkning är den, herr Björkman angivit, då är den mindre begriplig än om man rider på den rent formella linjen, som min partivän herr Vennerström gjorde. Men jag erkänner, att jag förstår icke ritten på formaliteten, då det gäller den större eller mindre kassa, som herr Vennerström talade om. Även det anslag, som det här gäller, har tillkommit med så pass vittgående formulering, att jag för min del icke på något sätt kan finna, att det missbrukats.

Den formella sidan tillmåter man kanske mindre betydelse. Men jag har med avseende på »kärnpunkten» velat göra denna erinran, och jag tror, att konstitutionsutskottet, som ju tillmåter dessa anmärkningar så liten betydelse, också bör erinras om, att icke heller betydelselösa anmärkningar kunna utan vidare understrykas.

Herr Bäckström: Herr talman! Det har här, senast av herr Hansson i Stockholm, framhållits, hurusom, efter vad konstitutionsutskottets vice ordförande själv medgivit, det numera skulle i en del fall ligga en viss meningslöshet i utskottets med stöd av § 107 regeringsformen gjorda anmärkningar, detta på grund av den förändrade betydelse ifrågavarande paragraf på senare tider kommit att få. Jag dristar mig dock i motsats till herr Hansson tro, att konstitutionsutskottets arbete med granskningen av statsrådsprotokollen är av synnerligen stor vikt allt fort. Blotta medvetandet hos vederbörande, att konstitutionsutskottet har grundlagsenlig rätt till en sådan granskning, vars resultat förelägges riksdagen, torde vara av avsevärd betydelse; man vet då, att möjligheter finnas att slå ned på sådant, som i konstitutionellt avseende strider mot riksdagens egna uttalande önskningar och riksdagens beslut.

Herr Hanssons första anförande i dag visar också, vilket avseende han fäster vid konstitutionsutskottets anmärkningar. Jag tror icke, att han ensam är känslig för vad som i sådant hänseende uttalas från konstitutionsutskottets sida. Här gäller det verkligen ett typiskt fall, där det är viktigt, att riksdagen värnar om sin grundlagsenliga rätt. Herr Sjöblom sade, att en riksdagsman får icke vara så rädd om sin prestige, att han låter formen härska över det sunda förnuftet. Men jag vågar mot detta säga, att förståndet bjuder riksdagen att icke låta förhandsbinda sig av sådana kostsamma och vidlyftiga företag, som det här påtalade, när det gäller Vänerens reglering, utan riksdagen bör med öppna ögon tillse, att de medel, som för ett visst ändamål beviljas, användas just för detsamma och icke för sådant, som för detsamma är mer eller mindre ovidkommande.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Märkvärdigast av allt i den här debatten var, att statsutskottets ärade vice ordförande, herr Anderson i Råstock, uppträdde till försvar för vattenfallsstyrelsens och regeringens här påtalade åtgärder. Andra toner hörde jag i statsutskottet den tid, jag hade äran att sitta där, och jag undrar, om icke det uttalande, som herr Anderson i Råstock hade speciellt i denna sak, är tämligen enastående också från hans sida.

Herr talman! Jag skall icke vidare upphålla tiden. Jag hemställer, att utskottets memorial i denna punkt lägges till handlingarna.

Herr Engberg: Herr talman! Jag har jämte andra antecknat en reservation i denna punkt. Men innan jag talar om den, ber jag att till min ärade vän herr Hansson i Stockholm få säga ett par ord. Det var nästan som han var en smula sur för att konstitutionsutskottet har betonat, att anmärkningar enligt 107:an i praxis blivit något annat än de skulle vara enligt ordalydelsen. Men det är alldeles oriktigt, när han påbörjar oss, att vi skulle anse, att slika anmärkningar sakna betydelse. Vad jag betonade var, att den drakoniska innebörd, som § 107 har enligt ordalydelsen i grundlagen, har den icke fått i praxis, i ty att de isolerade fallen ha plockats in under § 107, som därigenom kommit att rymma både likt och olik. Och jag vill fästa uppmärksamheten på, att hittilldags har riksdagen icke begagnat sig av sin rätt att på grundvalen av konstitutionsutskottets anmärkning enligt § 107 göra framställning till Kungl. Maj:t om vidtagande av de åtgärder, som i denna § 107 förmälas. Det var detta som jag betonade för att framhäva, att § 107 är i hög grad lämplig, när det gäller att påpeka en oriktig praxis och alls icke har den hiskliga innebörd, som ordalagen kunde giva vid handen. Detta om detta.

Med avseende på den föreliggande frågan är det uppenbart, att den i likhet med den föregående gäller en praxis. Jag ber få fästa herrarnas uppmärksamhet på att om det bleve regeringspraxis, att man skulle känna sig formellt bunden i dylika fall, så skulle jag gratulera statens affärsdrivande verk, då de göra affärer. Huru skulle det bliva, om man skulle gå till väga på detta sätt varje gång det var fråga om en exekutiv auktion? Det vore omöjligt att göra detta i ett fall som det förevarande, när den exekutiva auktionen äger rum i augusti. Det är en synpunkt, som skulle leda till att statens affärsdrivande verk bleve alldeles för mycket bundna, genom att de låte det ena tillfället efter det andra gå sig ur händerna, när det gällde att göra fördelaktiga affärer. I detta fall har staten icke åsamkats någon möjlighet till förlust. Det är ådagalagt i betänkandet, att köpet varit så fördelaktigt, att i själva verket kommer staten, vare sig Vänerens reglering kommer till stånd eller icke, att ha fördel av detta egendomsinnehav. Och jag tror, att vi skulle komma in på en farlig väg, om vi skulle för de affärsdrivande verken kringskära möjligheten att slå till, även om detta skulle ske med en viss risk. Eljest brukar man rikta den anmärkningen mot

de affärsdrivande verken, att de förfara för byråkratiskt och formalistiskt, så att den affärmässighet, som utvecklats på den privata driftens område, icke får göra sig gällande. Denna anmärkning från utskottets sida är ostridigt ägnad, om den iakttages, att göra byråkratismen och formalismen ännu större och därigenom lägga hinder i vägen för ett affärmässigt förfarande.

Jag måste därför, herr talman, säga, att jag ger min anslutning till det yrkande, som framställts av herr Sjöblom.

Herr Vennerström: Jag uppkallades av herr Anderson i Råstock och de något halsbrytande linjer, som han framlade såväl beträffande sättet för reglerandet som sättet för utskottet att utöva sin granskning. Herr Anderson förklarade, att man borde ta hänsyn till vad som var klokt och icke till vad som var rätt. Jag skulle vilja säga, att skulle någon regering regera efter herr Andersons i Råstock metod, så att den endast toge hänsyn till den subjektiva klokhetens bud och icke till grundlagens, så tror jag, att vi måste bedja Gud bevara oss för en dylik regering. Och skulle konstitutionsutskottet verkställa sin granskning efter denna synpunkt och icke med hänsyn till, om regeringen handlat rätt inom ramen för grundlagen, oavsett den subjektiva prövningen av vad som varit det klokaste, då får jag för min del säga, att jag i samma ögonblick skulle begära att få avgå ur ett utskott, som icke längre hade någon verklig uppgift att fylla.

Sedan vill jag säga till herr Anderson i Råstock det, att om herr Anderson vill hålla sig inom ramen för lagarna och samtidigt även fylla klokhetens bud, så bör herr Anderson i Råstock till nästa riksdag framlägga en motion om större anslag till förberedande åtgärder för Vänerns reglering. Om de härför avsedda penningmedlen icke skulle räcka till, så är det uppenbart, att detta är den riktiga vägen. Det riktiga är icke, att man tar ur en kassa, som icke hör hit, utan riksdagen bör ställa medel till disposition.

Sedan har man fäst sig vid den stora klokheten i detta inköp, och utskottets värderade tjänstgörande vice ordförande sade till och med, att det finns icke någon möjlighet, att staten skulle riskera ett enda öre på grund av inköpet av Nynäs' säteri. Han gav sin underskrift in amplissima forma under det betyg åt sig själv som herr Sjöblom utställt som bevis på styrelsens stora ekonomiska klokhet. Ja, går man in på frågan om köpet varit till fördel eller icke, då komma vi också in på en fråga, som jag tror, att ingen har möjlighet att pröva från fasta utgångspunkter. Ännu en gång vill jag understryka, att man ju icke i all rimlighets namn kan pröva klokheten av ett köp, som är baserat på en sådan uppskattning av vattenskadans, vars storlek vi i denna stund icke ha möjlighet att bedöma. När man icke bestämt vet, till vilken höjd Vänern kommer att regleras, huru skall man då kunna bedöma omfattningen av vattenskadans, när regleringen ännu icke är beslutad?

Sedan vill jag göra den frågan: antag, att Vänerns reglering dröjer ganska länge, låt oss säga 20 eller 25 år. Jag tror icke, att

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

det dröjer så länge, men det kan bli möjligt, ifall tiderna bli ekonomiskt tryckta. Då vill jag göra herr Sjöblom den frågan, om icke också den ränteförlust, som staten lider genom att ligga ute med 125,000 kronor intill den dag, då Vänerens reglering beslutes, bör tagas med i räkningen, och det kan i sådant fall hända, att omdömet om klokheden i ekonomiskt avseende av inköpet blir annorlunda än som från motsidan gjorts gällande.

Jag vidhåller alltså, herr talman, mitt yrkande, att punkten utan vidare lägges till handlingarna.

Herr Björkman: Herr talman! Blott några ord! Jag vill icke, att det skall stå oemotsagt, att vi, som varit med om utskottets anmärkning, skulle vilja driva den satsen, att icke en viss frihet bör finnas för de affärssdrivande verken. Långt därifrån! Men vi ha velat, att denna frihet skall finnas inom gränsen för behöriga anslag. Det har för *inköp av vattenfall* anslagits medel till ett sammanlagt belopp av cirka 15 miljoner kronor. Då anser jag det naturligtvis nödvändigt, att vattenfallsstyrelsen icke inom denna höga summa bindes för mycket utan att den erhåller en viss affärsmässig frihet. Men här är det fråga om Vänerens reglering, och Vänerens reglering är icke beslutad. Det får icke bli en spekulationsaffär i egendomar för statens räkning, innan ens ändamålet med egendommarnas statsanvändning av riksdagen fastslagits. Det är detta, som utskottet syftar på, när det säger, att om det nu anmärkta tillvägagångssättet även i fortsättningen skulle komma att tillämpas, riksdagen kunde bli avsevärd mån bunden.

Jag ber, herr talman, få yrka, att punkten lägges till handlingarna.

Herr Andersson i Igelboda: Herr talman! Då det i denna punkt så mycket talas om det formella fel, som regeringen skulle ha begått vid förevarande frågas avgörande, känner jag mig föranledd att säga några ord om denna sak. Det erkännes från nästan alla håll, att regeringen kan ha begått någon felaktighet. Jag är för min del av en motsatt åsikt och anser, att här icke ens föreligger någon formell felaktighet.

Utskottet har i sitt betänkande mycket starkt framhållit, att det finnes ett särskilt anslag för »förberedande åtgärder för Vänerens reglering», som det heter, och det synes nästan, som om utskottet menat, att om regeringen använt detta anslag för ifrågavarande köp, så skulle inga formella anmärkningar blivit gjorda. Herr Vennerström har särskilt understrukt detta och rekommenderat herr Anderson i Råstock att väcka motion om ökning av detta anslag, i händelse han önskade att medel skulle stå till förfogande för inköp av fastigheter vid Väneren. Jag för min del skulle vilja säga det, att hade regeringen tagit av detta anslag för ifrågavarande inköp och konstitutionsutskottet däremot riktat anmärkning, så skulle icke jag ha funnits bland reservanterna, därför att detta anslag ingalunda, såsom man här sökt göra troligt, är avsett för förberedande åtgär-

der för Vänerns reglering öfverhuvud taget utan endast för en utredning rörande denna sak. Det är uppenbart, att regeringen icke har rätt att använda ett anslag, endast avsett för utredning, för att vidtaga sådana förberedande åtgärder som inköp av fastigheter innebär. Däremot kan jag icke finna, att det föreligger något som helst hinder för regeringen att taga ur detta anslag som nu skett.

Om man ser på övriga inköp som skett och för vilka medel blivit tagna från här ifrågavarande anslag, så visar det sig vid en närmare undersökning av saken, att riksdagen alls icke tagit ståndpunkt till de utvidgningar, som dessa inköp ha varit avsedda att möjliggöra. Då t. ex. vattenfallsstyrelsen köpt ett vattenfall, så har icke riksdagen tagit ståndpunkt till frågan, huruvida detta vattenfall skall utbyggas eller icke, utan detta gör riksdagen först i och med det att den beviljar anslag för vattenfallets utbyggnad. Ungefär på samma sätt ligger saken här. Här har planerats en utvidgning av Trollhättan, som skall ske genom reglering av Vänern. Till detta spörsmål har riksdagen icke tagit ställning, men det är obestridligt, att planer på en utvidgning föreligga, och om det under sådana förhållanden företages vissa förberedande åtgärder, som icke kunna binda vare sig regeringens eller riksdagens handlingsfrihet, kan jag icke anse detta annat än välbetänt och det är alldeles uppenbart, att en affär av den omfattningen som denna, på 125,000 kronor, icke kan ha någon betydelse för den stora frågan om Vänerns reglering, detta med tanke på de stora summor, som riksdagen redan anslagit för utredning av denna fråga och i all synnerhet som en försäljning av fastigheten sannolikt skall kunna ske utan någon förlust från statens sida.

Herr Sjöblom yttrade, att motiveringen för denna anmälan verkar nästan krystad, och jag vill instämma i detta omdöme. Man finner här på åtskilliga ställen rena förvanskningar av fakta, som man fått lov att vidtaga för att få en motivering för anmälan. Här talas t. ex. på sidan 7 om att anslaget i fråga »tydligtvis i första hand har till syfte att möjliggöra inköp av nya vattenfall för statens räkning *ävensom i samband därmed ifrågakommande fastighetsköp*». Ja, det är ingalunda fallet, utan dessa två saker stå fullkomligt jämsides med varandra, och om vi se efter, vartill dessa anslag blivit använda, så finna vi ju att det har inköpts åtskilliga fastigheter, utan att dessa fastigheter varit förbundna med vattenfall.

Jag skulle slutligen vilja säga, att jag kan förstå deras ståndpunkt, som öfverhuvud taget äro motståndare till att staten skall bedriva någon affärsverksamhet. För dem kan det vara av ett visst intresse att få de affärsdrivande verken in under så byråkratiska former som möjligt, för att sedan kunna peka på detta och säga: där se ni omöjligheten för staten att driva affärsverksamhet: sådant skall förbehållas de enskilda, men alla som tro på statens förmåga att driva affärsverksamhet, och som vilja att de affärsdrivande verken skola skötas på ett affärsmässigt sätt, alla dessa skulle jag vilja varna att gå med på denna anmärkning, som på ett mycket betänkligt sätt vore ägnad att binda de affärsdrivande verkens rö-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

relsefrihet. Skulle vi icke tillåta denna frihet, som Kungl. Maj:t använt sig av i detta fall vid begagnandet av här ifrågavarande anslag, ja, då tror jag att vi lika gott kunna indraga anslaget helt och hållet.

Jag ber, herr talman, att få instämma med herr Sjöblom i yrkandet att anmälan med ogillande lägges till handlingarna.

Herr **Jansson** i Edsbäcken: Herr talman! Jag har icke för avsikt att förlänga debatten i denna fråga, så mycket mera som jag icke hade tillfälle att närvara vid behandlingen av detta ärende i utskottet. Men här har fällts ett yttrande av herr Engberg, som uppkallat mig. Han sade nämligen, att reservanterna ådagalagt i sin reservation, att det icke skulle bli någon förlust härvidlag för staten, utan att det snarare skulle bli en förtjänst, och att egendomen skulle kunna säljas när som helst för det pris, som den är inköpt för. Detta yttrande har som sagt uppkallat mig. Ty det vet icke herr Engberg, lika litet som någon av oss här, om affären är god eller dålig. Herr Vennerström har i sitt senaste anförande påvisat herr Engbergs vederhäftighet i detta avseende, då han framhållit, att det skulle bli en mängd ränteförluster. Och det är alldeles givet, att om denna egendom skall vara utarrenderad, så blir det icke tillnärmelsevis ränta på penningarna, ja, jag vågar tro, att denna ränta icke skulle uppgå till 2 procent.

Men det var egentligen icke detta jag skulle säga, då jag, som sagt, alldeles vill lämna därhän om affären är god eller dålig. Men så mycket kan man förstå, att om Vänerens reglering kommer till stånd i en framtid, om 10, 15, 20, 25 år, så blir det stora ränteförluster för staten under tiden, om egendomen skall utarrenderas. Och om staten skulle själv bruka den, så blir förlusten ännu större, det är påtagligt. Men det är icke detta, som utskottet vänt sig emot, om affären är god eller dålig i och för sig, utan utskottet har ansett sig hava anledning att fästa riksdagens uppmärksamhet på den åtgärd, som sålunda regeringen vidtagit, och jag tror att klandret riktat sig mot utskottet, för den händelse det icke observerat detta. Jag tror att utskottet handlat välbetänkt, när det anmält saken för riksdagen. Sedan har riksdagen sin handlingsfrihet att göra som den vill.

Jag ber att få yrka, att anmärkningen lägges till handlingarna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på dels att kammaren måtte lägga utskottets ifrågavarande anmälan till handlingarna, dels ock att berörda anmälan måtte med ogillande läggas till handlingarna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren lägger ifrågavarande av konstitu-

tionsutskottet i memorialet nr 19 jämlikt § 107 regeringsformen under punkten 2) gjorda anmälan till handlingarna röstar

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutat lägga denna anmälan med ogillande till handlingarna.

Voteringen utvisade 97 ja mot 91 nej, vadan kammaren beslutit lägga den i punkten gjorda anmälan till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottet hade funnit vissa i denna punkt omförmälda jordbruksärenden vara av beskaffenhet att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen statsrådet Linders.

Vid ifrågavarande punkt hade fogats reservation av herrar *Engberg, Thulin, Gustaf W. Hansson, Larsén, Sävström* och *Borg*.

Sedan utskottets anmälan föredragits, anförde:

Herr Fast: Herr talman! Såväl i Svenska Morgonbladet i går som här i kammaren i dag har man efterlyst den tid, då det skall inträffa, att man gör denna konstitutionella granskning av statsrådsprotokollen, utan att därvid anlägga partisynpunkter. Ja, man kanske därvid närmast ger uttryck åt en from önskan, ty så länge så olika grunduppfattningar finnas mellan partierna, så torde det också komma att finnas olika uppfattningar angående dessa granskningar.

Men då man här kommer fram till tredje punkten, den som nu är föredragen, så har jag en känsla av att, om endast sakliga synpunkter hade fått göra sig gällande och få göra sig gällande, så skulle det ändå bli rätt svårt att komma fram till det slutresultat, som utskottet här har kommit till och som jag förmodar, att man där ansett sig ha haft fullt fog att komma till.

Anmärkningen i denna punkt är närmast lagd såsom en allmän anmärkning mot den förra regeringens politik i jordfrågan. Men man har icke dragit ut konsekvenserna i detta avseende, utan man har stannat för att endast göra anmärkning enligt 107 § mot den föredragande departementschefen. Utskottet gör sin anmärkning, såvitt jag förstår, till följd därav, att det tror sig ha funnit, att regeringen har sålt för litet jord till enskilda, och man anser troligen då också, att när riksdagen ännu icke tagit ställning till frågan angående formen för framtida jordupplåtelse, utan denna fråga ligger under utredning, ja, närmast är att betrakta såsom redan utredd, så skulle regeringen icke haft rätt att vid sitt bedömande

Ang.
fullbordad
granskning av
stateråds-
protokollen.
(Forts.)

av frågan låta detta sakförhållande influera på sitt ståndpunktstagande beträffande dessa jordförsäljningar.

Man anser sålunda, att genom att regeringen iakttagit en viss återhållsamhet, sålt för litet jord, såsom man säger, så har riksdagens slutliga prövning av upplåtelseformen blivit föregripen. Ja, hur förhåller det sig nu med den saken? Nog förefaller det mig, att om regeringen valt en alldeles motsatt ståndpunkt och utan vidare sålt statens jord i nästan hur stor utsträckning som helst, så hade man haft fog för det påståendet, att riksdagens prövning av denna fråga blivit föregripen. Ty det är ju självklart, att då denna fråga ligger så nära sitt framläggande för riksdagen, så kunde det dock vara angeläget, att regeringen med avseende å densamma iakttagit en viss återhållsamhet, såsom det brukar ske i många andra frågor, som på detta sätt ligga färdiga att framläggas för riksdagen. Man har undersökt, huruvida regeringen haft någon princip i sin jordpolitik, och om man därvid trott sig finna en princip, så har man genast varit färdig att framställa en anmärkning utan att pröva om principen är riktig eller ej. Ja, jag förstår så innerligt väl, att i denna principlöshetens tid känner man en viss harm, så snart man hos motståndarna kan finna någon princip, och man är då genast färdig att anmärka på densamma.

Har man då vid dessa ärendens granskning funnit någon renodlad princip i regeringens beslut? Jag tror icke, att så är fallet. Regeringen har icke sagt nej till försäljningar under det flydda året i varje förekommande fall; den har, såvitt jag kunnat finna, försålt jord ungefär i samma utsträckning som under de närmaste föregående åren har ägt rum. Till årets riksdag har avlämnats framställning om försäljning i, om jag icke misstager mig, 33 olika fall. De försäljningar, som ligga under Kungl. Maj:ts egen befo-genhet, där arrendesumman är så låg, att Kungl. Maj:t har fria händer, känner jag icke och vet sålunda ej, hur många jordförsäljningar som härvidlag ägt rum, ty någon förteckning har ännu icke inlämnats till jordbruksdepartementet. Men i varje fall och med stöd av de framställningar, som inlämnats till riksdagen, så får man den uppfattningen, att försäljningar här skett ungefär i samma utsträckning som året förut.

Nu har man sagt här i utskottets betänkande, att i de fall där vederbörande myndigheter, som blivit hörda, ha avstyrkt en försäljning, där har utskottet inte haft något att erinra, utan endast i de fall, där vederbörande myndigheter ha tillstyrkt försäljningen, har man funnit fog för anmärkning. Jag vill säga, att nog förefaller det mig åtminstone rätt egendomligt, att man ifrån det håll, där man talar om en stark regeringsmakt, skall vara färdig att anmärka på regeringen, så snart den har en annan uppfattning än den, som företrädes av vederbörande myndigheter. Ty det är självklart, att under sådana omständigheter kunde man överlåta avgörandet likaväl till domänstyrelsen som till regeringen. Men jag har nu den uppfattningen, att regeringen inte bara har rätt utan även skyldighet

att se frågorna ur något större och vidare samhällelig synpunkt, än vad de enskilda myndigheterna kunna göra och faktiskt göra.

Man får nu utgå ifrån att utskottet vid sin relation i denna punkt har dragit fram de mest markanta, de mest renodlade fallen till belysning, de fall, som så att säga bilda bakgrunden för denna anmärkning. Nu har jag den uppfattningen, att om dessa oerhört dryga luntor, som finnas tillgängliga i dessa frågor, bleve ordentligt genomlästa, så skulle man måhända kunna finna, att regeringen haft andra, verkligt sakliga skäl för sitt ställningstagande även i dessa frågor, utan att man skall behöva utläsa den princip, som utskottet anser att regeringen omfattat, nämligen ovilja mot jordupplåtelser under äganderätt. Jag har läst handlingarna, och då jag mycket sällan begär ordet i denna kammare, må det tillåtas mig att relatera, vad dessa handlingar innehålla. Det är nödvändigt, om man över huvud taget skall kunna bilda sig någon uppfattning om vad denna anmärkningspunkt gäller och huruvida den är befogad.

Jag tager då det första fallet, Grönsinka kronopark i Gävleborgs län. Värderingsmännen ha här i sin första inläga vare sig till- eller avstyrkt, men de säga att om en försäljning skall komma till stånd, så bör området uppdelas och försälas i två lotter, samt att beträffande den ena lotten åtminstone försäljning icke borde ske, förrän fastighetsvärdet mera stabiliserats. Länsstyrelsen ansåg, stödd på lantmäteritekniska svårigheter, som framhållits av lantmäteristyrelsen, att området skulle försälas i en jordlott. Så gjorde värderingsmännen en ny värdering, varvid de icke besökte platsen, utan verkställde densamma, om jag icke misstager mig, i Gävle stad, och kommo vid denna värdering fram till helt andra siffror än vid den första värderingen. Jägmästaren framhöll i sin första skrivelse, att den då föreslagna uppdelningen av jordområdet var synnerligen anmärkningvärd: hagmark hade upptagits som ängsmark, ängsmark som betesmark, impediment och mossmark som skogsmark. Domänstyrelsens tillstyrkan var icke oförbehållsam utan för enad med vissa erinringar mot skogsanslagen. Vidare var här en stor mosse, vars ägostyckningsförhållanden ej voro fullt klarlagda.

Jag frågar mig då: är det, sedan man läst igenom handlingarna i denna akt, så underligt, att Kungl. Maj:t kommit till det slutresultatet, att det är bäst med en utarrendering på fem år, för att man skulle få tid att närmare undersöka förhållandena?

Så ha vi fallet nr 2, Hårderup. Härom anför länsstyrelsen, att hela egendomen inte borde styckas, när det där fanns ett för staten synnerligen värdefullt skogsbestånd. Vidare ifrågasatte länsstyrelsen, om det kunde vara riktigt, att man skulle gå till stora egendomsförsäljningar, innan riksdagen hunnit pröva det under utredning varande förslaget om tryggad besittningsrätt. Länsstyrelsen var sålunda av den åsikten, att man icke — i det läge vari frågan för närvarande befinner sig — bör i allt för stor utsträckning försälja kronojord. Men länsstyrelsen tillade — det skall icke fördöljas — att då grundliga nybyggnader krävdes på egendomen,

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ville styrelsen icke motsätta sig försäljning. Kungl. Maj:ts beslut blev emellertid, att tillfälliga reparationer skulle företagas och att utarrendering av jordlotterna skulle ske. Därmed förföll, såvitt jag förstår, länsstyrelsens enda motiv för tillstyrkandet av försäljningen. Domänstyrelsen å sin sida ansåg, att jordlotterna borde skiljas dels från hemmanet och dels från varandra, under det att lantmäteristylelsen menade, att detta vore omöjligt, då hemmanet låg i samfällighet. Domänintendenten, som var, märk väl, förra statsrådet Linders, hade den uppfattningen, att frågan borde lösas provisoriskt genom utarrendering för en tid av fem år. Jag frågar mig då: det är väl i all rimlighets namn för mycket begärt, att statsrådet Linders skulle handlat annorlunda som statsråd än vad han under den förberedande handläggningen ansåg sig böra göra såsom domänintendent. — Ja, sådant var detta renodlade fall, som man här lagt fram till belysning.

Så kommer fallet nr 3, Kronoparken Rolfsta i Forssa socken. Det gäller där ett ringa område av endast 10,37 hektar. Överjägmästaren var tveksam, om försäljning borde äga rum, enär han ansåg det bäst, att man på detta avlägsna skogsskifte placerade en för skogsarbeten duglig person, men gick med på avyttring, om området delades, så att avsättning därigenom kunde ske till s. k. skogshuggartorp. Revirförvaltningen avstyrkte på det bestämdaste delningen, enär den ansåg, att lotterna bleve så små, att ingen av brukarna kunde reda sig på desamma. Försäljningen borde sålunda enligt dess uppfattning ske, endast om området försålles som en enhet. Domänstyrelsen föreslog slutligen försäljning i ett stycke. Skogens saluvärde i detta fall var 4,000 kronor, men utgjorde ändå mera än hälften av hela lottens saluvärde. Jorden betecknades som synnerligen mager och dålig. Jag frågar, om man inte även i detta fall, som visserligen är ganska obetydligt, kan ur jägmästarens yttlande utläsa ett stöd för Kungl. Maj:ts ståndpunkt i denna fråga.

Man har vid behandlingen av dessa spörsmål, såsom av utskottets motivering framgår, trott sig finna, att departementschefen i vissa fall varit på väg att tillstyrka, men sedermera av ett eller annat skäl åtrat sig. Jag förmodar, att man i så fall stött sig på en blyertsanteckning, som finnes i handlingarna, och som lyder: »Även jag anser mig böra tillstyrka försäljning.» Ja, skall man fästa något avseende vid blyertsanteckningar, bör man kanske också observera en annan anteckning, som enligt vad jag kunde spåra, härrörde från statsrådets hand, och som har följande innehåll: »Bedömandet av denna fråga, huruvida försäljning bör ske, bör naturligtvis prövas med hänsyn till lottens belägenhet till övrig statsjord.» Jag tror, att om man undersöker, huru dessa ärenden handläggas hos Kungl. Maj:t, får man nog ganska snart klart för sig, att det i allmänhet icke är statsrådet, som far fram med blyertsanteckningar i handlingarna, utan föredraganden i vederbörande departement.

Jag övergår så till fallet nr 4, Högahult. Här hade riksdagen bifallit en proposition om försäljning av fem jordlotter till visst

pris. Endast tre av dessa kunde emellertid försälas, på de två övriga höll man fyra gånger auktion, men det visade sig, att icke vid något av dessa tillfällen spekulanter framträdde. Nu hemställer domänstyrelsen, att priset skulle nedsättas med ungefär 50 % av den av riksdagen beslutade försäljningssumman. Skogen uppgick i detta fall till 14,687 uppmätta träd och värderades till kronor 7,808. Var det så underligt, om regeringen var tveksam att gå med på en nedsättning av nära 50 % i förhållande till den värdering, med ledning av vilken tre lotter enligt riksdagens beslut blivit försålda? Några köpare hade icke, såvitt av handlingarna framgår, ändå anmält sig, trots de nedsatta priserna. Beslutet gick också ut på en utarrendering på fem år, och jag finner, att verkligt grundade skäl förelågo för denna ståndpunkt.

Så ha vi fallet nr 5, Hättebo. Här hade en eldsvåda härjat en del av husen å fastigheten, och förutvarande brukaren ville icke fortsätta sitt arrende. Domänstyrelsen trodde, att ingen arrendator skulle samtycka till att arrendera egendomen, om skyldighet att uppbygga husen (låt vara med den av staten fastställda avdragsrätten) skulle åläggas honom. Det framgår av handlingarna, att egendomen var synnerligen avsidet belägen och att jorden var ovanligt stenbunden. Jag frågar: om arrendatorn blivit självägande, hade jorden då blivit mindre stenbunden, mindre mager o. s. v. och hade det varit lättare att bygga upp dessa nedbrända hus, då intet bidrag från statens sida kunde lämnas? Det anmärkningsvärda är i detta fall, att det, enligt vad jag inhämtat i jordbruksdepartementet, kom till stånd ett uppskov härvidlag, ty det igångsattes omedelbart en undersökning, huruvida man inte skulle kunna komma fram till en något ändrad ägostyckningsanordning m. m. Det var sålunda av dessa skäl, som man icke för ögonblicket ansåg sig vara beredd att gå med på en försäljning, och riksdagen torde till nästa år få mottaga en proposition i ärendet. Jag tror sålunda, att det även här förelåg fog för regeringens ståndpunkt, så mycket mer, som Kungl. Maj:t icke direkt avlog förslaget om försäljningen i fråga utan med begagnande av det vanliga sättet att formulera statsrådsprotokoll förklarade, att framställningen för närvarande inte kunde föranleda till någon åtgärd.

Därefter kommer det sjätte fallet, Stenby. Här hade under frågans förberedande behandling så allvarliga invändningar mot försäljning framkommit, att det enligt mitt förmenande hade varit synnerligen anmärkningsvärt, om Kungl. Maj:t intagit en annan ståndpunkt än som verkligen skett. Jägmästaren ansåg, att en styckning skulle söndertrasa de vackra, raka rågångslinjer, som funnos på egendomen, och menade, att en del av den jord, som avsågs till försäljning, var oundgängligen nödvändig för en rationell skogsvård på egendomen. De områden, som skulle styckas, lågo intill statens övriga skog, och jägmästaren framhöll det beklagliga däruti, att på sådana områden, som på detta sätt avhändas staten, skogen alltför ofta fullständigt skövlas. Jag erinrar mig, att jordbruksutskottet flera gånger under de senaste åren avstyrkt fram-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ställningar om försäljning, som gjorts från Kungl. Maj:ts sida, med ungefär samma motivering, som överjägmästaren här framlade. Följden blir nämligen i sådana fall endast en skövling av skogen och en ytterligare försämring av deras läge, som slutligen komma att bli de olyckliga brukarna av egendomen.

Så kommer jag till det sista fallet, Karsahult — det är till detta fall, som utskottet i främsta rummet anknutit sina anmärkningar. Av handlingarna framgår, att de lotter som skulle försälas, sammanlagda arealen ej utgjorde mera än cirka 140 hektar. Jorden är enligt uppskattningsmännens egen utsaga synnerligen mager och stenbunden, och den gränsar icke intill annan statsjord. Den brukas nu av två arrendatorer, tre torpare och två lägenhetsinnehavare. Det märkliga är här, att enligt domänstyrelsens förslag en liten del av egendomen skall bibehållas i statens ägo och uppläggas som kronopark, oaktat fastigheten som sagt icke ligger intill någon som helst annan statsjord, under det att det väsentligaste skall försälas. Endast ett litet parti skulle sålunda bilda en särskild enhet under statens domvärjo. Enligt domänstyrelsens förslag skulle denna egendom styckas på det egendomliga sättet, att inte mindre än åtta lotter skulle utläggas, sedan nämnda undantagande skett för statens räkning. Dessa lotters areal uppgår till respektive 38, 39, 24, 11, 10, 9, $1\frac{1}{2}$ hektar. Om man tager hänsyn till jordens verkligt dåliga, stenbundna och magra beskaffenhet, är det inte underligt, att Kungl. Maj:it icke ville vara med om att på detta sätt framskapa egna hem. Det förefaller mig, som om det skulle vara fullständigt orimligt att tänka sig, att några brukare för framtiden där skulle få en sådan bärgning, att de kunde känna sig så, som svenska jordbrukare böra känna sig, och erhålla en något så när draglig och tryggad tillvaro. Nu kan man visserligen säga, att detta må bli egnahemsägarnas ensak — i fem fall hade nämligen köpare själva anmält sig. Jag tror dock inte, att riksdagen får resonera så, ty märk väl, att initiativet till försäljningen utgick inte från arrendatorerna, utan saken låg så till, att vid det besök, som uppskattningsnämnden gjorde, tillfrågades brukarna, om de ville köpa jorden. De två arrendatorerna förklarade sig då visserligen villiga härtill, men det är att observera, att det sedermera föreslogs, att man skulle taga bort väsentliga stycken av deras tidigare jordinnehav och lägga desamma till andra mindre delar. Det är då inte så säkert, att dessa personer sedermera skulle blivit så förtjusta över sitt fastighetsförvärv. Dessutom vill jag tillägga, att av de tre, som anmälde sig som spekulanter, åtminstone två förut ägde de hus, som funnos på statens jord. Saluvärdet på hela området för samtliga åtta lotter, som skulle uppdelas till egna hem, uppgick enligt uppskattningsnämndens värdering till 41,730 kronor, varav skogsvärdet upptogs till mer än hälften, nämligen 21,460 kronor. Egendomen föder för närvarande, enligt vad som framgår av handlingarna, 4 hästar och 15 kor, ungdjur och får. Om nu egendomen delades i åtta lotter, skulle den väl icke, mina herrar, ha blivit så bärkraftig, att man har skäl att nu åberopa den underlåtna försäljningen som anmärkning mot den socialdemokra-

tiska regeringens åtgärder i detta fall, då denna härvidlag ansett sig böra upplåta egna hem med tillämpning av något andra grunder än lämpliga ägostyckningsprinciper. Att egendomen mera lämpar sig för skogsbruk än för åkerbruk och egna hem framgår därav, att värderingsmännen yttrat, att på den jord, som icke är odlad eller skogbevuxen, växa för närvarande endast ljung och enbuskar. Det är självklart, att ingen jordbrukare kan reda sig på en sådan egendom med en så obetydlig areal, som det här är fråga om.

Jag vill slutligen säga, att man ingalunda, såsom utskottet tror sig finna, kan hos Kungl. Maj:t spåra en tendens till ovilja mot försäljning av statsjord under äganderätt i avvaktan på riksdagens definitiva beslut rörande upplåtelseformen. Det förhåller sig fastmera så, att den regering, som det här är fråga om, kom till den bestämda uppfattningen, att egna hem måste framskapas efter mera bäriga principer. Det måste finnas jord tillräckligt för att de, som komma att leva på sina egna hem, skola ha möjlighet att verkligen försörja sig där. Jag tror, att riksdagen i detta fall har åtskilligt på sitt samvete, ty många av de egna hem, som framskapats genom riksdagens och statsmakternas försorg, ha mera blivit ett avskräckande exempel än en uppmuntran för egnahemsrörelsen. Jag anser det troligt, att man framdeles även från riksdagens sida kommer att slå in på de principer, som här av Kungl. Maj:t hävdats.

Om i statsrådsprotokollen varit klart utsagt vad anledningen till Kungl. Maj:ts slutliga ståndpunkt var, är jag övertygad om, att utskottet icke skulle kommit med sina anmärkningar. Men mot den omständigheten, att statsrådsprotokollen inte innehållit någon motivering, har i annat sammanhang inga som helst anmärkningar gjorts, och jag tror, att jag inte gör mig skyldig till att säga något, som icke bör sägas, om jag omtalar, att den frågan blivit prövad i utskottet, huruvida man skulle framställa önskemål om statsrådsprotokollens motivering i framtiden, men att detta förslag avstyrkts. Sålunda bortfaller även den anmärkningsanledningen. Jag finner alltså, att de principer och de direktiv, som lett regeringen i dess handlande, endast varit sakliga grunder och att avsikten varit att befrämja egnahemsrörelsen med tillämpning av sunda principer.

Jag hemställer, herr talman, att anmärkningen måtte med ogillande läggas till handlingarna.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Gustafson** i Kasenberg: Herr talman! Då jag tillhört den majoritet i utskottet, som framställt ifrågavarande anmärkning, ber jag att få yttra några ord.

Det talas mycket i våra dagar om, att man i största möjliga utsträckning skall befrämja bildandet av småbruk, och det framhåves den stora jordhunger, som råder på många håll. Enligt min uppfattning har detta det goda med sig, att de egnahemsbildningar, som på detta sätt komma till stånd, hålla kvar vid jordbruket dem,

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

som ägna sig däråt och möjligtvis även locka tillbaka åtskilliga av den jordbrukande befolkningen, som förut inflyttat till städer och industrisamhällen för att där försöka skaffa sig en bättre utkomst. Man har också ansträngt sig på olika sätt att få fram den behövliga jord, som skulle erfordras för detta ändamål, man har t. o. m. haft tanke på expropriation från enskilda jordägare.

När man under sådana förhållanden finner av statsrådsprotokollen, att flera personer ansökt att få köpa jord till egna hem — och detta i sådana fall, där försäljning av myndigheterna ansetts lämplig — men mötts av avslag, blir man något förvånad. Nu håller jag visserligen inte på, att det skall säljas jord varje gång någon begär eller föreslår detta; och särskilt om, såsom i många fall sker, vederbörande myndigheter framlägga sakliga skäl mot försäljning, t. ex. att jorden behöves för arbetare vid skogsdriften o. s. v., är det klart, att försäljning icke bör äga rum; det är givet, att staten måste ha en yrkesskicklig arbetsstyrka i kronoparkerna, om största möjliga ekonomiska utbyte skall kunna erhållas vid skötseln av statens skogar till huggning och transport av skogsprodukter. Vidare kan det ifrågavarande området ligga inne i själva kronoparken eller eljest så, att det inte alls ställer sig lämpligt med en försäljning. I sådana fall är icke meningen att göra anmärkning. I sådana fall, där myndigheterna avstyrkt, skall jag icke göra någon anmärkning ehuru jag är övertygad om, att om vederbörande statsråd varit intresserad för saken, även här skulle beretts för mängden ett eget hem.

Men anmärkningsvärt är, att då jägmästaren, överjägmästaren och domänstyrelsen samt vederbörande värderingsmän tillstyrkt försäljning, och innehavarna av ifrågavarande områden själva begärt att få köpa jord och varit villiga att betala den summa, som värderingsmännen kommit till, lämnades ansökningarna utan bifall.

Nu invänder herr Fast, att särskilt i det sista av de här ifrågavarande fallen — 1 mantal Karsahult — skulle jorden ha varit mager och stebunden och försäljningen sålunda föga lämplig. Emellertid voro husen på denna egendom av sådan beskaffenhet, att de måste ombyggas, och det är givet, att det blir mycket mindre ekonomiskt för staten att företaga en sådan ombyggnad än att sälja området till villiga spekulanter. Då ifrågavarande lägenheter omfatta 20 tunnland och däröver, kan jag heller inte inse, att innehavarna inte skulle kunna reda sig. Att egendomen är stebunden har ju närmast den betydelsen, att den är mera lämplig för det mindre jordbruket än för det större, då nämligen ett större jordbruk med maskinell skötsel försvåras om marken är stebunden. Detta är alltså ett skäl, som helt kan bortelimineras.

Jag anser också, att den synpunkt, som i årets statsverksproposition föreslagits, att staten, hellre än att använda stora belopp till kolonisationsföretag uppe i Norrland, bör lämna understöd åt personer, som vilja bilda egna hem i trakter, där de förut bott och som de väl känna till.

Herr Fast söker konstruera fram skäl för sitt påstående, att utskottet icke haft fog för sina anmärkningar, men de som läst hand-

lingarna borde, synes det mig, få samma uppfattning som jag, att det icke är möjligt för herr Fast att försvara en dylik uppfattning.

Jag skall nu icke anföra något vidare, utan anhåller, herr talman, att punkten lägges med gillande till handlingarna.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag kan till en början ansluta mig till herr Fasts anförande, som, så långt jag känner till de anmärkta fallen, var korrekt. Jag har varit i tillfälle att studera åtskilliga handlingar i saken, och jag har fått det bestämda intrycket, att departementschefen haft synnerligen goda skäl för den ståndpunkt, som han intagit. Det förefaller mig sålunda, att konstitutionsutskottet saknat fog för sina anmärkningar.

Reellt sett ligger saken till på det sättet, att det i gällande författningar icke finns några bestämt utformade linjer, efter vilka departementschefen härvidlag kan gå. Det enda direktivet är bildandet av nya egna hem och tillskapandet av självständiga jordbruk. Det är klart, att under sådana förhållanden departementschefens uppfattning om på vad sätt en kronoegendom lämpligen bör styckas måste bli ganska subjektiv. Han bör då inte endast sörja för, att nya egna hem bildas i så stor utsträckning som möjligt, utan att också så långt som möjligt är skapa förutsättning för att dessa egna hem bliva bärkraftiga. Men då inträffar det mycket ofta — det vet jag av egen erfarenhet — att departementschefen kommer i konflikt med vederbörandes uppfattning. Uppskattningsmännen anlägga ofta inte den senare synpunkten, då försäljning ifrågakomma. De föreslå i regel försäljning av områden, som befinna sig i utkanterna av en egendom, ligga illa till, och ofta utan att pröva, huruvida området är så pass stort tilltaget, att man har garanti för att det kan bereda innehavaren och dem, som av honom äro beroende för sin försörjning, en verklig bärkning.

För konstitutionsutskottet synes det vitala i denna fråga framför allt ha varit själva formen för jordbesittningen eller att dem det här gäller icke fått förvärva densamma mot äganderätt. Ja, härom kunna meningarna vara delade. Jag har nu den uppfattningen, att det icke är upplåtelseformen, som härvidlag är det avgörande, utan den omständigheten, att upplåtelseformen är sådan, att den bereder innehavaren en absolut trygghet — sedan må man kalla det för äganderätt eller åborätt eller vad som helst.

Herr Fast har närmare berört de fall, som konstitutionsutskottet gjort sig besvär att närmare relatera, och han uppehöll sig särskilt vid försäljningen av egendomen i Kronobergs län. Jag skall inte trötta kammarerna med att anföra de skäl som talade mot försäljningen — det bleve endast ett upprepande av vad herr Fast yttrade. Det torde ligga i öppen dag för var och en, som vill se saken objektivt, att departementschefen i detta fall haft synnerligen starka skäl för att icke biträda uppskattningsmännens och domänstyrelsens förslag.

Jag kan sålunda för min del inte finna, att utskottet haft något som helst fog för sina anmärkningar i denna punkt, och jag anhåller,

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

herr talman, att få instämma i det yrkande, som redan är framställt därom, att punkten med ogillande lägges till handlingarna.

Herr Magnusson i Tumhult: Herr talman! I denna anmärkning har jag deltagit inom utskottet, fastän jag icke varit i tillfälle att närvara vid den slutliga behandlingen av ärendet. Då jag nu skall yttra mig, så förbigår jag de övriga fallen och håller mig till den ifrågasatta styckningen och försäljningen av ett mantal Karsahult i Almundsryds socken i Kronobergs län, vilket fall ger den klaraste bilden av den socialdemokratiska regeringens behandling av dylika frågor.

Med hänsyn till att egendomens hus voro gamla och tarvade ombyggnad och med hänsyn till att egendomen var av sådan beskaffenhet, att den lämnade staten ringa inkomster, ansåg domänintendenten och hans biträden, att jorden borde styckas i elva lotter, varav två skulle behållas i statens ägo som kronopark och nio upplåtas som egna hem. Länsstyrelsen och överjägmästaren biträdde denna uppfattning och domänstyrelsen ansåg, att fyra lotter borde behållas i statens ägo som kronopark, men att sju borde säljas, varav tre skulle hembjudas till de nuvarande arrendatorerna. Ytterligare två av dessa arrendatorer ägde de å lägenheterna befintliga husen. Här funnos sålunda spekulanter, ty icke mindre än fyra förklarade sig villiga att köpa jorden, och, såsom jag förut omnämnde, två andra hade uppfört egna hus på området.

Men vad gör då regeringen? Jo, i stället för att som domänstyrelsen föreslagit avlåta proposition till riksdagen i ärendet, tillråder statsrådet, att framställningen icke skall föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Härigenom blir riksdagen förhindrad att pröva ärendet, och sju familjer berövas möjligheten att få ett eget hem, oaktat detta kunnat ske utan någon som helst uppoffring från statens sida. Tvärtom hade staten, enligt uppskattning, fått en köpeskillning av över 40,000 kronor, under det att om staten skall bebygga egendomarna, den blivande arrendesumman sannolikt icke kommer att uppgå till mer än skälig ränta på det belopp, som åtgår till nybyggnader. De två arrendatorer, som ha egna hus på jorden, och äro arbetare vid ett bruk, hade dock med den nu gällande lagen varit berättigade att köpa sina tomter även mot jordägarens vilja, ifall jorden ägts av en enskild man. Här vägrar regeringen såväl dem som de fem jordbrukarna att köpa, oaktat det mera är ett statsintresse att sälja jorden än att bibehålla den i kronans ägo.

Om man ser, hur denna fråga behandlats av regeringen och därmed jämför det socialdemokratiska partiets tal om jordhungern i landet och jordbruksministerns storartade upptäcktsfärd i Norrland för att med stora kostnader för staten anskaffa jordbrukskolonier, har man svårt att förstå regeringens handlingssätt. Någon motivering för sin avvisande hållning har herr statsrådet icke anfört, men om meningen icke varit att förhindra personer att förvärva sig egna hem med äganderätt och i stället anvisa dem besittningsrätt såsom den enda utvägen, varigenom de för all framtid skulle bli arren-

datorer under staten, synes det inte finnas någon mening alls i regeringens åtgöranden.

Denna sak är, herr talman, enligt min åsikt, av en så allvarlig beskaffenhet, att jag yrkar, att utskottets anmälan mot statsrådet Linders lägges med gillande till handlingarna.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Starbäck*, *Nilsson* i Antnäs, *Jonsson* i Hökhult, *Johanson* i Huskvarna, *Jonsson* i Mörkhult, *Johansson* i Krogstorp och *Larsson* i Kroken.

Herr Hamilton: Herr talman! Även om regeringen i vissa fall ansett sig ha skäl för att avvisa försäljning av kronans egendomar, måste man likväl beklaga, att detta avvisande skett i den omfattning, som verkligen ägt rum. Man finner i statsrådsprotokollet inga grunder angivna för regeringens åtgärd härvidlag. Med den kännedom, som jag har om den avgående jordbruksministerns intresse för egnahemsrörelsen, har jag mycket svårt att förstå, att det är han, som innerst bär ansvaret för dylika åtgärder, och man vill gärna tro, att det är krafter, vilka varit honom övermäktiga, som tvingat honom på denna punkt.

Det har ofta uttalats den önskan, att styckning av statens egendomar bör ligga nere, intill dess man fått full utredning därom, hurvida upplåtelseerna böra ske med besittnings- eller äganderätt. Jag beklagar dock, att man, i avvaktan på denna utredning och förslag i anledning därav, skall fördröja de styckningsåtgärder, som så väl behövas under en tid, då det är nödigt att söka behålla den uppväxande jordbrukarungdomen kvar vid lantbruket och hindra den att tävla med arbetarna på det industriella området, där arbetskrafterna redan nu överflöda.

Jag skall visst inte motsätta mig, att man gör en undersökning rörande besittningsrätt som upplåtelseform, men uppriktigt sagt tror jag inte på densammas välsignelse. Jag har fått bekräftelse på denna åsikt vid de studier, som jag gjort i Danmark — vid de s. k. Statshusmandsbruket där — varest man med användande av en liknande upplåtelseform utnyttjar den jord, som staten erhållit genom friköp från fideikommiss. Några av småbrukarna därnere, som hörde, att jag var svensk, frågade mig en gång, hur det gick till i Sverige i motsvarande fall. Jag svarade, att jorden hittills upplåtits med äganderätt åt egnahemsbyggarna, och enstämmigt rådde den meningen, att det lyckligaste vore, om detsamma skedde även i Danmark. Jag förstår icke de teoretiska funderingarna om besittningsrättens företräden. Varför skall man inte tillåta småbrukaren att intaga den oberoende ställning, som är honom så kär? Varför skall han inte få ha känslan av att få vara herre på egen torva, att det är sin egen fastighet han brukar? Man må fråga vilken småbrukare som helst, och han skall säga, att det är den känslan, som eggat honom att arbeta, eggat honom att sätta sitt egna hem i bättre skick, än det var, då han mottog det.

Jag skall inte rikta något klander mot den avgående jordbruks-

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

ministern i detta sammanhang — han har visat ett så stort intresse för egnahemsrörelsen, att jag inte har anledning till detta. Jag framställer därför intet yrkande, men jag beklagar, om man i framtiden skulle fortsätta på den väg, som den socialdemokratiska regeringen härvidlag slagit in på.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag hade inte alls tänkt uppträda i denna fråga, då min sakkunskap på jordområdet tyvärr inte alls är överväldigande, utan raka motsatsen. Jag begärde emellertid ordet för att påpeka och understryka de verkligt goda och tilltalande principer, som herr Fast i sitt första uttalande gjorde sig till tolk för. Han menade nämligen, att jordbruksministern icke hade haft hjärta att sälja dålig mark till småfolket. Dessa småbrukare finge gärna lov att bruka och slita ut sig på statens jord, men de kunde inte få äga denna dåliga jord — det tillät inte jordbruksministrernas goda hjärta honom.

Detta är onekligen en ny princip, som är så tilltalande, att jag anser, att det vore orätt att inte här slå fast den. Sålunda: när staten skall sälja, är det statens skyldighet inte blott att se till, att staten själv skall göra en god affär, inte heller blott se till, att köparen inbillar sig göra en god affär, utan staten skall övertyga sig om att köparen också verkligen gör en god affär. Det är samma tilltalande rättrådighet, som Falstaff Fakir framställer, då han talar om Aristides, som var till den grad rättrådig, att han aldrig ansåg sig ha rätt att betala skulderna till sin skräddare, om han först inte övertygade sig om, att skräddaren väl skulle använda pengarna. Jag må säga, att det är verkligen nya utsiktspunkter, som öppna sig, icke minst med hänsyn till framtiden, om vi tänka oss, att vi ha att räkna med en eventuell socialdemokratisk majoritet.

Men varför jag ändå måste för min del anse, att konstitutionsutskottets anmärkning är berättigad, beror därpå, att jordbruksministern, som ju, enligt vad den föregående ärade talaren sade, själv hade både rätt och skyldighet att bedöma varje fall för sig, åtminstone i det förnämsta fallet förbisett en mycket avgörande faktor, nämligen den, att han själv är skåning och att de arrendatorer, som ville köpa marken, äro smålänningar. Detta är en fullständigt avgörande faktor, som jordbruksministern tyvärr förbisett. Han bedömde saken efter skånska synpunkter, men som bekant kan man sätta en smålänning på en klippa i havet, och han föder sig ändå; och jag skulle nästan vilja säga, att vi hädanefter, då sådana nya jordfrågor komma före, borde skaffa oss en småländsk jordbruksminister.

På grund av vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få instämma i det slut, vartill utskottet kommit i denna punkt.

Herr Engberg: Herr talman! Jag skall icke följa min ärade bankkamrat på hans stig. Jag skall bara i all ringhet göra den

lilla anmärkningen, att eftersom vi alla äro smålänningar inför vår Herre, så kan det hända, att herr Lindskog en dag efter dagens debut ikläder sig en jordbruksministers skepelse — man vet ju icke riktigt vad som kan hända, sedan högerpartiets ledare anmält sig som extra parlamentsunderlag för den nuvarande regeringen.

Jag har för min del biträtt den reservation, som är antecknad i denna punkt, och jag har framför allt gjort det därför, att utskottet i sin anmärkning icke har kunnat säga ifrån, vad utskottet egentligen anmärker på, vad anledningen är till anmärkningens framställande. Om herrarna behagade läsa vad utskottsmajoriteten säger på sid. 14, så står där: »Och då det synts utskottet vara av största intresse att få de principer till fullo klarlagda, vilka legat till grund för Kungl. Maj:ts handläggning av hithörande med hänsyn till en sund jordpolitik ingalunda oviktiga ärenden, har utskottet ej kunnat underlåta, att bringa förhållandet till riksdagens kännedom.» Det är sålunda uppenbart, att utskottsmajoriteten förmenar, att anmälandet av detta ärende betyder också, att man skall få dessa principer till fullo klarlagda.

Jag är icke småaktig nog att fästa mig vid den orimligheten i formuleringen, att dessa ärenden skulle ingalunda vara oviktiga för en sund jordpolitik; huruvida ärendena själva kunna vara viktiga eller oviktiga för en sund jordpolitik, lämnar jag åt herrarnas eget avgörande. Jag trodde det var handläggningen av ärendena, som var av vikt för en sund jordpolitik; men det är ej alls händelsen, utan utskottet har velat göra denna anmärkning, som det uttryckligen heter, för att få fram de synpunkter, som Kungl. Maj:t anlagt på denna sak.

När man nu lyssnat till de talare, som haft ordet för att biträda anmärkningen, så har det varit ett genomgående drag, att man gjort anmärkning gentemot en av Kungl. Maj:t följd princip. Utskottet har en helt annan ståndpunkt: utskottet erkänner, att det icke vet, vilken princip Kungl. Maj:t följt, men det har gjort sin anmärkning för att få fram principen — men det är väl ändå orimligt begärt, att man i denna Babels förbistring rörande den frågan, vad utskottet egentligen vill, skulle vara hågad att så utan vidare biträda utskottets anmärkning på denna punkt.

Det är alldeles uppenbart, såsom också har framhållits, att det är angeläget, att man upplåter jord åt människor till skapande av egna hem; men det är lika uppenbart, att man icke kan göra det när som helst och hur som helst. Jag har själv varit i tillfälle att exempelvis på Öland förra sommaren iakttaga, hur en del av dessa kronotorp egentligen se ut; jag har resonerat med innehavarna av dessa torp, hur de ha det, och det finnes fall, där det, enligt min mening, är rent upprörande, hur domänstyrelsen kunnat tillstyrka upplåtelser under de former, som skett. Det gäller här entusiastiska människor, som i tro på att kunna klara sig tagit sådana lägenheter, men sedan har det icke lyckats för dem att klara sig. Jag tror för min del, att det är alldeles riktigt, om Kungl. Maj:t prövar fallen även med hänsyn till den möjligheten.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Om vi betrakta det här stället i Kronobergs län, så är uppenbart, att den första åtgärd, en sådan innehavare skulle få göra, vore att hugga ned skogen för att kunna betala köpeskillingen. En fullständig skogsskövling bleve här den omedelbara följden; och jag måste för min del säga, att man har skäl att fråga, hur en sådan jordbrukare i fortsättningen med sin skövlande skog och på den urusla jord, som han har att bruka, skulle kunna reda sig.

Nu invänder man kanske — och det är väl kärnan i den invändning, som gjorts av min högt ärade vän till vänster — att det tillkommer icke Kungl. Maj:t att framställa frågan, huruvida köparen kan klara sig eller icke. Jag är dock icke riktigt redobogen att skriva under den ståndpunkten, ty skall det vara någon mening med egnahemsrörelsen här i landet, så tycker jag det är mycket sunt och riktigt, att Kungl. Maj:t i de fall, då fråga är om sådana upplåtelser som dessa, ser till, att det verkligen också kan bli så, att vederbörande reda sig på sin jordlapp.

Jag har sålunda icke kunnat finna någon bärig grund för framställande av anmärkningen, och jag ber därför, herr talman, att få förena mig med dem, som yrka, att denna punkt måtte läggas till handlingarna.

Herr Bäckström: Herr talman! Då jag tillhört majoriteten i utskottet och sålunda varit med om att tillstyrka anmärkningen i den föreliggande punkten, skall jag be att få yttra några ord, och detta närmast med anledning av herr Fasts uttalanden. Han har, såsom synes, nedlagt ett mycket ingående arbete för att ytterligare granska de inkomna handlingarna i detta ärende. Jag måste dock uttala min förvåning över, att även yttranden från myndigheter, som gått i tillstyrkande riktning, har han tolkat som avstyrkande; detta vittnar ju om en synnerligen god vilja att få fram just de synpunkter, som man själv förfäktar.

Herr Fast uppehöll sig upprepade gånger vid, att det gällde mager och stenbunden jord, som skulle försäljas, och det var, enligt herr Fasts mening, icke tillrådligt för staten att sälja sådan jord till egna hem, ja, det skulle rentut, om jag fattade honom rätt, vara grymt att locka människor till att sätta sig ned på sådan jord, ty de skulle icke kunna få sin bärgning på densamma. Men köpare ha ju dock funnits i flertalet av de fall, som i konstitutionsutskottet granskats, och dessa köpare ha, märk väl! tidigare varit brukare av jorden i fråga. Detta tyder väl på att dessa som här anmält sig såsom spekulanter till ifrågavarande egna hem, icke handlat alldeles i blindo.

Jag vill också här i förbigående erinra, att i de nya bestämmelserna om lån för bildande av egna hem ha villkoren, och detta med den avgående regeringens medverkan, skärpts därhän att särskilt gälla nya jordbruk, upptagna icke på odlad utan på icke odlad mark och skogbeväxt mark; och sådan mark ter sig ofta nog, särskilt för den icke jordbrukskunnige, rätt så avskräckande, såsom den också tett sig för herr Fast, då han läst om stenbunden och mager jord. Det var ju en lycka, att det icke var herr Fast, utan andra, som anmält

sig såsom spekulanter på denna jord; det var säkert personer, som just älskade att bryta teg i skog och bland sten.

Herrar Fast och Engberg hade nu ömmande ord för dem, som här önskat få köpa statens jord men blivit nekade; men dessa ömsinta ord, som fällts av dessa två herrar, torde det dock bli svårt att fatta för dem, som se sina planer på eget hem gå om intet. Alldeles osökt ställes man i den här debatten inför en jämförelse mellan å ena sidan, vad i denna punkt av konstitutionsutskottets memorial anmärkes och reservanternas invändningar däremot, samt å andra sidan alla statens omfattande åtgärder under senaste åren för bildandet av självägande jordbruk och egna hem, liksom jordbruksutskottets nu föreliggande förslag om avsättande av ytterligare 21 miljoner till egna hems bildande samt vad i denna kammare yttrades senast sistlidna onsdag, då frågan om styckandet av godset Bäckaskog till egna hem var uppe. Lika klart och bestämt som utskottsmajoriteten i allt det nämnda har ett stöd för sin ståndpunkt, lika klart är också, att reservanterna stå där isolerade.

Jag vill ej gå närmare in på alla dessa statsåtgärder, som under de sista åren vidtagits för stillande av jordhungern och skapandet av egna hem. Vi veta alla, att det är ett storartat arbete, för vilket också stora summor av statsmedel offrats, men såsom vi tro till landets och folkets lycka. Stundom ha dock även ivriga anhängare av egnahemsiden tyckt, att man vid kolonisationsarbetet tillåtit sig — jag höll på att säga — konstlade utvägar, men alla ha dock ansett sig böra vara med om den vackra tankens realiserande.

Yttranden här i kammaren i onsdags belysa också detta sista. Talare från riksdagens samtliga partier så gott som uttalade sig då och avlade vittnesmål. Jag vill i det avseendet blott erinra om herrar Hamilton, Hermelin, Persson i Fritorp, Olsson i Kullenbergs-torp och herr Larsson i Kroken, vilka alla yttrade sig i den riktning, att tillkomsten av självägande jordbruk och egna hem i största möjliga omfattning borde uppmuntras, ty här har man den bästa grundvalen för en lycklig utveckling i framtiden för vårt land.

Förre jordbruksministern, herr Nilsson i Tänga — jag dristar mig att omnämna honom i detta sammanhang, fast han idag uppträtt vid sidan av herr Fast — uttalade också sin anslutning till egnahemstankens förverkligande och påpekade särskilt, att, då det gäller upplåtelser på kronans jord, de lokala myndigheternas yttranden måste tillmätas den största betydelse vid sådana upplåtelser, emedan de äga den ingående kännedom, som erfordras för ärendenas rätta behandling i syfte att härvid få den lyckligaste lösningen från fall till fall. Det är just detta, som konstitutionsutskottet också velat påpeka såsom riktigt. Den nuvarande jordbruksministern hade också ett uttalande i onsdags, som oförtydbart innehöll löfte, om att han ville främja egnahemsiden i görligaste omfattning, sålunda icke bara när det gällde det omtalade Bäckaskog utan även andra kronoegendomar, som kunde vara lämpliga till egna hem.

Här hade tydligen herr statsrådet också samma tanke, som genomgår föreliggande punkt av utskottets memorial, då han framhöll

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

såsom sin mening, att den föregående regeringen visat en viss återhållsamhet, såsom orden föllo sig, när det gällde upplåtandet av kronojord till egna hem och självägande jordbruk. Även därutinnan måste reservanterna säga sig, att de ha ett sakkunnigt yttrande emot sig.

Särskilt i Norrland är man sedan gammalt van vid att domänstyrelsen och dess underlydande starkt hålla på de rent forstliga synpunkterna, så att själva egnahemstanken har fått stå efter. Det verkar därför mycket mera uppseendeväckande, när regeringen i så många fall icke anslutit sig till vad domänstyrelsen och dess underlydande tillstyrkt. Lika glädjande som det är att finna denna — jag höll på att säga — omvändelse hos domänverket, lika nedslående är det att se regeringens handlingssätt gentemot domänstyrelsens tillstyrkande att upplåta till egna hem. Ty inte kan domänstyrelsen och dess underlydande känna det annat än besvärligt och tungt att på initiativ av dem, som önska köpa jord, komma fram med sina förslag därutinnan och ständigt och jämt få dem refuserade och förkastade.

De i utskottets memorial under punkt 3 anförda exemplen ha upptagits endast i korthet för att bilda liksom en bakgrund för den gjorda anmärkningen. Reservanterna, sist herr Engberg, ha sökt framhålla, att utskottet icke funnit anledning till någon anmärkning mot de av Kungl. Maj:t följda principerna. Men uppräknningen anger dock otvetydigt, om icke en princip, så ändå en viss tendens, enligt min mening åtminstone, av mindre sund art. Det kan ju hända, att en socialistisk regering finner detta förenligt med den tankegång, som ligger till grund för dess jordpolitik, men åtminstone av mig kan det icke erkännas såsom lyckligt för landets utveckling, och vad jag särskilt fäst mig vid är — herr Fast har nyss berört det — att blyertsanteckningar funnos i vissa handlingar, som tyda på att man i förstone inom departementet var böjd att gå på tillstyrkan; men vilka makter, som sedan kommit till och gjort sig gällande i motsatt riktning, är icke gott att bedöma. I alla fall, den första avsikten blev förkastad och man gick på avslag; och det är så mycket märkligare, som i åtskilliga av fallen särskilt påvisats, att å dessa kronoegendomar husen voro förfallna och måste nybyggas. Sålunda hade det även med hänsyn härtill varit en god affär för staten att få sälja dessa egendomar och icke fortfara med att upplåta dem på arrende, vilket medför utgifter i stället för inkomster.

Jag kan icke finna annat, än att saken är anmärkningsvärd, såsom i memorialet påpekats, och jag hemställer, herr talman, att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Herr Fast: Herr talman, endast ett par ord!

Här ha flera talare från de borgerliga partierna så välvilligt gått egnahemsbyggarna till mötes, att det är mycket glädjande. Jag hoppas också, att såväl egnahemsbyggarna som det socialdemokratiska partiet skola tacksamt vara redo att nu taga emot denna allmänna

välvilja, vars räckvidd kommer att bli närmare känd om ett eller två år, då kanske denna fråga i stora drag kommer upp till förnyad handläggning av riksdagen. Det kan ju hända, när vi kommit in i en ny valperiod, att man från de borgerliga partierna icke kommer att visa så synnerligt stort intresse för småfolket, särskilt för egnahemsbyggarna, som det, vilket framlyst i dag från herr Magnussons i Tumbult sida.

Det gjordes anmärkning på att jag tillåtit mig säga, att jorden var stenbunden och mager och att jag ständigt skulle ha återkommit till den saken. Må så vara, herr Bäckström, men jag har ändå icke använt mig av det uttryck, som står i handlingarna, nämligen att marken var synnerligen mager och stenbunden och därför lämplig till egna hem. Jag hoppas dock, att detta icke skall vara ett motiv, som är avgörande för andra kammaren, om den går att understryka den gjorda anmärkningen.

Herr Lindskog sökte göra gällande, låt vara under skämtets form, att vi socialister och förre jordbruksministern varit så ömsinta om dessa arrendatorer, att vi visserligen ville låta dem bruka den svenska jorden såsom arrendatorer, men vi ville icke sälja jorden till dem. Jag vill då säga herr Lindskog, att detta påstående från hans sida visar, att han varken läst i handlingarna i dessa ärenden eller åhört den redogörelse, som jag lämnade; ty beträffande exempelvis fallet Karsahult är det icke så, att det varit fråga om att köpet skulle avse jordlotterna i den omfattning, som de tidigare innehafts under arrende. Det är en väldig skillnad mellan det fall, att ett arrende omfattar tillräckligt med jord, eller om såsom i förevarande fall en styckning sker av jorden i 8 lotter på sådant sätt, att man tager ifrån de förutvarande arrendatorerna så mycket jord, att det blir omöjligt för de nya jordägarna, egnahemsbyggarna att kunna reda sig på vad som återstår. Jag tror sålunda för min del, att man har fog för att visa ömsinnet mot arrendatorer, då de i sådana fall som dessa uppträda som eventuella köpare av egna hem.

Herr Lindskog sade vidare, att vi behöva icke bekymra oss om dessa egnahemsbyggare i Kronobergs län, ty de äro smålänningar och kunna reda sig under alla förhållanden. Jag tackar för komplimangen och ber att få instämma i att det skulle vara synnerligen lämpligt att någon gång i framtiden även få en smålänning till jordbruksminister. Jag kan alltså vara ense med herr Lindskog på den punkten, ty jag anser att de skånska bönderna, speciellt betodlarna, hava blivit allt för väl tillgodosedda på statens bekostnad under de senaste åren.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen, ehuru icke i det slutliga avgörandet av denna fråga inom utskottet, skall jag tillåta mig att i all korthet säga några ord.

Det kan icke vara annat än glädjande att höra det stora intresse för egnahemsbildningen, som från alla håll gjort sig gällande. Men det hade nog varit mera glädjande, om i de fall, som här föreligga, man också hade fått se detta intresse för egnahemsbildningen bli rea-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

liserat, så att Kungl. Maj:t verkligen medgivit dessa, som nu begärde och hade möjlighet att bilda egna hem, att få det. Det synes mig vara en synnerligen svag motivering för underkännande av denna anmärkning, då man nödgas tillgripa sådana argument som att avslaget skedde på grund av omsorg om dessa, som skulle bli de nya egnahemsägarna. Det synes mig vara rätt svagt ställt, jag upprepar det, då man nödgas tillgripa ett sådant argument.

Att jag begärde ordet, var dock egentligen för att i motsats mot de ärade talare, som här huvudsakligen sett skälet för Kungl. Maj:ts ståndpunkt vara väntan på en ny lagstiftning på området, vilken skulle avhållit Kungl. Maj:t från bifall, betona, att sådana frågor som dessa borde i allmänhet tagas *praktiskt* och, icke minst, *ekonomiskt*. Det förefaller mig — och den förste ärade talaren framhöll, att riksdagen har sin andel i ansvaret därför — som om dessa frågor hittills mer än en gång hade behandlats, skall jag våga använda uttrycket en smula ideologiskt, eller kanske jag rent av skulle djärvas säga *dilettantmässigt*. Det är väl så, att i första hand böra till egna hem utnyttjas sådana jordområden, som redan äro odlade och bebyggda. Det betyder dock både i fråga om ekonomi och trevnad ofantligt mycket för nybyggaren, att han strax har tak över huvudet för sig och sina kreatur, med äppelträd planterade kring gården o. s. v., även om husen äro i mindre gott skick, i stället för att nödgas bygga nytt med de stora kostnader detta medför. Och därefter borde väl komma ifråga den förut odlade jord, som nu icke längre ligger under odling, men som mycket lätt kan tagas i anspråk igen. Och vi ha på kronans domäner åtskilliga sådana gamla torp, som blivit ödetorp. Jag vill bara erinra om, hur i Västergötland, där jag något litet känner till förhållandena, norr om Vänersborg ligger en kronodomän, där man för ett femtiotal år sedan hade icke mindre än 16 goda torp, av vilka nu endast tre stycken finnas kvar. Det kan befaras, att med en sådan utveckling av egnahemsfrågan, som kan följa av det Kungl. Maj:ts nu fattade beslut, som det anmärkes på, skulle förbises, att sådan jord och sådana ödetorp böra i första hand komma till användning, då man skall skaffa jord åt de jordhungerande, om vilka det talas så mycket.

Till sist tillåter jag mig säga till de herrar, som tala om den magra och stenbundna marken i Småland såsom icke lämplig för egnahemsbyggare: det är dock åtskilliga kolonisationsexperiment gjorda och detta i mycket på förslag av den meningsriktning, som den förutvarande jordbruksministern företräder, experiment med industriarbetare på norrländsk jord med sämre framtidsmöjligheter. Vi måste ändå säga, att Smålands jord under Smålands klimat är väl i alla fall förmånligare i stort sett för jordbruk än jorden där uppe i Norrland. Där gällde det industriarbetare men här var det ju dessutom jordbruksarbetare, som skulle övertaga dessa egna hem. Jag ber också att få erinra om de mycket dyrbara utdikningar, som företagits på olika håll, och varigenom den mark, som utvinnes, kommer att kosta kanske ett par tre gånger mer, än vad förut odlad mark nu bjudes ut för.

Inför sådana experiment frågar man ovillkorligen, varför icke i första hand sådan jord, som här är i fråga, tagits i anspråk. Det är både opraktiskt och oekonomiskt att hindra detta. Denna anmärkning synes mig därför, herr talman, böra läggas med gillande till handlingarna.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds:
protokollen.
(Forts.)*

Herr Åkerlund: Herr talman! Herr Fast undrade, hur pass välvillig man skulle komma att ställa sig, när det blir fråga om de nya förslag, som snart äro att vänta, ifråga om beredande av tillgång till jord för bildande av egna hem i landet. Jag förmodar, att han tänkte på herr Lindhagens förslag, att man skall få hugga för sig jord var man behagar på de större egendomarna. Jag har för min del ingenting emot, att man från de större egendomarna exproprierar mark, som inte är för dem oundgängligen nödvändig, när den tid kommer, då staten icke själv har jord för ändamålet och icke heller annan jord kan fås upplåten. Men man får dock icke ställa det så, att man totalt förstör dessa egendomar. Ty, mina herrar, det går icke i detta land och icke i något annat land heller — det skulle då möjligen vara i tropikerna — att undvara de större eller åtminstone de medelstora egendomarna. Det är dock dessa, som gå i spetsen för jordbrukets utveckling. Och härtill kommer, att det finns en stor skara goda, präktiga jordbruksarbetare, som sannerligen icke kunna reda sig utan att gå under andras ledning. I övrigt håller jag visst inte på de stora egendomarna, om det blir nödvändigt att stycka dem för att tillgodose befolkningens behov. Men så länge staten har massor av jordegendomar, som den alls icke får ränta på, kan det då vara rimligt, att staten håller på denna jord, men samtidigt vill ingripa på enskildas mark? Det kan jag sannerligen inte förstå. Och likaså står jag verkligen undrande och spörjande, varför man inte velat vidtaga åtgärder för att göra de 500,000 tunnlanden ecklesiastisk jord tillgängliga för ändamålet. Nej, det vill man inte, utan man skall ovillkorligen ordna det på ett helt annat sätt. Jag undrar, om det inte är fog för vad herr Hamilton nyss uttalade, att det stått andra intressen bakom jordbruksministerns åtgärder.

Jag vill vidare säga, att jag ingenting har emot, att jord upplåtes under bruksrätt eller arrenderätt åt hugade spekulanter. Men med den kännedom jag har om vårt folk, så tror jag inte, att man kommer att lyckas därmed. Vi få ha vilka spekulationer som helst i detta avseende, men vi måste väl i alla fall främst fästa oss vid vad befolkningen själv vill och tänker. Vi ha fått ett ganska gott exempel helt nyligen på denna sak, då man, jag skulle nästan vilja säga, deporterade att antal Eskilstunaarbetare till lappmarken, där de skulle bli galanta och välmående jordbrukare i ödemarken. De reste dit, olyckligtvis, tror jag man måste säga. Men det första de gjorde var att förklara, att de ovillkorligen ville ha äganderätt till jorden. Likadant är det vart vi komma runt om i Sveriges rike. Att fästa stor vikt vid denna upplåtelseform tror jag därför vara misslyckat.

Herr talman! Jag har begärt ordet, icke för att yrka på an-

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

märkningens läggande till handlingarna med gillande eller icke, ty det kvittar mig lika, utan för att påvisa, att man icke får, därför att man viftar med en utförbar förespegling, förhindra upplåtelse av jord från kronans domäner, särskilt i dessa tider, då vi så innerligt väl behöva, även om det kostar ganska mycket pengar, göra allt vad vi kunna för att locka befolkningen ut på landsbygden för att bosätta sig där.

Herr Engberg: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att den föregående ärade talarens utgångspunkt var oriktig. Ty hans framställning byggde därpå, att det skulle föreläggat från regeringens sida ett generellt avvisande av upplåtelser i dylika fall. Sanningen är den, att regeringen har ömsom upplåtit och ömsom icke gjort det. Vi införskaffade i konstitutionsutskottet en ganska rikhaltig lista på dylika fall. Somliga voro bifallna, andra avslagna, och jag förmodar, att sådana listor skulle kunna införskaffas även från andra regeringars tid. Och så kommer det väl alltid att bli.

Saken är därför den, att när man i debatten söker lägga anmärkningen så, att man skulle vilja träffa någon av Kungl. Maj:t följd princip, så är detta orimligt redan av den grund, att utskottet självt, såsom jag påpekade i mitt förra anförande, erkänner, att utskottet icke har någon sådan princip att anmärka på. Ty utskottet framställer sin anmärkning just för att få fram en princip. Och då tvingas man ju att gå till det enskilda fallet.

Att jag biträdde reservationen inom konstitutionsutskottet berodde framför allt därpå, att om man skall bedöma ett sådant enskilt fall, så borde man strängt taget ha varit och sett egendomen och känna till kommunikationsförhållandena, avståndet till närmaste järnvägsstation och dylikt, som inverkar på frågan, om stället är möjligt och lämpligt till eget hem. Det är enligt min mening att vrida debatten alldeles på sned, när man söker göra anmärkningen till en anmärkning mot ett generellt avvisande från Kungl. Maj:ts sida. Om de herrar, som yrka på anmärkning och biträda anmärkningsyrkandet, själva kunde försäkra, att här borde upplåtelse ägt rum, ty här var det lämpligt, ja, då skulle saken ställa sig annorlunda. Men det kunna de inte, ty de ha lika litet möjlighet som vi andra i konstitutionsutskottet, som granskat dessa handlingar, att avgöra, hur det borde varit i det konkreta fallet.

Jag ber, herr talman, få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Jag vill i anledning av vad herr Engberg sist yttrade säga, att det kan ju vara riktigt, att Kungl. Maj:t varit med om upplåtelse i vissa fall. Men då herr Engberg säger, att det inte är någon tendens i detta, så framgår det dock ganska oförtydligt av konstitutionsutskottets memorial, att det är en tendens att vägra upplåtelse.

Då herr Engberg säger, att man skall bedöma varje särskilt fall och att man för att kunna bedöma det själv bör se egendomen,

så menar väl ändå inte herr Engberg, att jordbruksministern skulle fara omkring och titta på dessa områden för att bilda sig en uppfattning om huruvida de äro lämpliga att stycka, om de ligga bra till i förhållande till järnvägsstationer o. s. v. Det menar naturligtvis inte herr Engberg. Vad har då Kungl. Maj:t att göra? Jo, knappast annat än att rätta sig efter vad Kungl. Maj:ts myndigheter säga. Och går man igenom dessa fall, som äro omnämnda i punkten 3, det ena efter det andra, så finner man, att domänstyrelsen föreslagit Kungl. Maj:t dessa upplåtelser och att de tillstyrkt av värderingsmännen, av Kungl. Maj:ts befallningshavande och av överjägmästaren. Såvitt jag kunnat se, förekommer det endast i ett enda fall, att vederbörande överjägmästare har haft en del erinringar att göra. Det är väl på grundvalen av dessa myndigheters yttranden, som Kungl. Maj:t skall avgöra saken. Om Kungl. Maj:t går emot myndigheterna, som så enhälligt i dessa fall uttalat sig, så måste det enligt min uppfattning bero på att det ligger någonting bakom, nämligen att Kungl. Maj:t inte vill upplåta med äganderätt. Jag undrar, om det inte är på det sättet. Och jag undrar, om man inte kan leda sig till detta av yttranden, som fällt från den förra regeringens sida här i kammaren just i detta avseende.

I fjol t. ex. förekom här en interpellationsdebatt i anledning av en interpellation av herr Fabian Månsson, såsom herrarna nog erinra sig. Då uttalade förre jordbruksministern, att han hade bundit sig vid tanken på tryggad besittningsrätt. Den hade vissa fördelar, sade han, vid upplåtelse av publik jord. Jag undrar, om det inte är denna tanke och denna bundenhet, som ligger bakom. Man har velat vänta och se, om man inte kunde få fram ett förslag om tryggad besittningsrätt. Ett sådant förslag finns ju också utarbetat. Vi ha ju haft kronolägenhetskommissionen, som har kommit med ett betänkande, i vilket det förekommer ett förslag till lag om besittningsrätt på obegränsad tid på kronojord. Åtskilliga av kammarens ledamöter torde väl ha tagit del av detta lagförslag. Det innehåller inte mindre än 71 paragrafer om hur det skall ordnas med tryggad besittningsrätt. Nu tror jag mig kunna förstå, att det varit den förutvarande regeringens mening att inkomma med detta förslag till innevarande års riksdag. Men det har väl förelegat några hinder för att så skulle blivit fallet, ty förslaget har ju inte kommit. Och det var väl i avvaktan på detta, som regeringen avslagit dessa framställningar.

Samtidigt som man avslår dylika framställningar om upplåtelser av lägenheter på kronans mark, så gör man, såsom här förut nämnts i debatten, ansträngningar för att skaffa jord på enskild mark i Norrland och annorstädes på större egendomar. Denna sak kom även fram i en annan interpellationsdebatt här i kammaren i fjol. Det var herr Osberg, som hade interPELLERAT, och den som vill taga del av vad jordbruksministern yttrade, då han besvarade denna interpellation, skall finna någonting rätt intressant att läsa. Jag har den uppfattningen, alldeles i strid mot herr Engberg, att det här föreligger en tendens, och jag kan inte förstå, herr talman,

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

att det kan vara någon förnuftig mening i att i strid mot myndigheternas uttalanden hindra upplåtelse av de ställen, som det här varit fråga om, därför att det måste ske med äganderätt, vilket man icke är anhängare av.

Herr Engberg: Herr talman! Jag ber att få fästa den föregående ärade talarens uppmärksamhet därpå, att när han i detta fall talar om en tendens, så kan han lika gärna tala om en tendens i motsatt riktning. Han talar om ett fall, då man icke velat gå med på upplåtelse, men han nämner intet om de fall, då man tillmötesgått dylika framställningar. Hur kan man läsa ut en tendens ur detta, när inte ens herr Lindman kan ange, att det skulle varit vägran i det övervägande antalet fall och bifall endast undantagsvis. Man får då pröva de särskilda fallen och väga dem mot varandra. Mig veterligen var det ingen i konstitutionsutskottet, som vill lägga sin anmärkning såsom herr Lindman nu gör. Han driver den satsen, att när myndigheterna förordat saken, så skall Kungl. Maj:t rätta sig efter detta. Det är visserligen sant, att den ärade talaren i går anmälde sig såsom regeringsadjunkt åt den nya regeringen, vilken som bekant knäsat principen, att den bara skall expediera ärendena. Men jag skulle vilja se, om landet vore nöjt med en regering, som hade den principen, att när myndigheterna förordat en sak, så skall regeringen utan vidare gå med därpå. Regeringen är väl skyldig att pröva även myndigheternas framställningar och se till, om de äro välgrundade eller icke. Hade det varit så, som herr Lindman säger, att här förelegat en bestämd jordpolitisk tendens, så skulle jag kunnat förstå de herrar, som varit ängsliga för denna tendens. Men det är å andra sidan tydligt, att den iver, man här ådagalägger, hänför sig mindre till omtanken om att den eller den principen skulle följas, än fast mer till omtanken att här i själva dechargdebatten få utlagda vissa linjer, lämpliga vid en kommande valrörelse att gå vidare på och lämpliga till utgångspunkter för en kritik av ett visst partis uppfattning eller politik i allmänhet. Tills herr Lindman kan förelägga några bevis för att någon särskild tendens i verkligheten förelegat, så anser jag, att allt vad han sagt saknar värde i detta fall.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindman: Det kan ju hända, att det saknar värde för herr Engberg. Men jag tror i alla fall, att det finns något värde i det. Naturligtvis är regeringen inte skyldig att följa myndigheterna i allt vad de föreslå. Det menar naturligtvis varken herr Engberg eller jag. Det behöva vi inte tvista om. Men då herr Engberg säger, att Kungl. Maj:t själv skall undersöka de särskilda fallen, så måste jag protestera. Det bör Kungl. Maj:t inte göra. Kungl. Maj:t eller jordbruksministern bör icke fara land och rike omkring och undersöka, om ett område, som är värt 10,000 eller 20,000 kronor, bör upplåtas till eget hem. Utan där har Kungl. Maj:t fullständig rätt att följa myndigheternas uttalanden. Då man här sagt nej i det ena fallet efter det andra, utan att några skäl förelagts till att man

sagt nej, så förefaller detta att antingen vara rena godtycket eller också bero på någonting, som icke syns i handlingarna. Jag vet inte, huruvida skälet är det, som nyss framhölls av mig, men jag skulle nästan tro, att det ligger något sådant bakom. Jag skulle vilja fråga konstitutionsutskottets ordförande, om han känner till, huruvida Kungl. Maj:t varit och besiktigat de egna hem, som upplåtits, och vilka fall alltså skulle representera den andra tendensen. Det har man naturligtvis inte gjort, utan där har man rättat sig efter myndigheterna. För min del måste jag säga, att när det finns tillfälle att upplåta till egna hem sådana områden som de i konstitutionsutskottets memorial omförmålta, så är det en skyldighet för oss i alla partier, som tala om att vi skola befordra bildandet av egna hem, att också söka praktiskt främja detta, och det anser jag, att Kungl. Maj:t i detta fall inte gjort.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr Rydén: Herr talman! Jag kan icke neka till, att jag har en känsla av att debatten i det allra sista skedet har kommit alldeles vid sidan av själva innebörden i konstitutionsutskottets anmärkning.

Konstitutionsutskottet anger ju självt anledningen till att det tagit upp detta ärende på följande sätt: »Och då det synts utskottet vara av största intresse att få de principer till fullo klarlagda, vilka legat till grund för Kungl. Maj:ts handläggning av hithörande med hänsyn till en sund jordpolitik ingalunda oviktiga ärenden, har utskottet ej kunnat underlåta att bringa förhållandet till riksdagens kännedom.» Det är tydligt, att utskottet självt icke avsett att göra en anmärkning, utan det har sökt en form för att få en klargörande debatt över de principer, som böra följas, när det gäller försäljning av statens jordar. Så uppfattar jag detta, och jag undrar, om det inte är riktigt. Det är också först i det allra sista man har vridit in debatten på andra vägar.

För att få till stånd en sådan av utskottet önskad debatt hade det naturligtvis varit en önskvärd förutsättning, som emellertid icke kan uppfyllas, att här i kammaren hade närvarit den förutvarande departementschefen, vilken, som vi alla veta, ägnat jordfrågan ett synnerligen varmt intresse. En annan förutsättning för ernående av denna rent principiella belysning av spörsmålet hade, tycker jag, varit, att man hade haft en redogörelse, en översikt över alla de ärenden av denna beskaffenhet, som föredragits. Om det varit så under den nu avgångna regeringens tid, som det var på den tid, då jag var medlem av regeringen, så skulle det ha förekommit en mängd sådana mål som detta under det år dechargen omfattar. Dessa ärenden stå understundom i stort antal på jordbruksministerns konseljlista. Jag föreställer mig att, för att man överhuvud taget skall kunna bedöma hela det spörsmål, som utskottet velat rulla upp, det är en absolut nödvändig förutsättning, att man har en översikt över de mål av detta slag, som avgjorts och utfallit i positiv riktning.

Vi sakna sålunda, såvitt jag förstår, i kammaren förutsättningar för att kunna bilda oss ett omdöme, i stort sett om den jordpolitik som följts. Jag skulle för min del mycket gärna önska, att

Ang.
ullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

det varit möjligt, att hela problemet kommit upp. På grund av den erfarenhet jag har, anser jag mig böra antaga, att konstitutionsutskottet oftast hugger ned fullkomligt i blindo. Man kan inte i utskottet läsa alla statsrådsprotokollen. Det vet jag beträffande de områden, där jag är närmare sakkunnig. Det är emellertid rent orimligt att av ett eller annat enstaka fall bilda sig ett allmänt omdöme över det hela.

Jag hade häromdagen ett samtal om just denna sak med en av mina värsta klandrare och anmärkare i konstitutionsutskottet, den nuvarande ecklesiastikministern. Det brukar vara så, att man i utskottet får se en rubrik i ett statsrådsprotokoll, vilket ger anledning till att man infordrar akterna i ett mål. Sedermera på grund av detta eller på grund därav att man möjligen hittat något annat, tror man att man kan bedöma det sätt, varpå ett statsråd handlägger den stora komplex av ärenden, varav det man funnit blott är en enda detalj. Jag tillät mig säga statsrådet, att när han haft att handlägga ett hundratal mål av sådan beskaffenhet, som utskottet drabbat ned på i ett enstaka fall, det för honom skulle bli möjligt att på ett allsidigare sätt bedöma även anmärkningsmålen i konstitutionsutskottet. Statsrådet syntes ej obenägen att giva mig rätt i detta betraktelsesätt, och jag tror, att alla, som hava personlig erfarenhet i dessa ting, skola vara nödsakade att ge mig rätt. Jag menar nu, att vi hava ingen möjlighet att av ett sådant allt för otillräckligt, hopplockat material som det föreliggande bilda oss ett omdöme över i vad avseende den avgångne jordbruksministerns politik var riktig eller inte.

Jag har emellertid också begärt ordet, då jag något intresserar mig för frågor om konstitutionell praxis, för att säga, att den huvudanmärkning, som här framställts, avseende ett fall ifrån herr Magnussons i Tumhult valkrets, rör frågan, huruvida jordbruksministern i den förra regeringen bort i det fallet lägga fram proposition till riksdagen eller icke. Han kunde icke gå den administrativa vägen, såvitt man kan döma av handlingarna, för frågans avgörande utan måste gå in till riksdagen med proposition i ärendet. Herr Lindman vet alltför väl såsom gammal regeringschef, att formen för ett bestämmande av att man icke skall avlåta proposition i ärendet är, att man i statsrådsprotokollet förklarar, att ärendet skall till ingen åtgärd föranleda. Konstitutionsutskottets huvudanmärkning mot förra statsrådet Linders avser sålunda, att statsrådet icke velat ingå till riksdagen med proposition i ett visst ärende. Jag kan icke påminna mig från min riksdagstid, att man någonsin förut mött en sådan anmärkningsgrund. Jag tycker, att det går bra långt, ifall den frågan, att en regering efter bedömande av de omständigheter, som äro bestämmande för om man skall gå in med proposition eller icke till riksdagen i ett ärende, funnit sig icke böra framlägga sådan proposition, skall göras till den huvudsakliga anledningen till en anmärkning. Jag tror, att det skall leda till rätt stora underligheter, om ett sådant spörsmål, som frågan om, huruvida proposition skolat avlämnas eller icke, göres till föremål för särskild prövning

av riksdagen. Jag vill därmed icke säga, att grundlagarna icke möjliggöra något sådant, men man har brukat hålla sig i sina anmärkningar mera till det sätt, varpå regeringen handhaver den administrativa lagstiftningen och själva förvaltningen. Däremot har man mera sällan gått in på prövning av huruvida det bort framläggas proposition i ett ärende eller icke.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr talman! Det är mig tämligen likgiltigt vilket beslut som fattas. Ty jag tror, att meningen har varit att få till stånd en debatt. Den debatten har icke kunnat bliva givande, enär vi icke haft tillräckligt material och den förre jordbruksministern icke varit här och kunnat med sin sakkunskap belysa frågan. Läger man emellertid in det i anmärkningen, som herr Lindman tycktes vilja göra, nämligen ett klander mot den avgångne jordbruksministerns politik, vilket jag för min del icke kan utläsa ur konstitutionsutskottets egna ord, så är det kanske bäst att biträda yrkandet om att anmärkningen läggas med ogillande till handlingarna.

Herr **Hermelin**: Herr talman! Det är icke min mening att förlänga debatten, men i anledning av vad herr Rydén nyss yttrade och även i anledning av vad herr Nilsson i Tånga nämnde, anser jag mig skyldig säga några få ord.

Herr Nilsson i Tånga talade om — tydligen erfarenheter från egen statsrådstid — att i dessa frågor en jordbruksminister lätt kunde komma i kollision med domänstyrelsen och de underordnade domänintendenterna. Det kan inte hjälpas, att såväl domänstyrelsen som de underordnade myndigheterna och, jag vill tillägga, även departementschefen få rätta sig efter de bestämmelser och direktiv, som av riksdagen blivit givna. Beträffande dessa upplåtelser av jord från kronans egendomar vill jag, med anledning av vad herr Rydén nyss nämnde, säga, att bestämmelser finnas och fortfarande äro gällande, att en kronans egendom, som varit utlämnad på arrende men för vilken arrendesumman icke uppgått till 600 kronor, må av Kungl. Maj:t medgivas till försäljning. I detta fall behövs icke hänvändelse till riksdagen.

Jag vill till herr Engberg rikta det påståendet, att domänintendenterna i den förberedande utredningen, vid undersökning angående uppdelning av jorden försöka så samvetsgrant som möjligt se till att möjlighet skall förefinnas för så bärkraftiga jordbrukslotter som möjligt, även evad gäller egna hem. Men man får härvidlag dock komma ihåg, att alla jordbruksdelar icke kunna bli alla lika goda. Jag har själv som domänintendent för en 15 år sedan tillämpat synpunkter, som kanske inte gingo så fullt i strikt med riksdagens bestämmelser, att upplåtelse endast finge ske för s. k. egnahemsbildning, i det att jag även tog till större brukningslotter. Detta godkändes, och jag har hört mig för i domänstyrelsen, att just i fråga om dessa s. k. 600-kronorsarrendegårdar, där det förekommer ägoskiftet, som legat skilda från varandra, man föreslagit försäljning i olika större eller mindre lotter.

Beträffande bärigheten av de egna hemmen, som från den förste

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ärade talarens sida framkom vid diskussionen, må det ursäktas, att jag säger, att han bet sig »något fast» i de synpunkter, som av honom framhölls. Herr Nilsson i Tånga kom även fram något till detsamma. Det nämndes, att man måste under alla förhållanden se till, att dessa egnahems-jordbruk bli fullt bäriga. Mina herrar, är detta fullt riktigt, få då icke den blivande egnahemslånetagarens egna önskemål göra sig gällande, då staten bereder tillfälle åt honom till eget hem? Det kan ju hända, att han icke önskar ha området så stort, att det därpå kan drivas ett fullt bärigt jordbruk, utan han vill ha ett mindre område, som han kan hava vid sidan av annan arbetsförtjänst. Vad vinner en sådan arbetare för övrigt med ett sådant mindre eget hem? Jo, bredvid sitt andra arbete har han detta lilla hem med t. ex. en ko eller en häst och han kan sköta sig så, att han på gamla dagar, då arbetsförtjänsten tryter, har självpensionerat sig, får falla tillbaka på detta lilla egna hem. Jag menar, att man får inte absolut anlägga den synpunkten, att under alla förhållanden dessa egna hem skola vara fullt bäriga för egnahemslånetagare.

Jag tillhör inte konstitutionsutskottet. Jag tycker dock det var ett egendomligt slut herr Rydén kom till, då han sade, att utskottet endast velat bringa detta till riksdagens kännedom, för att det skulle kunna tagas upp en debatt om hur denna sak skulle ordnas. Jag vill påpeka, att efter det av herr Rydén upplästa stycket i utskottets memorial förekommer följande: »På grund av nu anförda skäl anser sig utskottet böra hos riksdagen, jämlikt § 107 regeringsformen, göra anmälan mot föredragande departementschefen statsrådet Linders.» Det föreligger alltså en formlig anmälan. Emellertid har jag den uppfattningen, att den förutvarande jordbruksministern är en mycket varm vän av egnahemsrörelsen och har lagt ned mycket stort arbete på densamma. Jag tror knappast, att han haft någon så synnerligen sträng uppfattning om det olämpliga i att sälja jord från kronans jordegendomar. Hans ställning därvidlag kan ju ha varit beroende på andra. Man kan kanske beträffande honom säga, vad som en gång sagts om »ett krönt huvud», att han var »omgiven av dåliga rådgivare». Jag vet ju icke detta, men det kan hända, att han icke varit alldeles ensam orsak till vad som påtalats.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr Bäckström: Herr talman! Jag uppkallades av herr Rydéns yttrande. — Vi hava i konstitutionsutskottet sökt följa de av herr Rydén såsom lämpliga angivna synpunkterna för ett rätt bedömande av föreliggande spörsmål. Utskottet har, då tiden ej medgav att i plenum genomgå mängden av handlingar, som röra upplätelser av kronojord, låtit genom sitt kansli dels i tabellform uppsätta en redogörelse för de fall, som förekommit under granskningsåret i fråga, såväl med tillstyrkande som med avslag, dels ock införskaffa uppgifter på till jordbruksutskottet remitterade propositioner på hithörande område. Utskottet har sålunda sökt få saklig grundval för sitt uttalande. Det ligger därför icke så löst, som herr Rydén tycks förmoda, även om vi icke ansett lämpligt att belasta

memorialet med alltför vidlyftigt material. Förslagen om jordupplåtelser hava ju resulterat i tillstyrkan i vissa fall, kanske i många fall kan man säga, men huvudintrycket av besluten i regeringen är det, som utskottets memorial återger. Det är endast detta jag velat upplysa kammaren om.

*Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr Nilsson i Tånga: Endast ett par ord! Jag begärde ordet närmast i anledning av ett yttrande av herr Lindman.

Herr Lindman gav uttryck åt mycket stora betänkligheter för det fall den ansvarige departementschefen desavuerar de ansvariga myndigheterna, i detta fall uppskattningsmän, jägmästare, länsstyrelser och domänstyrelsen. Jag skulle mot detta vilja säga, att herr Lindman i egenskap av ledamot i denna kammare många, många gånger varit med om att desavuera dessa myndigheter och icke blott dessa myndigheter utan även Kungl. Maj:t. Det har nämligen förekommit många gånger under den tid, jag varit ledamot av jordbruksutskottet, att man inte ansett sig kunna följa ett Kungl. Maj:ts förslag. Det förekom vid fjolårets riksdag ett sådant ärende, där det gällde styckning av en egendom. Om jag inte missminner mig var denna egendom belägen i Småland. I det fallet hade uppskattningsmännen föreslagit egendomen till styckning i dess helhet. Det hade emellertid på egendomen funnits rätt mycken stor och värdefull skog. Jordbruksutskottet ansåg, att en styckning av egendomen endast skulle hava till följd, att köparna komme att avverka skogen, och med jordens beskaffenhet, sedan skogen vore avverkad, hade det icke funnits någon utsikt, att jordbruk å densamma skulle bli bärigt. Utskottet avstyrkte försäljning och riksdagen följde med, herr Lindman också i egenskap av ledamot i denna kammare. Jag skulle kunna relatera många sådana fall. Det ligger ju också i öppen dag, att här får man pröva varje fall för sig. Det går icke att draga upp några schablonmässiga linjer och handla efter dessa, utan man måste pröva, som jag sade, varje fall för sig. Finner då departementschefen, att de ansvariga myndigheterna icke hava gått fram på en väg, som han kan acceptera, bör han ha rätt att välja en annan väg.

Gentemot frih. Hermelin vill jag säga, då han yttrade, att de ansvariga myndigheterna, den lokala domänförvaltningen, uppskattningsmännen och domänintendenterna, icke hade annat att gå efter än sina givna direktiv, att de egentligen icke hava några direktiv. De hava icke andra direktiv vid förrättandet av arrendeuppskattningsän den bestämmelsen, att de skola se till, huruvida någon del av egendomen finnes lämplig att avskilja för bildande av egna hem. Det är vad de hava att gå efter. Prövningen av den frågan blir något ganska subjektivt för uppskattningsmännen. När sedan ett sådant ärende kommer till Kungl. Maj:t, ligger det på samma sätt. Kungl. Maj:t får pröva fallet, och det blir departementschefens subjektiva mening, som kommer till uttryck.

Jag har, herr talman, icke skäl till annat än att vidhålla mitt yrkande.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr Lindman: Herr talman! Herr Rydén gjorde i början av sitt anförande det påståendet, att konstitutionsutskottet icke skulle hava avsett att göra anmärkning, utan att utskottet egentligen skulle hava bragt denna fråga på tal för att, som han sade, få de principer till fullo klarlagda, som — såsom det heter i memorialet — ligga till grund för Kungl. Maj:ts handläggning av hit-hörande ärenden. Herr Rydén ville sålunda söka bibringa kammarens ledamöter den föreställningen, att vi här endast skulle hava en diskussionsstund om dessa principer. Om nu så skulle vara fallet, förvånar det mig ganska mycket, att inte någon av de förutvarande statsråden, som hava säte och stämma i riksdagens andra kammare, har aktat nödigt att gentemot denna anmärkning taga fram de principer, som varit vägledande vid behandlingen av detta ärende. Här sitta flera av den avgångna regeringens ledamöter, och det synes mig rätt önskvärt, att de icke underlåtit att tala om, varför jordbruksministern förfarit på sätt han gjort.

I slutet av sitt anförande kom herr Rydén med påståendet, att det vore något högst ovanligt, att man gjorde en anmärkning mot att Kungl. Maj:t icke lagt fram en proposition till riksdagen. Herr Rydén medgav visserligen, att det icke fanns grundlagsenligt hinder för att göra en sådan anmärkning, men om man läser § 107 regeringsformen, finner man, att den talar om anmärkning mot rådslag, och att den icke gör någon inskränkning i det fallet. Om herr Rydéns påstående här skulle vara riktigt, skulle man komma till den ganska egendomliga konsekvensen, att Kungl. Maj:t beträffande försäljning av sådana mindre jordegendomar, som Kungl. Maj:t har rätt att sälja utan riksdagens hörande, skulle kunna bli utsatt för anmärkning av konstitutionsutskottet, men att så icke kunde bli fallet med de större och viktiga jordupplåtelsefrågorna, som skola behandlas av riksdagen.

Jag vill emellertid säga, att om beträffande ett till Kungl. Maj:t inkommet sådant ärende, där myndigheterna efter verkställd undersökning tillrätt försäljning, rådslaget blir nej och alltså ingen proposition framlägges, det väl ändå är att gå alltför långt i grundlagstolkning, om man driver satsen, att det icke kan vara i sin ordning eller lämpligt att i sådant fall framställa någon anmärkning.

För att återkomma till frågan om diskussion av principerna fäster jag, utan att känna utskottets motiv utöver vad som står i memorialet, uppmärksamheten allenast därvid, att utskottet dock har ansett det förekomma vara synnerligen påfallande och på grund därav beslutat göra anmälan mot föredragande departementschefen.

Herr Engberg: För att kammaren skall få ytterligare vägledning för bedömandet av denna fråga, vill jag meddela, att av de uppgifter vi fingo i konstitutionsutskottet framgick bl. a., att de fall, där det propositionsvägen hade gjorts framställning om upplåtelse, uppgick till 33 stycken. Antalet av de fall, där upplåtelse skett på administrativ väg, är ju svårt att yttra sig om, därför att det finnes ingen bestämd siffra, men om man väger mot dessa det

antal fall, som vägrats och som av föredraganden i utskottet, herr Magnusson i Tunhult, sammanställts, torde det ha uppgått till ett 40-tal. Det är tydligt, att om man väger mot varandra antalet upplåtna och antalet vägrade fall, väger det jämnt. Då kan icke enligt min mening göras gällande, att det speglar någon tendens till avslag, utan man har bedömt de särskilda fallen sådana de förelegat, och jag vill trotsa herr Lindman, om han tror, att någon Kungl. Maj:t kunnat göra på annat sätt. Jag skall, om jag nästa år sitter i konstitutionsutskottet, icke underlåta att följa herr statsrådet Peterssens i Bjälbo handläggning av sådana ärenden. Han blir nog även tvungen att pröva varje fall särskilt och att anställa en skälighetsprövning. Det är att söka sak i oträngt mål att här söka få fram en bestämd tendens. Jag kan icke skönja den.

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr Hermelin: Herr talman! Herr Nilsson i Tånga har velat förringa det uttalande jag gjort om förrättningsmännens sätt att bedöma, om styckning skall äga rum eller ej, genom att påstå, att de handla efter subjektiva grunder. Jag vill då erinra om att det är dem ålagt att verkställa prövning, i vad mån styckning kan äga rum, särskilt beträffande egnahemslägenheter, och att pröva, om försäljning kan ske av sådana egendomar, som ligga under 600-kronors-värdet. De torde även hava viss skyldighet att pröva och hos Kungl. Maj:t göra anmälan om egendomar i övrigt finnas, som böra bli föremål för styckning eller försäljning. I detta ligger en tydlig prövningsskyldighet dem ålagd, och man torde för övrigt icke med några linjer kunna staka ut, hur de skola göra.

Jag vill dessutom säga, att så länge jag försökt att följa med föreliggande fråga, ha tidigare de framställningar om försäljning som sålunda gjorts nästan undantagslöst blivit bifallna av Kungl. Maj:t. Det kan ju vara i något särskilt fall, att uppmärksamheten blivit fäst på vissa ändringar, så att avslag och förnyad prövning ägt rum, men i regel ha förslagen blivit bifallna, och detta med rätta.

Herr Rydén: Herr talman! Bara ett par ord som replik till herr Lindman.

Herr Lindman har tillräcklig erfarenhet för att veta, att det inträffat många gånger och inträffat även i år, att konstitutionsutskottet uppmärksammat en sak under granskning av statsrådsprotokollen, som det icke ansett sig ha egentlig anledning att annåla — en felaktig praxis t. ex. såsom i punkt 1:o) — men som utskottet velat ha fram, och då ha det med våra former icke haft annat att göra än en anmärkning enligt 107 § regeringsformen. Jag kan icke läsa, och jag har ändå läst om det, konstitutionsutskottets yttrande i den föredragna punkten såsom en direkt anmärkning, utan jag menar, att utskottet velat bereda möjlighet att taga fram saken i betänkandet för att få den belyst, så att principerna kunna klarläggas. Det bekräftades nyss för mig av en ledamot i konstitutionsutskottet, att det var meningen, att saken skulle uppfattas så. Det var också

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

först då debatten spårade in på den linje, dit den nu kommit, och höll på att bli mera en valpolitisk affär, som jag tyckte det var angeläget att återföra den till sakfrågan i föreliggande anmärkning.

Jag skall icke ett ögonblick hävda den uppfattningen, att icke grundlagen medger framställandet av anmärkning, därför att icke någon proposition blivit framlagd, men jag har av dem, som äro äldre riksdagsmän än jag, fått bestyrkt min mening, att det icke, såvitt man kan erinra sig, har förekommit förut; och det skulle leda till orimliga konsekvenser. Om jag tänker på förarbetet till statsverkspropositionen, så — om jag tar den huvudtitel, jag bäst känner till, nämligen den åttonde — upptagas icke i statsverkspropositionen hundratals mycket behjärtansvärda anslag, utan man måste avslå dem i en konselj, där statsverkspropositionen är före. Allt som icke kommit in i statsverkspropositionen förklarar Kungl. Maj:t icke föranleda någon åtgärd. Skall man i konstitutionsutskottet anse sig böra pröva även sådana angelägenheter, fruktar jag, att konstitutionsutskottet tar sig vatten över huvudet i sin granskningsuppgift. Hittills har man hållit sig på den bogen, att man undersökt användandet av den administrativa lagstiftningsrätten eller hur Kungl. Maj:t utfört riksdagens direktiv i förvaltningsfrågor, om man förfarit rätt eller icke.

Till slut vill jag säga, att jag tycker, att man är i någon mån orättvis, då detta såsom anmärkning riktas mot den avgångne jordbruksministern. Herrarna få söka vida omkring, innan ni finna en person i vårt land, som så personligen varmt intresserar sig för denna sak. Vi ha i Skåne haft tillfälle att följa statsrådet Linders' verksamhet såsom domänintendent. Alla som ha gjort det kunna vitsorda, att han nedlagt ett stort intresse på denna sida av domänintendents verksamhet. Men det ligger i sakens natur, att den, som så varmt intresserar sig för detta, tar det icke schablonmässigt, utan försöker pröva varje särskilt fall, om det är tillräckliga jordlotter, som erbjudas för fattiga människor eller ej, om de kunna försörja sig på dem eller ej. Därför är det orättvist, om man i dag vill formligen pricka honom för det intresse han nedlagt här.

Det var en känsla av att man ville ha in det i debatten, som gjorde, att jag begärde ordet för att ansluta mig till dem, som yrka ogillande av anmärkningen.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr talman! Det förefaller mig, som om en del av herrarna skulle lägga synnerlig vikt på att avvända uppmärksamheten från vad saken i själva verket gäller, och jag antar, att de göra detta med flit. Vad är det då själva anmärkningen gäller? Här har utskottet klart och tydligt påvisat flera fall, ja, ett helt knippe av fall, kan man säga, där regeringen haft möjlighet och — jag skulle vilja säga — även skyldighet att utan kostnader för staten bereda lägenhet för ett flertal människor att bilda egna hem, men regeringen har icke gjort det. Man tycker, att den hade bort göra det. Jag har varit med under behandlingen av

denna fråga i utskottet och jag har upprepade gånger frågat mig: varför har icke regeringen velat bereda möjlighet för folk, som vilja bilda egna hem, att göra detta genom att åt dem upplåta själva torvan? Man tycker, att det varit den närmast till hands liggande åtgärden för regeringen, då ingen som helst betänksamhet från något håll försports, då samtliga i ärendet hörda myndigheter tillstyrkt försäljningen, och icke nog därmed, det fanns även köpare till en hel del av de planerade lotterna. De hittillsvarande brukarna hade nämligen begärt att få förvärva innehavande jordlotter till egna hem, men regeringen har sagt nej såväl på deras som myndigheternas framställningar. Då man nu ser detta mot bakgrunden av de strävanden, som pågå i syfte att genom kostsamma och tillkrånglade statsåtgärder skapa självständiga jordbruk och egna hem, står man verkligen undrande och spörjande och man frågar sig: vad vill detta säga? Varför har regeringen handlat på detta sätt? Man går så upprepade gånger tillbaka till handlingarna för att söka få svar på frågan, men man finner icke svaret.

Herr Fast sade i sitt första anförande, att om man grundligt ginge igenom handlingarna, skulle man nog säkert finna regeringens motiv för sitt handlingssätt. Herr Fasts första anförande vittnade om att han grundligt gått igenom handlingarna, och jag är övertygad om att, om herr Fast funnit något regeringens motiv, som talat till förmån för regeringens handlingssätt, hade han nog lagt fram det till påseende för kammaren. Man får emellertid söka detta förgäves. Jag tänkte och sade också i utskottet, att när vi få frågan inför kammaren, skola vi väl få alla motiv för regeringens handlingssätt klarlagda, men hittills ha vi icke fått veta dem.

Vi stå inför tecken på en jordbrukspolitik, som är fördömlig. Det måste alla erkänna, som icke ha en förutfattad mening. Här hade man kunnat bereda möjlighet att bilda egna hem på för staten mindre kostsamt sätt och även med större utsikt för egnahemsbebyggarna att kunna komma på grön kvist och reda sig jämfört med i ödebygder, där man skall börja med att hugga ner skogen där stugan skall stå, och där ingen eller ringa utsikt finnes för dem att slå sig fram. Där vilja socialdemokraterna vara med om att offra tusentals kronor för att -- skulle jag vilja säga-- lura folk dit, ty man får i många fall beteckna det så.

Herr talman! Jag kan icke annat än yrka, att anmärkningen lägges med gillande till handlingarna.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Det är med stor tveksamhet jag begärt ordet, men jag gjorde det med anledning av den siste talarens anförande. Här har talats gång på gång under diskussionen om de arbetare, som skickats till koloniet i Norrland, särskilt till Vilhelmina. Man har antytt, att det varit utslag av den politik, för vilken den socialdemokratiska regeringen vore ensam ansvarig. Man har i debatten anslagit en ton, som tyder på att man helt och hållet velat lägga ansvaret för den politiken på den socialdemokratiska sidan. Jag finner mig därför föranlåten upplysa om,

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang.
fullbordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

att dessa arbetare skickades upp till Norrland från Eskilstuna — det är ju dessa arbetare det närmast gäller — uteslutande på grund av trycket från liberal opinion. Det är herrar Bäckströms och Hamiltons partivänner i Eskilstuna, som drivit den politiken, och det ha de gjort med sådan kraft, att regeringen funnit sig föranlåten att falla undan och göra experimentet. Kommer det att misslyckas, får icke ansvaret läggas på den socialdemokratiska regeringen utan ytterst på det liberala partiet.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner å de därunder förekomna yrkandena; och beslöt kammaren att lägga utskottets ifrågavarande anmälan till handlingarna.

§ 5.

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bankoutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen avlåten, den 3 innevarande maj dagtecknad proposition, nr 228, som hänvisats till bankoutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 16 maj till och med den 31 juli 1923 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt motion, nr 290, av herr *Sköld*, som hemställt om avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å ovanberörda motion, måtte bifalla Kungl. Maj:ts föreliggande proposition.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Vindahl*, *Hamrin* och *Bäcklund*, vilka yrkat avslag å propositionen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Hamrin**: Herr talman! Om jag undantager några princip-fasta nationalekonomer, så torde jag kunna fälla det omdömet, att alla intresserade i denna fråga allmänt anse och medgiva, att denna fråga är mycket komplicerad, och detta problem är mycket svår-löst. Från denna utgångspunkt vore det mycket enkelt för en utskottsledamot att helt enkelt följa Kungl. Maj:ts förslag och böja

sig för riksdagens förtroendemän, herrar bankofullmäktige, och utan vidare acceptera deras synpunkter, som i Kungl. Maj:ts proposition och bankofullmäktiges inläga till regeringen blivit uttalade. Det är så i denna fråga mera än i de flesta andra, att riksdagen har skyldighet att söka sätta sig in i densamma och söka fatta ståndpunkt till densamma. Sveriges riksbank lyder omedelbart under riksdagen, och det är riksdagens särskilda förtroendemän, som utgöra riksbankens styrelse. Nu vill jag icke anlägga någon sådan synpunkt, som att riksdagen har skyldighet, knappt ens rättighet, att ingripa i detaljbehandlingen av de ärenden, som äro föremål för riksbanksfullmäktiges handläggning. Riksdagen bör enligt min mening egentligen vara den vårdande myndigheten, och inom riksdagen bör, såsom jag ser saken, kritik mot bankofullmäktiges handlingssätt, när sådan behöves framkomma.

Sedan jag sagt dessa ord, skall jag be att till en början få göra en kort resumé av vad som förekommit rörande riksbankens befriande från skyldigheten att inlösa sedlar med guld. Det är, som kammaren noggsamt vet, så, att vi till och med 1915 hade en lydelse av 72 § regeringsformen, som stadgade ovillkorlig skyldighet för riksbanken att inlösa utelöpande sedlar med guld. Denna ovillkorliga skyldighet hade upprätthållits i 40 år. När världskriget 1914 bröt ut, var det så, att riksbanksfullmäktige efter anmälan till Kungl. Maj:t och sedan genom bankoutskottet till riksdagen utan vidare suspenderade denna skyldighet på grund av inträdda förhållanden, och sedan gjorde bankofullmäktige till riksdagen framställning om att 72 § i regeringsformen skulle ändras så, att möjlighet skulle beredas vederbörande att suspendera bestämmelsen om skyldighet att inlösa sedlar med guld, då krig eller krigsfara hotade eller svår penningkris gjorde det oundgängligen nödvändigt. Därmed följer icke, såsom många gärna föreställa sig, att vi sedan dess haft denna suspendering gällande, utan det är faktiskt så, att åren 1916, 1917, 1918, 1919 och till i mars 1920 inlöste riksdagen sedlar med guld, även om jag icke förbiser de särskilda förhållanden, som gjort, att denna suspendering icke då hade så stor betydelse, som det skulle få, om vi avslog Kungl. Maj:ts proposition i dag. Exporten av guld, som så intimt sammanhänger med guldinlösningskyldigheten, var förbjuden. Man fick icke exportera guld, men däremot gällde första stycket av 72 § i regeringsformen, d. v. s. riksbanken hade skyldighet att inlösa sedlar med guld, när det påfordrades. Det var särskilda omständigheter, nämligen att en känd nationalekonom fäste uppmärksamheten på det höga guldvärde, som rädde 1920, vilket i sin ordning förorsakade, att den nuvarande suspenderingen återinträdde och sedan dess varit gällande.

Det motiv, som nu har framförts från riksbankens sida för en fortsatt suspendering, för fortsatt befrielse för riksbanken att inlösa utelöpande sedlar med guld är, såvitt jag kan förstå, fotat på två grunder. Det är särskilt en, som framförts av förste deputerad, riksbankschefen, som gjort, att jag funnit mig föranlåten

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)*

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)

avgiva en reservation. Jag vill säga, att därest icke denna motivering framförts från riksbankens sida, skulle jag tvekat om att biträda de kamrater, som yrkat avslag.

Jag har redan påpekat, att de skäl, som berättiga bankofullmäktige att efter Kungl. Maj:ts och riksdagens hörande suspendera guldinlösningsskyldigheten äro krig, krigsfara och svår penningkris. Utöver dessa har nu riksbanksledningen framfört ett nytt krav, nämligen att prisnivån i Amerika skulle kunna påverka våra förhållanden i sådan riktning, att bibehållandet av guldets paritet icke vore möjlig. Ätminstone kan jag icke av det uttalande, som riksbankschefen gör i en bilaga till Kungl. Maj:ts proposition nr 228 utläsa någon annan tanke, men, såvitt jag förstår, innebär detta ett åberopande av skäl, som det enligt 72 § regeringsformen icke finnes möjlighet att anlägga.

Då måste man gå över till det andra av de skäl, som skulle föreligga för befrielse, nämligen svår penningkris i landet. Man kan naturligtvis diskutera härom, och jag är övertygad om att man kommer att åberopa de bankfallissehang, som ägt rum de sista åren, och säga, att är icke detta ett tecken på att vi här i landet befinna oss i en svår penningkris. Jag vill icke diskutera den frågan vidare än säga, att man från samma riksbanksledning betonar, att man nu hoppas och tror, att detta bevis för penningkris skall tillhöra en förfluten tid och att vi nu ha att motse stabilitet på bankväsendets område. Jag menar alltså, att någon svår penningkris i den bemärkelsen kan man nu icke mera tala om. Och skall jag göra en jämförelse mellan riksbankens ställning, sådan den f. n. är, och sådan den var år 1915, då guldinlösningsskyldigheten upphävdes, så är det betecknande, att då vi vid den tiden hade, jag vill minnas, 113 miljoner kronor i guld, ha vi f. n. 275 miljoner kronor. Och vår ekonomiska ställning torde även i andra avseenden vara betydligt bättre än då. Jag ber även att i det avseendet få fästa uppmärksamheten vid, att när vi första gången i år behandlade samma ärende, förelåg en proposition, kontrasignerad av herr Thorsson, i vilken han som föredragande departementschef uttalar, att han ginge med på framställningen om fortsatt befrielse från sedelinlösningen under det antagande, att det skulle vara sista gången, som en sådan framställning behövde göras.

Jag återkommer emellertid till vad jag nyss antydde om det nya motiv, som av riksbankschefen nu anförts i hans inläga. Han säger: »Inträder i Förenta staterna starka förändringar av prisnivån uppåt eller nedåt, får den svenska prisnivån följa med, varigenom vårt land löper fara antingen att en större eller mindre del av resultatet av det hittills verkställda mödosamma arbetet på prisnivåns nedbringande går förlorat och arbetet senare måste göras om, eller att prisnedgången här påskyndas.» Om det är någon mening i detta, måste det innebära, att riksbankschefen avser därmed, att om den amerikanska prisnivån kommer att fluktuera på ett sätt, som inverkar på våra ekonomiska förhållanden, skall man tillgripa utvägen att sänka vårt penningvärde, frångå guldpariteten

och föra oss ut på villande väg, när det gäller själva hörnstenen för det ekonomiska livet, ett bestämt fixerat penningvärde. Nu säger man från anhängarna till en fortsatt befrielse från inlösningssskyldighet, att ingen risk föreligger att prolongera det hittills rådande systemet. Fullmäktige säga om den saken, att de icke tro, att det skall medföra de fördelar, som man på vissa håll inbillar sig. Men finansministern är för sin del icke fullt så säker. Den nuvarande finansministern säger: »Att man utsätter sig för åtminstone någon risk genom att ej nu återinföra guldmyntfoten, skall ej förnekas», och vidare heter det på sid. 4 i propositionen, att »överhuvud taget har den uppfattningen allmänt trängt igenom, att det är av största vikt för landet att slutligen få den gamla lagstadgade guldmyntfoten återinförd». Och i ännu mera bestämda ordalag uttalade sig samma person, alltså nuvarande statsrådet Beskow, då han vid ett tillfälle under loppet av förra året behandlade denna fråga i ett ingående anförande inför, jag vågar säga elitkåren av svenska industrimän. Han gjorde därvid gällande den bestämda uppfattning, att en återgång till lagstadgad guldmyntfot skulle följas av lugn och säkerhet, som skulle bidraga till köplustens uppblomstrande. När man alltså från fullmäktiges sida gör gällande, att ingen risk förefinnes och att inga fördelar äro att vinna genom en återgång till lagstadgad guldmyntfot, måste jag däremot sätta icke blott vad finansministern i propositionen anför, utan även vad han förut anför och som även av industrimän och näringslivets representanter under sista tiden med alltmer ökad styrka framförts. Nu har man från visst håll velat påstå, att ett återinförande av den lagstadgade guldmyntfoten skulle vara särskilt i storhandels och importörernas intresse. Jag vet ej, om detta argument kommer upp här. Det har diskuterats i bankoutskottet, men om jag får säga min enkla mening, så är det så, att den lagstadgade guldmyntfoten måste på våra utländska kunder verka precis på samma sätt, som den lagstadgade guldmyntfoten i andra länder också skulle verka på deras kunder i vårt land. Om jag tar ett exempel från affärslivet, kan jag med bestämdhet säga, att vi svenska affärsmän importera givetvis med fördel från ett sådant land, där lagstadgad guldmyntfot är införd eller guldparitet råder. När vi köpa från Amerika, veta vi i samma ögonblick, som affären blivit avslutad, det pris, vilket vi skola betala för varan. Så är icke förhållandet, när man köper från ett land, där valutan fluktuerar, eller befinner sig i gungning. På samma sätt måste det verka lugnande och stabiliserande och upplivande, såsom också herr Beskow förra året framhöll, för våra kunder i utlandet, när de gå att göra affärer med Sverige. Så länge de ha möjlighet att spekulera i fluktuationer beträffande den svenska kronan, så länge råder också för våra utländska köpare ett osäkerhetsmoment, som dessa i större eller mindre mån måste räkna med.

Nu framhålles i fullmäktiges framställning och jämväl, churu något svagare, i bankoutskottets utlåtande, att när vi vunnit guldparitet i verkligheten, så spelar det mindre roll, om vi fastställa

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)*

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)

den i lagstiftningen eller icke. Samma fördelar alltså, som ett avslag på den kungl. propositionen skulle innebära, samma fördelar föreligga f. n. Jag vill utan att på något sätt förhåva mig och utan att underskatta värdet och betydelsen av de försäkringar, som lämnats från bankledningen, säga, att den lagstadgade guldmyntfoten kan icke uppvägas av några som helst löften från än så skickliga och framsynta män. Deras löften och försäkringar i det avseendet måste väga mindre, än vad den lagstadgade guldmyntfotens införande skulle innebära.

Jag vill sluta med, herr talman, det som jag började med, att frågan är så komplicerad och svårlöst, att det naturligtvis icke är med någon större säkerhet, som jag vill ställa mig på deras sida, som yrka avslag på bankoutskottets framställning och därmed på Kungl. Maj:ts proposition. Men då jag vägt skälen för och emot, och då man från bankledningens sida varken offentligt eller enskilt kunnat anföra något som helst bärande skäl för bibehållande av denna kristidslagstiftning, har jag ej kunnat annat än yrka avslag på utskottets hemställan och därmed även på den kungl. propositionen, vilket jag, herr talman, ber att nu få göra.

Herr förste vice talmannen **Nilson**: Herr talman! Jag anser mig ej vara skyldig att ingå på en bevisföring gentemot den föregående ärade talaren, att verkligen grundlagens förutsättningar för propositionen föreligga. En var, som något beaktat det ekonomiska läget i vårt land och i hela världen, lär icke kunna bestrida, att dessa förutsättningar verkligen äro för handen.

Jag skall sålunda gå ifrån den saken helt och hållet och tillåta mig att, innan jag närmare ingår på frågan, betona en sak, nämligen den, att fullmäktige i riksbanken icke uttalat sig alls om, hur utvecklingen *skall komma* att gestalta sig, om vi omedelbart övergå till guldmyntfot. Fullmäktige äga nämligen icke profetians gåva. De ha för den skull sorgfälligt undvikit att beröra den saken. Det är andra, som gjort det. Vi ha icke gjort det, vi vilja icke heller göra det. Fullmäktige ha endast uttalat sig om vad som *kan komma* att inträffa, och ingen kan, det vågar jag säga, förutse vad som bestämt kommer att hända, utöver det vissa, att vår prisnivå fastkedjas vid Förenta staternas. Det kommer att hända, det kunna vi vara vissa om. Kan det vara till fördel för oss? Ja, den frågan är det deras skyldighet att klarera, som yrka på, att vi omedelbart skola övergå till guldmyntfot.

Fullmäktige i riksbanken hålla före, att det är vanskligt att sammankoppla oss oskiljaktigt med Förenta staternas ekonomiska politik. Den har tidigare icke visat sådant lugn och sådan stabilitet, att det kan anses riskfritt för oss att göra det. Häftiga och överraskande kriser ha ofta kommit just från Förenta staterna. På deras ekonomiska politik kunna vi icke utöva något som helst inflytande.

Förenta staterna ha f. n. omkring en miljard dollars i guld, som de icke ha någon praktisk användning för. Jag tillåter mig, när jag

vidrör den saken, nämna, att dåvarande kontrollören över penningväsendet i Förenta staterna, herr Crissinger, i sin nyligen utgivna årsberättelse givit uttryck för sin oro och sina bekymmer över den överflyllnad med guld, varav Förenta staterna f. n. lida, och denna överflyllnads menliga inverkan på Förenta staternas ekonomiska liv. Denne herr Crissinger är numera chef för Förenta staternas centralbanksystem. Det är då rätt naturligt, om man åtminstone håller det som möjligt, att Förenta staterna för sin del skulle vilja avbörda sig detta guldöverflöd och förvandla det till räntebärande tillgångar. Det går ej för Förenta staterna, så länge icke något annat land finnes, som tager emot det guld i plants, som erbjudes. Nu har sagts, att vi icke få något guld annat än som likvid för varor, och att detta icke är farligt. Men jag vill säga: Vem av kammarens ledamöter kan ge garanti därför? Det kan lika lätt förvandlas till räntebärande tillgångar av annan natur, lika lätt som att guldet lämnas som likvid för varor. Om vi övergå till effektiv guldmyntfot kunna Förenta staterna sända guld hit. Riksbanken får då skyldighet att taga emot guldet och lämna sedlar emot detta. Om man då överhuvud tror på den s. k. kvantitetsteoriens riktighet, är det uppenbart, att genom en sådan guldinströmning skapas betingelser för en ny inflation i vårt land. För att bekämpa en hotande inflation tillgriper man i vanliga fall höjning av diskontot. En sådan höjning är ju alltid ovälkommen för vårt näringsliv. — Då emellertid en diskontohöjning verkar attraherande på guldet, så komme diskontohöjningen i detta fall i saknad av verkligt fri guldmarknad att motverka sitt eget ändamål. Denna inflation skulle alltså icke kunna bekämpas medelst diskontopolitiska medel.

Faran av detta inflationsshot är så mycket större, som, jag vågar att göra det uttalandet, vi för närvarande icke ha en fullt och verkligt fri guldmarknad i hela världen. Till och med den guldmarknad, som finnes i Förenta staterna, är enligt telegram, som riksbanken fått från deras centralbankssystem, icke någon fullt fri guldmarknad, där finnas nämligen vissa hakar. I England finnes ej heller någon fri guldmarknad. Det har påståtts av en framstående nationalekonom, att så skulle vara men jag har här telegram och brev från riksbankens korrespondenter i London, som meddela, att guld kommande från andra håll än gruvor, belägna inom det brittiska imperiet, ej kan säljas högre än till 77 sh. 9 d. per uns, det bestämda pris, vartill Englands bank är förbunden genom lag att köpa guld. Och det är skälet till, att återexportlicenser ej kunna erhållas i detta fall. Samtidigt nämnes, att det varit tillfällen, när *små* kvantiteter guld kommit till England från Skandinavien och andra delar av kontinenten och sålts till omkring exportpriset till affärsmän, juvelerare och guldsmeder för användande i detta land. Den omständigheten, att detta varit möjligt och är möjligt, något som vi visserligen icke varit obekanta med, kan man ej taga till intäkt för påståendet, att England har en fri guldmarknad. Då skulle förhållandet alltså bli, att Sverige skulle i verkligheten bli det första och enda land i hela världen, som efter krigsutbrottet år 1914 skulle etablera en fullständigt

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)*

fri guldmarknad. Är kammaren beredd att taga ansvaret för ett beslut av sådan innebörd?

Vi må ej glömma, att guldets eget värde ännu icke stabiliserats. Sannolikt är, att en sådan stabilisering icke kan komma till stånd, innan världen mera allmänt, och i varje fall England, övergår till guldmyntfot. Här är att märka, att det är de länder, som f. n. hava otillräckliga guldfoorråd för att införa eller återupprätta guldmyntfot, som komma att utöva en betydande inverkan på stabiliseringen av guldvärdet. I och genom att dessa länder förbereda sig att övergå till guldmyntfot, kommer nämligen en större efterfrågan å guld att uppstå. Det kan då inträffa, att ökad efterfrågan på guld för med sig en prisstegring å detsamma. På det sättet kan guldets småningom komma att stabiliseras vid en helt annan prisnivå än den nuvarande. Vad inverkan detta kan komma att få på vår egen prisnivå eller vår egen valuta, är ganska svårt att nu avgöra. Det är uppenbart, att vissa svårigheter kunna tänkas uppstå härigenom. Ett är emellertid visst: vi ha lättare att manövrera oss igenom dessa svårigheter, som möjligen kunna uppstå, om vi ha stöd av England, det klassiska guldmyntfotslandet. Det är ett väsentligt skäl för oss att avvakta Englands återgång till guldmyntfot, och det var den ståndpunkt, som riksdagen i fjol anslöt sig till.

Det kan icke bestridas, att även vi i vårt land ha utpräglade inflationister. En typisk representant för dem är exempelvis direktör Dalén vid Gasaccumulator. Alla deras strävanden ha strandat på riksbankens med riksdagens stöd visade orubbliga motstånd mot något sådant. Nu finna de den gamla vägen stängd. Enda möjligheten till inflation kan vinnas genom guldöversvämning, och denna kan komma från Förenta staterna. Genast finna vi dessa inflationister på den sidan, som begära omedelbar övergång till guldmyntfot.

En ytterligare omständighet, som man ej bör bortse ifrån, är den amerikanska exportens säsongartade karaktär. Den är ju som vår egen starkt koncentrerad till sommaren och hösten med åtstramning till vintern och våren. Denna samstämmighet mellan den amerikanska och vår egen export är ägnad att skärpa olägenheterna av att binda oss fast samman med Förenta staternas prisnivå. Man behöver verkligen London såsom den starka utjämnande faktorn.

Den för svenskt näringsliv viktigaste valutan är fortfarande pundet. Om man från näringslivets målsmän alltså uppställde den fordran, att den svenska kronan skulle stabiliseras mot pundet, då kunde jag förstå det kravet, men jag skulle icke anse det tillrättligt. Pundet är ännu utsatt för alltför stora prisfluktuationer. Bättre är då att söka ernå en stabilisering av vår egen prisnivå trots de ofullkomligheter och svagheter, som vidlåda alla prisindex. Emellertid genom återgången till guldmyntfot stabiliseras icke alls den svenska kronan i förhållande till pundet. Det blir samma fluktuationer, som nu kunna inträffa. Det svenska näringslivet har alltså föga att vinna på, att vi kedjas samman med Förenta stater-

nas prisnivå, en sammankedjning så mycket vanskligare, som Förenta staterna är ett utpräglat protektionistiskt land och just av denna anledning har att kämpa med stora svårigheter, ej minst inom jordbruksnäringens område. Jag kan i detta fall hänvisa till vad som kan läsas i sista numret av »Kommersiella Meddelanden». Det är givet, att för vår export på Förenta staterna, väsentligen pappersmassa, vore det en fördel, men exporten på Förenta staterna har ej på långt när samma betydelse som exporten på England.

De klagomål, som höjas över, att fullmäktige i riksbanken ej vilja binda sig, synas ha föga grund för sig vid det förhållandet, att den svenska valutavärden dock tillgodosetts så som skett. Det har varit riksbankens strävan att stabilisera prisnivån omkring den gamla guldpariteten. Denna strävan har, vågar jag säga, krönts med framgång. Jag ber att få hänvisa till vad jag yttrade i mars månad, då samma fråga var före i kammaren, och kammaren kan vara viss om, att jag icke själv tager någon ära av vad som hänt, utan det är många som äro berättigade bära hedern av den saken. Handling anses ju tala bättre än ord. Kunde då icke denna i handling visade allvarliga strävan vara nog, synnerligast som fullmäktige förklarat sig alltjämt vilja föra samma försiktiga valutapolitik? En nationalekonomisk författare anför också, att ur denna synpunkt har frågan en mera akademisk karaktär, därest man kunde visa fullt förtroende till riksbanksledningen. Då frågar jag: hur skall man förvärva förtroende för ärlig vilja att göra sitt bästa, när till och med handlingar, som dock erkännas vara goda och värda erkännande, ej anses berättiga till förtroende? Dessa klagomål synes det mig att riksdagen ej har anledning att fästa större avseende vid, när det gäller ställningstagande till *nu* förevarande spörsmål. Anser riksdagen däremot, att andra män böra taga ledningen och ansvaret för riksbanken är det ju tillfälle för riksdagen att vid valet av fullmäktige sörja för den saken. En tredjedel av fullmäktige väljes ju årligen.

De berörda klagomålen blevo särskilt högljudda, sedan fullmäktige i slutet av förra året avböjde att villfara en av svenska bankföreningen då gjord framställning. Det svar, som bankföreningen fick, misshagade i hög grad en nationalekonom, professor Cassel. Däremot bedömdes det gynnsamt av professor Heckscher och näringslivets speciella organ »Affärsvärlden». Professor Cassel ansåg sig till och med böra beskylla riksbanksledningen för att vilja stå över lagen. I anledning härav har jag ansett mig böra låta litet mera ljus falla över riksbankens valutaköp i höstas. Jag bekänner, att det är icke med stor entusiasm, jag gör det, men jag har i alla fall beslutat mig för att vid detta tillfälle något lyfta på slöjan över dessa valutaköp.

Redan i mars 1922 skymtade en önskan fram i Svensk Handelsbladstidning, som då ännu utkom, att riksbanken borde åläggas att hålla dollarkursen vid 3.73. Sistlidna november lästes i Svenska Dagbladet en av professor Cassel undertecknad artikel, i vilken han uppställer krav på att riksbanken skulle förbinda sig att till paripris köpa allt guld, som kunde komma att erbjudas, ävensom att hindra

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inkösa
sedlar.
(Forts.)*

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att intäsa
sedlar.
(Forts.)*

dollarkursens nedgång under parivärdet 3,73. Dessa yrkanden upptogs av Svenska bankföreningen i en den 9 december sistlidet år till fullmäktige i riksbanken ingiven skrivelse. En stor del av den ledande pressen i vårt land slöt sig med entusiasm till bankföreningens yrkanden. Andra pressorgan, såsom Dagens Nyheter, Stockholms-tidningen och Aftonbladet, ställde sig däremot kritiska och reserverade. Dessa uttalade, att ett bifall till bankföreningens hemställan skulle innebära en allvarlig inflationsfara. I anledning av en i Dagens Nyheter av professor Heckscher gjord stöt mot bankföreningen, gjorde föreningens ordförande det kompletterande uttalandet, att föreningen icke önskade en försämring av den svenska valutan. Professor Heckscher kände sig emellertid så gripen av bankföreningens hemställan, att han ansåg sig kunna konstruera fram en viss av bankerna frivilligt åtagen ansvarsskyldighet för den svenska valutans framtid, även om den skulle tendera att sjunka. Bestridas kan ju icke heller, att saken kunde te sig så. Men nu skola vi se, hur det i verkligheten gestaltade sig.

Det är för kammarens ärade ledamöter känt, att vi i vårt land icke äga en ordnad valutabörs. Det är riksbanken, som fastställer de officiella kursnoteringarna, och detta ställer givetvis vissa krav på riksbanken. I allmänhet torde detta betraktas som en förmån för riksbanken, men det är det icke. Riksbanken skulle sannolikt gärna avstå från det åliggandet, om saken ordnades genom en under offentlig kontroll stående valutabörs. Kursnoteringarna fastställas emellertid efter samråd med de större bankerna, på så sätt att de ingiva förslag till kursnoteringar.

Riksbanken köper och säljer ju alltid utländska valutor, och sedan lång tid tillbaka har det utgjort en mycket betydande del av riksbankens verksamhet. De större valutaköpen i höstas, som gjordes i valutavårdande syfte, började i november och varade under hela december. Under denna tid sattes kursen å dollar yid allra översta kanten av dagsvärdet, en och annan gång till och med en smula över, och alla valutor, som erbjödös, köptes. Köpen hade alltså pågått före och pågingo med ökad livaktighet vid den tidpunkt, då bankföreningens skrivelse avläts. Riksbankens avsikt var således då i handling uppenbar för föreningens ledamöter. Genom riksbankens veckorapporter kunde envar följa, hur bankens tillgångar av utländska valutor svällde. Då privatbankernas rapporter endast publiceras varje månad, saknade riksbanken möjlighet att bedöma, ur vilken källa de köpta valutorna vällde fram. Efter decemberrapportens avgivande kunde man emellertid finna, att en väsentlig del utgjordes av bankernas egna valutor.

Nu ligger det ju snubblande nära att antaga, att privatbankernas förslag till kursnotering å dollar skulle på denna tid hålla sig vid en hög siffra, under det att riksbanken ville ha en lägre kurs. Det hade ju, kan man tycka, harmonierat med bankföreningens så ostentativt uttryckta vilja, men, herr talman, förhållandet var det motsatta. Så kan det vara med lära och liv, med teori och praktik på detta område.

Ej utan skäl skrev tidskriften Affärsvärlden den 3 januari i år om denna sak bland annat: »Privatbankerna torde under december månad systematiskt ha realiserat av sina utländska valutor — — — och även uppmanat sina kunder att påskynda realisationen av pund, dollars, francs och andra valutor. — — — Helt sympatiskt lär man svårligen kunna kalla denna systematiska spekulation mot riksbanken. — — — Det förefaller nästan, som om förhållandet mellan privatbankerna och riksbanken ej alltid är så gott, som det borde vara. Möjligen har man att söka anledningen härtill i de systematiska och oftast egenkärt överdrivna angrepp, varför riksbanken sedan en längre tid varit utsatt i pressen.» Så långt Affärsvärlden.

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)*

Skulle någon fråga, av vad anledning privatbankerna ville driva ned dollarkursen i strid mot riksbankens strävan att hålla den uppe och i strid mot bankföreningens framställning, så skall jag icke söka på något sätt här spekulera ut, vad anledningen kunde vara. Jag vill blott peka på en sak, som för mig står alldeles uppenbar, och det är, att bankerna gjorde det, därför att det var förenligt med deras ekonomiska intressen. Emellertid, jag klandrar ej bankerna för att de vilja tillgodose sina ekonomiska intressen. Det är endast rätt och riktigt, att de beakta alla de legitima vinstchanser, som yppa sig. Däremot förefaller det mig, som om bankföreningen mindre väl lämpar sig som valutapolitisk rådgivare åt riksbanken.

Nu har från nationalekonomiskt håll påståtts, att valutaoperationerna från bankernas sida berodde därpå, att riksbanken då och tidigare vägrat binda sig att icke låta dollarkursen underskrida nedre guldpunkten, när bankerna betvivlade, att kursen allt framgent skulle hållas ovanför denna punkt. Genom vad jag anför, har jag visat, att detta påstående är grundfalskt. Det är det därför, att bankerna själva genom sina ombud begärt lägre notering på dollars än den, riksbanken fastställde, och vidare därför att bankföreningens yrkande var: ej lägre dollarkurs än 3,73. Nationalekonomen förvandlar detta senare yrkande till: icke underskrida nedre guldpunkten, vilken är omkring 3,69. Från dessa enligt min mening alldeles oriktiga utgångspunkter går denne nationalekonom till en kritik av ett fullmäktiges uttalande och fäller den domen över detsamma, att det är raka motsatsen till sanning. Denne nationalekonomiske författare — han är icke professor, och jag skulle förmoda, att han aldrig kommer att bli det — har klagat över att riksbankens omtalade valutaoperationer ej gjordes med större smidighet. Då denna anmärkning icke på något sätt drabbar förste deputeraden, eftersom han hela denna tid tyvärr på grund av sjukdom var bunden vid sitt hem, drabbar den mig och min kollega, deputeraden för huvudkontoret. Jag vill gärna medgiva, att valutaoperationerna måhända hade kunnat ske smidigare. Vi äro ingalunda fullkomliga utan svaga människor, och det kan därför hända, att de kunnat ske smidigare, men när man märker en viss hårdhet från motoperatörernas sida, är det sannerligen icke underligt, att man också visar sig hård från andra hållet. Den ena ståndpunkten giver den andra. Nå, denne nationalekonom har emellertid uttalat, att dollarn borde egentligen nå

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)

sin minimikurs under februari och mars i år. Så skedde emellertid ej. Det är alltid vanskligt att vara profet, vare sig det gäller väderleken eller dollarkursens säsongvariationer. Det visade sig, att dollarkursen under februari och mars stod på den högsta punkt, den nått under de senast gångna sex månaderna.

Med det anförda har jag, utom att jag velat klargöra, hur det kan te sig med teori och praktik, med lära och liv, också velat visa, att de arbitrageoperationer, som fullmäktige tidigare talat om, ej äro några hugskott utan en realitet.

Fullmäktige i riksbanken äro så livligt besjälade som någon av att vårt ekonomiska liv skall ha stödet av en stabil valuta. Att detta kan ske utan guldmyntfot tillät jag mig uttala, då denna sak debatterades förra gången. Av ett inlägg av professor Wicksell i Dagens Nyheter kan man få ett fullt auktoritativt belägg på att detta teoretiskt är riktigt. Men det är vida mödosammare för centralbanksledningen. Om det är en sak, som skall regleras, och detta kan ske antingen automatiskt eller med mänsklig påpasslighet, så väljer man hellre det automatiska systemet. Däri giver jag den förre talaren fullkomligt rätt. Vad han anförde, strider icke mot min tidigare uppfattning. Jag uttalade i debatten i mars månad alldeles samma uppfattning. Men ingen kan väl då föreställa sig, att fullmäktige i riksbanken äro så oändligt förtjusta i dessa valutadebatter, att de vilja ha dem för deras egen skull. Nej, vi vilja, så snart vi våga hålla före, att vi utan större risk kunna taga steget över till guldmyntfoten, också taga det och därigenom komma ifrån dessa valutadebatter. Intill dess vilja vi uppbjuda all vår kraft, insikt och förmåga att bevara ett konstant penningvärde, det vill säga en stabil prisnivå.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindman: Herr talman! Det skulle kunna vara ganska mycket att säga ifråga om vad den siste talaren anför. Jag skall emellertid be att få fatta mig kort av den anledningen, att det icke var längre än för två månader sedan, då denna fråga behandlades av andra kammaren, som jag hade tillfälle att uttala mig i saken. Den syn på frågan, som jag då gav uttryck åt, har jag alltså, och efter min mening har det sedan den dagen icke inträffat något, som kunnat bidra till att förändra den. Även riksbanksfullmäktige uttala, att ingenting inträffat sedan den tiden, åtminstone ingenting som varit ägnat att förbättra möjligheten för en återgång till guldmyntfoten. Riksbanksfullmäktige stå också på fullkomligt samma ståndpunkt som förut. Man försäkrar visserligen, när denna fråga gång efter annan kommer fram, såsom herr förste vice talmannen nu gjorde, att så fort det är möjligt, skall man återgå till guldmyntfoten. Men varje gång kommer det förslag om att man icke skall göra någon ändring. Jag menar, att om detta tal haft fog för sig vid tidigare tillfällen, så har det icke det nu och har icke haft det

under denna vinter, ty förhållandena äro väsentligt olika nu mot förut.

Det mål, som riksbanksfullmäktige förklarat att de uppställt för sig, har varit att få en konstant dollarkurs. De skilja sig i detta fall från en del andra. Jag såg t. ex. att professor Wicksell häromdagen hade en insändare i Dagens Nyheter, däri han propagerar den sats, han drivit förut, nämligen att han vill ha en pappersvaluta och icke en guldvaluta, och denna pappersvaluta vill han hålla i ett konstant värde. Med andra ord, han vill hålla en konstant prisnivå. Det är hans mål, och det menar han borde också vara riksbanksfullmäktiges mål. Jag har förut här i kammaren uttalat den uppfattningen, att det tidigare borde ha varit fullmäktiges mål att inrikta sig på denna fråga om prisnivån. Men det har aldrig fullmäktige velat. När man nu kommit till det, som fullmäktige hela tiden förklarat vara deras mål, nämligen guldparitet, då vågar fullmäktige icke kasta ankar, utan då vilja de ligga och flyta för att kunna ge sig i väg från ankarplatsen, ifall det möjligen skulle behövas. Fullmäktige ha ju kommit, dit de vilja, och förklara till yttermera visso, att det är deras mening att uppehålla guldpariteten med alla de medel, som stå dem till buds och som de använt under ett halvår sedan förra hösten. Det har nu också visat sig, att de kunna göra något i den riktningen.

Nu frågar man: varför skall man vilja ett fastlåsande, och varför talar jag för att man skall låsa fast valutan? Jag anser mig skyldig att giva svar på denna fråga, och jag vill göra det på följande sätt. Vi hava under den gångna tiden, d. v. s. kanske icke under den som ligger allra närmast bakom oss, gått igenom alla dessa stora deflationssvårigheter i vårt land och haft alla de oerhörda förluster och stora olägenheter, som uppkommit på grund av den med våldsam hastighet framdrivna deflationen. Detta ha vi nu genomlevat och genomlidit för att komma till guldpariteten så fort som möjligt — jag betonar orden »så fort som möjligt» — oberoende av om svårigheterna blevo större eller mindre. Nu har man kommit dit, och då är det min uppfattning, att vi icke under några förhållanden vilja åter komma ut i ett sådant äventyr som det, vi varit i. Fullmäktige hava under sista halvåret visat, att de kunna med en pappersvaluta hålla kronans värde i paritet med dollarn, d. v. s. lika med guldets. Fullmäktige förklara, att de komma att hädanefter som hittills ägna all omsorg åt att upprätthålla guldpariteten. Då frågar jag mig: varför kunde icke fullmäktige tidigare göra detta? Varför sökte icke fullmäktige, som kunde inverka på pappersvalutans ställning, göra någonting under denna deflationstid? Man har från fullmäktiges sida hört uttalanden, att prisindex och dylikt hava fullmäktige icke att bekymra sig om. Detta har icke varit något dem vidkommande. Men då vi för ett par år sedan menade, att man icke skulle driva deflationen så fort utan låta prissänkningen gå sakta, så att vi efter en längre tidrymd kunde komma till samma mål, dit fullmäktige velat komma, nämligen guldparitet, då läto fullmäktige det gå utför med en oerhörd hastig-

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)*

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)*

het, ja, jag vågar säga, men en brutal hastighet, som förorsakat landet så oerhörda förluster.

Det är detta jag funnit vara det klandervärda, att man icke försökt reglera varuprisen, ty det finnes i alla fall möjligheter för dem, som hava ledningen, att, om de vilja, utöva ett inflytande i detta fall. Det är ju en gammal regel, att om man har ett diskonto, som är för lågt, ökas sedelstocken och priserna stiga, och å andra sidan om man har ett diskonto, som är för högt, blir resultatet det motsatta. Det är detta medel, som man har att använda, men hur hava riksbanksfullmäktige begagnat det? Understundom tvärt emot vad de bort göra.

Nu är det min uppfattning, att man borde begagna det tillfälle, som nu finnes och som kanske icke förefinnes om tre eller sex månader, att slå fast att nu får det icke bli något upprepande av dessa förhållanden. Ett ytterligare skäl för att man nu kan göra detta med större framgång än tidigare ligger just däri, att prisnivån i Amerika är i sakta stigande, d. v. s. med andra ord att guldvärdet är i sakta fallande. Prisnivån i Amerikas förenta stater och prisnivån i Sverige hålla på att närma sig varandra. När vi för ungefär ett år sedan debatterade denna fråga här i kammarerna, voro förhållandena helt annorlunda. Då låg den amerikanska prisnivån 50 % över prisnivån före kriget, under det att den svenska låg 100 % över denna nivå. Då hade det varit en fara i att vidtaga en sådan åtgärd som fastslående av guldparitet, därigenom att vi kunnat tvingas till en prissänkning här i Sverige med därav följande fall på varuvärden och arbetslöner m. m. Den svårigheten finnes icke nu, övergången kan nu göras nästan utan att bli märkbar på grund av denna jämnhet i prisnivån i de båda länderna. Framför allt menar jag, att då man nu kan det, bör man också vidtaga en åtgärd, som skapar verklig trygghet för landets näringsliv och för alla, som äro beroende därav, nämligen att icke blott få guldpariteten införd genom bankofullmäktiges försorg utan också verkligen få den fullständigt fastslagen.

Herr förste vice talmannen talade om den politik, som föres i Förenta staterna på detta område. Jag har också läst de uttalanden, som föreligga i form av en bilaga till propositionen, och jag har med en viss förvåning, måste jag säga, läst det uttalande, som där göres om Förenta staternas myntpolitik. Jag tycker verkligen, att ordalagen äro något drastiska, och jag får säga, att om man skuile jämföra den politik, som förts i Förenta staterna, och den, som förts här i Sverige, så kommer jag till det resultatet, att skulle något klander vara befogat, skulle det komma från Amerika gentemot Sverige men icke tvärtom.

Att fastlåsa sig vid guldparitet säger man är farligt, därför att då bli vi beroende av, hur den amerikanska prisnivån kan förändra sig, med andra ord hur guldets värde kan förändra sitt värde i förhållande till varor. Den faran tager jag ganska lätt, den bekymrar mig icke mycket, särskilt därför att värdet på gulddollarn rör sig icke på långa vägar så hastigt och lätt, som till exempel en pappersvaluta

kan röra sig. En sådan kan röra sig ofantligt mycket hastigare, och man är därvidlag mycket mera beroende av hur den upprätthålles och hur den skötes. Teoretiskt kanske man kan säga, att en pappersvaluta är bättre, men då skall den också skötas med den största insikt och omsorg, ifall man skall kunna hava samma nytta av den.

För övrigt, herr talman, skulle jag blott vilja tillägga, att när man här från bankofullmäktiges sida talar om de oroliga förhållanden, som råda i Europa, och särskilt pekar på Ruhräventyret och Ruhrfrågan såsom en fara, ifall vi nu skulle återgå till guldmyntfoten, förstår jag icke riktigt, hur denna politik skall kunna hava något vidare inflytande på den saken. Vad tro kammarens ledamöter, att värdena i Amerika komma att röna för inflytande av Ruhrpolitiken i Europa? Det kommer i detta fall att bli en utomordentligt obetydlig inverkan. Jag skulle kunna tänka mig, att om det uppstode ett Ruhräventyr mitt i Förenta staterna, eller om Förenta staterna komme i krig eller förvecklingar, skulle det kunna medföra en viss fara för att fastläsa den svenska kronan vid dollarn, men vad Ruhrpolitiken kan hava för inflytande, har jag svårt att förstå.

Nu har ju detta ärende behandlats av bankoutskottet. Jag må säga, att det är icke mycket upplysning man får av utskottets betänkande. Ärendet har ju legat ganska kort tid på riksdagens bord, och jag förmodar, att utskottet icke haft så lång tid på sig. Dessutom är det väl så, att den ståndpunkt, som man intog för ett par månader sedan, intager man även nu. Utskottet har icke ansett det nödigt att närmare motivera sin ståndpunkt, utan det har endast anslutit sig till riksbanksfullmäktiges uttalanden, och jag förmodar, att kammaren också kommer att följa bankoutskottet. Jag tror visserligen icke, att det kommer att medföra omedelbara olägenheter, om nämligen bankofullmäktige vilja göra och komma att göra det, som uttalades av en av dem alldeles nyss, nämligen att bemöda sig om att hålla sig vid guldpariteten och söka komma med förslag om sedelinslösnings, så fort det låter sig göra. Men min tro är, det vill jag understryka, att om man icke gör det nu, kan det hända, att man försuttit ett tillfälle, som är gynnsammare än något annat, som kan komma att föreligga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Beskow**: Herr talman! Det har för mig uppgivits, att herr Hamrin skulle hava funnit en motsägelse mellan å ena sidan den ståndpunkt, jag intog i valutafrågan år 1921, då jag hade tillfälle att införa kammaren redogöra för min ställning till densamma, och å andra sidan det yttrande till statsrådsprotokollet, som åtföljer föreliggande proposition. Jag tror för min del icke att så är förhållandet och vill jag nu redogöra för min ställning till valutafrågan 1921.

I känslan av de olyckor, som en alltför stor inflation, en alltför kraftig prisstegring åstadkommit, och av de olyckor för landet, som ett avlägsnande från guldpariteten förorsakat, framhöll jag inför kammaren år 1921 vikten av att man så småningom sökte sig till-

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)*

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)

baka till den lagstadgade guldmyntfoten. Såvitt jag kan finna, har utvecklingen i denna riktning gått hastigare, än jag vid den tiden förutsatte, och helt säkert hastigare, än vad som varit för landet gagneligt. Så småningom ha vi i alla fall kommit dithän, att riksbanken sedan en rätt lång tid uppnått och lyckats bibehålla guldparitet. För min del har jag hälsat detta faktum med stor tillfredsställelse.

Om herr Hamrin hade följt min väg litet närmare, hade han kunnat påvisa ett annat tillfälle, då man verkligen kan tala om en motsägelse mellan vad som står i propositionen och vad jag tidigare sagt. Våren 1922 syntes mig nämligen den lagstadgade guldmyntfoten börja skymta uppnåelig inom en icke alltför avlägsen framtid, och tillät jag mig då offentligen framhålla den utomordentliga vikten av att ett antal länder förenade sig om guldmyntfotens återinförande. Jag tillade vidare, att under den förutsättning att detta icke vore möjligt, borde Sverige utföra en modig handling och gå i spetsen vid guldmyntfotens återställande. Då jag gjorde detta uttalande, leddes jag särskilt av den synpunkten, att en återgång till guldmyntfot vore en synnerligen betydelsefull sak för näringslivet. Jag räknade med att den lagstadgade guldmyntfotens återinförande skulle stimulera köplusten och upphjälpa avsättningen inom industrien, vilket vid denna tidpunkt var utomordentligt viktigt. Sedan den tiden har dess bättre köplusten återvänt, avsättningen inom industrien har tilltagit, och den psykologiska effekten av guldmyntfotens återinförande spelar för närvarande icke fullt samma roll som tidigare. Det oaktat var det med stor tillfredsställelse jag under denna vår fick anledning tro, att verkligen en möjlighet förelåg för den lagstadgade guldmyntfotens snara återställande. Men denna förhoppning visade sig tyvärr icke vara befogad. Såsom vi finna, hava riksbanksfullmäktige inkommit med en framställning om att få befrielsen från sedelinlösningsskyldigheten förlängd.

Jag har nu underkastat denna sak mycket ingående överbäganden och undersökningar, det oaktat vill jag gärna för kammaren förklara, att jag fortfarande i denna sak känner mig tveksam. Jag vill med några ord försöka närmare framhålla, hur jag slutligen kommit fram till den ståndpunkt, som legat till grund för Kungl. Maj:ts proposition.

Vid mina överbäganden har jag närmast utgått från den inverkan, en åtgärd i den ena eller andra riktningen möjligen skulle kunna få på den i landet rådande prisnivån. Jag utgår nämligen från att den väsentligaste fördelen av en lagstadgad guldmyntfot bör vara den säkerhet, denna kan bjuda, för att prisnivån i landet icke skall förete alltför stora svängningar från det normala. Om icke guldet i normala tider haft ett någorlunda konstant värde gentemot nyttigheter, så hade fördelen av guldmyntfot överhuvud taget varit mycket mindre, än nu varit fallet. Nu är frågan den, huruvida i det nuvarande läget, då Förenta staterna ensamma ha en effektiv guldmyntfot, guldvärdet i förhållande till nyttigheter kan anses så stabilt, att vi under alla förhållanden kunna följa med i de svängningar i

prisnivån, som betingas av ändringarna i detta värde. Då jag för min del givetvis icke uppställer krav på en fullt stabil prisnivå här i landet — en dylik låter ju icke förena sig med guldmyntfot — anser jag det sannolikt, att förändringarna i den amerikanska prisnivån icke bli större, än att vi skulle kunna följa dem både uppåt och nedåt. I själva verket äro de ändringar i prisnivån, som ägt rum under sista tiden, tämligen små. Enligt den statistik, som föreligger, utgjorde varuprisindex i Amerika i september 1922 153 enheter och i mars 1923 159 enheter. Motsvarande siffror för levnads-kostnaderna voro 155 respektive 158. Under april lär någon sänkning av varuprisnivån hava uppkommit.

Men om det också är sannolikt, att förändringarna bli relativt måttliga, är detta långt ifrån säkert. Från åtskilliga håll i Amerika har man gjort gällande, att man kan komma att stå inför en ny inflation, och det har till och med redan talats om en köpstreck för att möta en sådan. Bland våra egna nationalekonomer äro uppfattningarna något delade. Jag skall med vederbörligt tillstånd här använda ett utdrag ur en ännu ej publicerad uppsats av professor Davidson. Efter att hava omnämnt professor Cassels uppfattning, att Federal reserve board under år 1920 begick misstag, som ledde till alltför kraftig deflation i Amerika — detta uttalande står för professor Cassels räkning — yttrar professor Davidson följande: »För närvarande har Förenta staternas centralbanksstyrelse sig förelagt ett likartat, men mycket svårare problem nämligen att upprätthålla penningvärdet i ett land, som måste mottaga allt fritt monetärt guld. Såsom redan nämnts här ovan, kan det ifrågasättas, om problemet över huvud, praktiskt sett, kan lösas. Under alla förhållanden är det ett synnerligen svårlöst problem. Uppgiften är ju, att genom en restriktiv penningpolitik (diskontohöjning m. m.) söka hindra prisnivån att stiga i trots av att Förenta staterna mottaga allt fritt monetärt guld, men samtidigt tillse att restriktionerna ej framkalla deflation. Att Sverige just då Förenta staterna ha att lösa ett dylikt, kanske olösligt, problem, skulle övergå till guldmyntfoten innebure sålunda att — här citeras professor Wicksell — »häkta vår monetära kälke efter den stora konvojen utan aning om vart det bär». Detta vore — nu är det åter professor Davidson — »minst sagt mycket oklokt».

Härav torde framgå, att våra nationalekonomer visst icke äro fullt på det klara med att det icke kan finnas en möjlighet för att prisnivån i Förenta staterna kan komma att undergå sådana hastiga och kraftiga förändringar, att det skulle vara för oss olämpligt att följa med. Om vi då återgått till guldmyntfoten, skulle vi givetvis råka i ett synnerligen prekärt läge, ifall vi måste finna oss i att övergiva densamma. Så mycket är väl ändå säkert, att den prestige, som Sverige vunnit, genom att Sveriges riksbank återgivit den svenska kronan dess ursprungliga värde och uppehållit den så pass länge i detta värde, skulle vara förlorad. Det är väl också mycket sannolikt, att om man gjort ett sådant misslyckat försök, aktar man sig sedan mycket längre, än som eljest skulle vara fallet, för att

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)

åter övergå till lagstadgad guldmyntfot. Därmed skulle det hela komma att resultera i att slutmålet uppnås senare, än vad vi skulle önska.

När jag tagit den ställning, som jag slutligen efter många överväganden intagit, har det också berott på att jag kommit till den uppfattningen, att, såsom herr Lindman just framhöll, olägenheterna av det nuvarande tillståndet sannolikt icke äro så stora. Jag är nämligen övertygad, att riksbanken icke kommer att avvika från guldpariteten, med mindre än att ändringarna i guldets värde skulle bli ganska stora. Denna förvissning bygger jag på det bekanta uttalandet av bankofullmäktige, som jag kanske icke här behöver citera, men också därpå att det numera finnes en allmän uppfattning i alla läger, att vi icke böra övergiva guldpariteten. Det är min övertygelse, att varje avsteg ifrån pariteten kommer att mötas av en vaken kritik antingen från det ena hållet eller från det andra, och utan att överskatta den offentliga opinionens betydelse vågar jag säga, att varje åtgärd eller underlåtenhet från riksbankens sida, som sätter bevarandet av pariteten i fara, kommer att praktiskt taget vara utesluten, därest icke synnerligen kraftiga skäl tala för motsatsen.

Att guldmyntfoten också har förlorat sin betydelse såsom stimulans för näringslivet, har jag redan förut framhållit; det är min uppfattning, att för näringslivets män detta problem icke har samma betydelse som tidigare; i varje fall är det stora flertalet tillfredsställda med att dollarn under så lång tid hållit sig i konstant värde i förhållande till kronan, och med utsikten att så i fortsättningen skall bliva fallet.

Såsom slutsats skulle jag vilja säga, att vi möjligen kunna komma in i äventyrligheter, ifall vi nu gå in för guldmyntfoten, under det att några avsevärda olägenheter genom bibehållandet av det nuvarande tillståndet icke existera. Jag har då icke kunnat komma till annat resultat än att riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld bör uppskjutas och — det gäller egentligen nästa ärende — att Konungen bör lämnas bemyndigande att, ifall det behövs, befria riksbanken från den banken åliggande skyldigheten att inlösa guld i plants m. m. Ja, jag har ju följt den regeln att i tveksamma fall bör man icke handla, men jag ber i alla fall kammaren vara övertygad om att mitt intresse för guldmyntfoten icke är mindre för det. Den dag, då guldmyntfoten kan återinföras, skall för mig bli en högtidsdag.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Den fråga, som vi nu diskutera, är av den art, att meningarna bland de lärda och nationalekonomiskt bildade i vårt land äro delade, liksom de äro delade bland affärsmännen och bland riksdagens ledamöter. Då är det naturligtvis icke så lätt för en riksdagsman, som icke är nationalekonomiskt utbildad, att få en klar och bestämd uppfattning i saken.

När bankoutskottets ledamöter prövat Kungl. Maj:ts proposi-

tion, har i alla fall majoriteten, 13 mot 3, kommit till den uppfattningen, att man måtte tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det har nu här av en utav utskottets reservanter, herr Hamrin, i hans anförande påpekats, att om icke riksbankschefens yttrande — och i viss mån departementschefens yttrande — varit avgivna, skulle han sannolikt gått på bifall, men ansåg för sin del, att de uttalanden, som av dessa gjorts, varit så pass betänkliga, att han ansåg sig böra yrka avslag på framställningen. Finansministern har i sitt anförande klarlagt i viss mån sitt yttrande till statsrådsprotokollet. Jag måste för min del säga, att jag har svårt att kunna förstå, att det kan vara möjligt, att man medelst vår valutapolitik skall kunna hindra en återverkan i vårt land av prisenivåns växlingar i Amerika. Det är möjligt, att en nationalekonom, som tror detta vara möjligt, har rätt, men nog förefaller det mig, att de uttalanden, som i detta avseende äro gjorda av riksbankschefen och departementschefen, få tagas med ganska stor reservation.

Departementschefen har här i dag förtydligat sina uttalanden. Mig förefaller det, som om, ifall det i Amerika blir en mycket hastig stegring av varuprisen och sedan en återgång, kommer detta icke att återverka i vårt land, men blir det återigen stark stegring och kommer den att vara en lång tid framåt, blir det en återverkan över hela världen, oavsett om man har guldmyntfot eller icke. Då man nu emellertid gått ut ifrån att det skulle kunna bli inflation i Amerika av så pass allvarlig art, att vi med våra valutamedel skulle försöka att hindra vårt land att följa med, huru skulle det komma att ställa sig under en lång tid framåt? Skulle vi då återinföra pappersvalutan och sedan bibehålla denna pappersvaluta, till dess inflationen i Amerika gått tillbaka? Jag tycker, att hela perspektivet är så skrämmande, att jag för min del icke kan förstå, att detta kan vara riktigt.

Nu ha icke bankofullmäktige givit sig in på det problemet. De ha för sin del endast förklarat sig icke kunna gå med på ett återinförande av guldmyntfoten till följd av de osäkra politiska och ekonomiska förhållandena i Europa. Det innebär alltså en annan ståndpunkt. De ha icke givit sin anslutning till riksbankschefens uttalande, och jag kan för min del icke förstå annat än att, om riksdagen nu bifaller Kungl. Maj:ts förslag, gör riksdagen detta i förvisning om att vad bankofullmäktige ha sagt skall bli ledpolitiken för frågans bedömande under den närmaste tiden.

Det har från nationalekonomer, affärsmän och även från andra håll anförts, att det är av utomordentlig vikt, att guldmyntfoten snarast möjligt blir återinförd i vårt land. Det är otvivelaktigt alldeles riktigt. Det skulle innebära en större trygghet för vårt affärliv att åter få guldmyntfoten införd, men frågan är, om det är så utomordentligt starka krav, som i det fallet kunna resas, att man därför bör gå emot den bestämda mening, som uttalats av landets förnämsta penninginstitut, riksbanken.

Då nu riksbanksledningen har den uppfattningen — och man

Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)

*Ang.
befrielse
för riksbanken
från skyldig-
het att inlösa
sedlar.
(Forts.)*

kan icke säga annat än att bakom den även stå vissa sannolikhets-
skäl — att de ovissa politiska och ekonomiska förhållandena i
Europa kunna bli av den art, att de kunna medföra betydande svår-
igheter för riksbanken att utan alltför stora risker fullfölja en be-
stämd guldparitetspolitik, då det vidare icke kan påvisas annat än
att riksbanksledningen säkerligen till det yttersta skall hävda guld-
pariteten, och då det slutligen icke heller kan påvisas annat än att
det nuvarande tillståndet, med guldparitet de facto, är för närings-
livet ganska betryggande, har det synts bankoutskottets majoritet,
som om man icke hade rätt att från riksdagens sida vägra riksbanks-
ledningen den begärda fortsatta suspensionen av lagens bestämmelse
om tvångsinlösen av sedlar med guld.

Detta problem kan man tvista om. Där står lärdom emot lär-
dom, men som olärd på detta svåra gebit vill jag säga, att, trots att
det kanske ur vetenskapsmännens synpunkt kan anses som ett bevis
för stor okunnighet, följer jag hellre riksbanksfullmäktige, då det
gäller att bedöma denna sak, och jag ger dem hellre den fullmakt,
som de kräva, än jag till följe teoretiska spekulationer säger, att
deras farhågor äro oberättigade, och att riksdagen bör taga riskerna
gentemot bankofullmäktige. Jag har för min del den uppfattning-
en, att då man icke har någon absolut säkerhet för att de veten-
skapliga påståendena här äro riktiga, gör man rättast i att följa
den förvaltande myndigheten, som skall ha ansvaret, och som ändå,
säga vad man säga vill, har en lång erfarenhet bakom sig just på
det rent praktiska området. Det är dessa synpunkter, som ha väg-
lett bankoutskottets majoritet, och som utskottet vill rekommendera
riksdagen att följa.

Jag har uttalat, att jag icke kan följa riksbankschefen och de-
partementschefen, då de talat om att man eventuellt skulle återgå
till en pappersvaluta, om det till följd av växlingar i guldets värde
skulle uppstå sådana prisfluktuationer i Amerika, att det skulle
medföra svårigheter för oss. Man skulle sålunda till följd av så-
dana omständigheter eventuellt gå ifrån guldpariteten. Nu har jag
fattat bankofullmäktiges skrivelse på sådant sätt, att de icke givit
denna eventualitet sin anslutning. Jag anser, att man icke har
anledning tvivla på bankofullmäktige, då de förklara, att de kom-
ma att upprätthålla guldpariteten, så långt det finns någon möjlig-
het därtill, och att endast frångå denna politik under sådana om-
ständigheter, att vårt land vore tvunget att gå ifrån guldmyntfoten,
även om den vore återinförd. Denna bankofullmäktiges förklaring
ger en trygghet för att de teoretiska resonemanger, som man har
fört och som jag har omnämnt, och som gå ut på att eventuella pris-
fluktuationer i Amerika skulle föranleda oss att återinföra en pap-
persvaluta, endast äro rent teoretiska och icke komma att få någon
praktisk innebörd.

Det skulle vara en hel del ytterligare att anföra i denna fråga,
men särskilt efter det anförande, som har hållits av förste vice tal-
mannen, och efter herr statsrådets anförande, vill jag sluta med, att
yrka bifall till utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdad anslag komme att fortsättas.

§ 6.

Föredrogs en från partisekreteraren F. G. Möller till riksdagen inkommen skrivelse, däri han avsat sig uppdraget att vara en av kommitterade för tryckfrihetens vård.

Kammaren godkände den gjorda avsägelsen och beslöt, att val av kommitterade i den avgångnes ställe skulle i vederbörlig ordning anställas.

§ 7.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 16 innevarande maj företaga val av dels tolv valmän att, gemensamt med ett lika antal valmän från första kammaren, välja två kommitterade för tryckfrihetens vård i stället för hans excellens herr statsministern Ernst Trygger och partisekreteraren F. G. Möller, vilka erhållit begärt entledigande, dels ock tre suppleanter för förstnämnda valmän.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,29 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
